

Liturgical Compositions for Shemini 'Atzeret by Eleazar be-rabbi Qillir

Michael Rand

I. Introduction

The purpose of the present article is to bring together those literary materials from the *oeuvre* of the great Palestinian *payyetan* Eleazar be-rabbi Qillir (fl. early 7th cent.)¹ that pertain to the festival of Shemini 'Atzeret. Some of

* Many people helped me in the preparation of this article. First and foremost, I would like to acknowledge my indebtedness to my esteemed teacher Prof. Raymond Scheindlin of the Jewish Theological Seminary of America, the depth of which is only matched by the depth of my gratitude to him. The support of the Shalom Spiegel Institute, of which he is the director, has enabled me to devote myself to the research that made the writing of this article possible. I likewise owe a great debt to my mentor Prof. Shulamit Elizur, whose help, not only with this article but over the course of the years, has made me competent to conduct *piyyut* research at a level that is worthy of the material. Dr. Rebecca Jefferson of the Genizah Research Unit of the Cambridge University Library has been unstinting in her help in all paleographical matters connected to the manuscripts in the Taylor-Schechter collection. Avi Shmidman of Bar Ilan University kindly represented my interests in Jerusalem, utilizing the resources of the Institute for Microfilmed Hebrew Manuscripts at the Jewish National and University Library in order to fill in some small lacunae in the microfilm collection of the JTS Library, and procuring information on manuscript sources from Prof. Ezra Fleischer's Piyyut Project. In my home institution, I would like to thank Yisrael Dubitsky, the Reference Librarian, Prof. Menahem Schmelzer, Prof. Seth Schwartz, and Dr. Jay Rovner. Prof. Robert Brody made a number of illuminating suggestions in helping me to revise the article for publication.

1 Palestinian *piyyut* literature is divided by modern scholarship into a pre-classical and a classical period — see the fundamental discussion by E. Fleischer, *Hebrew Liturgical Poetry in the Middle Ages* (Jerusalem 1975) [Hebrew], pp. 79–275. The latter is distinguished from the former primarily by the use of rhyme and the consequent development of complex strophic structures, as well as by the employment of acrostic name signatures by the *payyetanim*. The borderline between the two periods is represented by the compositions of Yose ben Yose, the first *payyetan* known by name. His precise dates are unclear, but are

these materials have been in continuous use for well over a thousand years, coming down to us in the *mahzorim* of the Ashkenazi rite. Others have been published over the years on the basis of Genizah manuscripts, while yet others are edited here for the first time. In presenting these materials I am following, albeit imperfectly, in the footsteps of Shulamit Elizur, who has done most in her generation to show the way towards the realization of the longstanding scholarly dream of a complete edition of the Qillirian *oeuvre* by bringing out monographic treatments of compositions grouped by genre and liturgical function.²

The classical *payyeta* liturgy for Shemini 'Atzeret is primarily concerned with the Additional Service, during which one begins the recitation of the pericope משיב הרוח ומוריד הגשם. This pericope is embedded within the second benediction of the 'amida prayer (i.e., the one ending with מחיה המתים), so that the major composition for Shemini 'Atzeret is the so-called Rain *shiv'ata*, which contains a compositional complex designed to highlight the liturgical occasion and invest it with solemnity by providing it with a lengthy poetic prelude. In addition to the Rain *shiv'ata*, of which Qillir is the master in the classical period, the Qillirian *oeuvre* includes regular festival *shiv'atot*, for recitation during the Evening Service,³ and *qedushta'ot*, for recitation during the Morning Service.

reasonably surmised to lie somewhere in the fourth century; see J. Schirrmann, "Hebrew Liturgical Poetry and Christian Hymnology," *JQR* 44 (1953–1954), pp. 142–145. Qillir represents the apogee of the Classical period, and appears to have been active around the time of the capture of Palestine by the Muslims in 638; see the appendix to this article.

2 See Sh. Elizur, *Qedusha ve-Shir: Qedushta'ot le-Shabbatot ha-Nehama le-Rabbi El'azar Berabbi Qillir* (Jerusalem 1988); eadem, *Be-toda ve-Shir: Shiv'atot le-'Arba' ha-Parshiyot le-Rabbi El'azar Berabbi Qillir* (Jerusalem 1991); eadem, *Rabbi El'azar Birabbi Kiliri: Hymni Pentecostales* (Jerusalem 2000) [Hebrew].

3 The fact that the *shiv'atot* are intended for the Evening Service is made clear by the mention of dew in the strophes corresponding to the second benediction (but see the comment on l. 10 of composition no. 7). For the recitation of *shiv'atot* during the Evening Service in the Palestinian rite, see Fleischer (n. 1 above), pp. 182–183.

Qillir's *oeuvre* for Shemini 'Atzeret is therefore designed to cover the first three services of the liturgical day: Evening, Morning, and Additional. The three genres that are represented in it all constitute sub-types of the *qerova*, which is the fundamental genre of classical *piyyut*. The *qerova* is designed to accompany the 'amida in its various manifestations. The *qedushta* is employed with those 'amidot that include the recitation of the liturgical *trishagion*, i.e., the *qedusha*. According to the Palestinian rite, the *qedusha* was recited in the Morning Service of Sabbaths, festivals, and a number of other special liturgical occasions. The *qedushta* does not cover the entire 'amida in which the *qedusha* is recited, but rather leads up to and terminates at the *qedusha* itself. It therefore contains *piyyuṭim* for the first three benedictions of the 'amida, which are followed by a number of other *piyyuṭim* that ultimately lead up to the recitation of קדוש קדוש קדוש. (In some cases, the *qedushta* may contain *piyyuṭim* that are designed to serve as "bridges" between the several verses on the *qedusha*.) The structure of the classical *qedushta*, of which the Qillirian *qedushta* is a parade example, is described by Fleischer,⁴ with an important supplement by Elizur.⁵ The Qillirian *qedushta* for Shemini 'Atzeret does not contain any structural deviations from the standard type.

The festival *shiv'ata* is designed to accompany those 'amidot that, according to the Palestinian rite, do not include the recitation of the *qedusha*. In the classical *piyyut* corpus, such *shiv'atot* are employed in the Evening Service and the Additional Service. They consist of six identical poetic units, which cover benedictions 1–3 and 5–7 of the 'amida — i.e., those benedictions that are common to all 'amidot. Benediction 4, which is the benediction devoted to the specific festival occasion (the so-called *birkat qedushat ha-yom*), is provided with an independent, relatively long, *piyyut*, referred to by the technical term *guf*. (In those cases where no *guf* appears in the manuscript, it can be assumed that it was either meant to be supplied from elsewhere, or that the statutory,

4 Ibid., pp. 138–164.

5 Sh. Elizur, "Al Miqqumo u-Mivnehu shel ha-Qiqlar ba-Qedushta ha-Qillirit," *Jerusalem Studies in Hebrew Literature* 3 (1983), pp. 140–155.

prose text was meant to be recited instead.) The structure of the basic classical festival *shiv'ata* is described by Fleischer.⁶ All of the *shiv'ata* compositions listed below conform to this standard type.

As mentioned above, the major liturgical peculiarity of Shemini 'Atzeret is that in its Additional Service, one begins to insert the pericope משיב הרוח into the second benediction of the 'amida. Because of this circumstance, the regular festival *shiv'ata* that would otherwise have been recited in the Additional Service of Shemini 'Atzeret contains a series of special additional *piyyuṭim* that are inserted between the poetic units designed to accompany the second and third benedictions. The classical Rain (and Dew) *shiv'ata* is described by Fleischer.⁷

II. The Qillirian Rain *Shiv'ata*

The basic compositional sequence of the material inserted into the classical Rain/Dew *shiv'ata* is: *reshut* + *seder yetzira* + *seder pesuqim* + *rahit/rehitim* (or rather *piyyuṭim* of the *rahit*-type). This internal articulation, which is fundamental to the Qillirian compositions for Rain/Dew,⁸ has a history that may be traced back into the pre-classical period of *piyyut*.

⁶ Fleischer (n. 1 above), pp. 194–196.

⁷ Ibid., 196–198. See also idem, “Le-Qadmoniyot Piyyuṭei ha-Ṭal (ve-ha-Geshem): Qerova qedam-Yanna’it li-Gevurot Ṭal,” *Qovetz al Yad* 8 (18) (1975), pp. 94–95, 96–98.

⁸ Thus also in the case of the *shiv'ata* בנאות דשא ארביץ המוניי for Dew and Shabbat, published in Sh. Spiegel, *The Fathers of Piyyut*, ed. M. Schmeltzer (New York and Jerusalem 1996) [Hebrew], pp. 155–163. This composition is attributed to Qillir in a heading in one of its manuscript sources: גבורות טל שבת אלעזר (see *ibid.*, p. 154), but it contains no acrostic signature. The inserted material is entirely bracketed by the verses of the Song of Songs, the first words of which are employed seriatim in the poetic lines (with the exception of the final *rahit*, which seriates all of the words of the final verse of the Song). The sequence of *piyyuṭim* is as follows: שיר השירים אצפצף (*reshut*; Song 1:1–16) + קורות אפריון (*seder yetzira* [end missing]; Song 1:17–4:4) + ...צוארך ה... (*seder pesuqim* [only the end preserved]; Song 7:5–11) + לכה דודי אמן שבתות (*rahit*; Song 7:12–8:5) + שימני תהילה (*rahit*; Song 8:6–13) + ברח איום (*rahit*; Song 8:14). The *seder yetzira* and the *seder pesuqim* are structurally quite similar — both consist of four-line strophes, the first two lines of each strophe beginning

In a recent article, Elizur has published a pre-classical Rain *shiv'ata*.⁹ The inserted material in this composition corresponds to the sequence found in the Qillirian compositions, with one significant deviation. From the *sedet yetzira* onwards, the correspondence is exact: *אנהם בכל כוח* (*sedet yetzira*) + *ארץ תעטר* (*sedet pesuqim*) + *אדמה תאמץ* (*rahit*) + *ארצך תפקוד* (*rahit*). However, in this composition, the *sedet yetzira* is immediately preceded by a *piyyut* that is clearly not a *reshut*. The editor describes this *piyyut* as a “hymn to the Creator, that deals primarily...with the creation of water, and contains expressions of entreaty and supplication for rain to be brought down.”¹⁰ Unfortunately, only the latter part of this *piyyut* is preserved, as this is the point at which the manuscript begins, so that it is impossible to know what, if anything, came before. However, it would not be unreasonable to venture the guess that in the manuscript in its original state, a *reshut* preceded this hymnic *piyyut*. If this were the case, we would then obtain a slightly expanded compositional schema: *reshut* + introductory *piyyut* + *sedet yetzira* + *sedet pesuqim* + *rahit/rehitim*.

We find support for the assumption of such an expanded schema in a pre-classical Dew *shiv'ata* published by Fleischer.¹¹ In this composition, the inserted material is as follows: *אביע תהילות* (*reshut*) + *אות זמני קיץ* (introductory *piyyut*) + *אזכירה גבורות* (*sedet yetzira*) + *אשרי מחכה לישע* together with *פלאות* (*sedet pesuqim*) + *אביע זמירות* (*rahit*) + *ענה דודי* (*rahit*) + *אסורי אוטם* (*rahit*) + *אדני אדמה* (*rahit*) + *אדמה תרוה* (*rahit*) + *אורח תאיר* (*rahit*).¹² In this

with words from verses of the Song of Songs, *seriatim*, and the third lines of each beginning with the fixed phrase *טל מנוחה*. The difference consists of the fact that whereas in the *sedet yetzira* the fourth line of every strophe is occupied by the verses of Psalms 92 and 93 (i.e., the Psalms for the Sabbath), *seriatim*, the fourth line of every strophe in the *sedet pesuqim* is freely composed by the poet, and follows the acrostic order to which the other lines of the strophe are subject.

9 Sh. Elizur, “*Artzekha Tifqod be-Geshem: Qit'ei Fiyyut mi-Shiv'atot Geshem Qedumot*,” *Ginzei Qedem* 1 (2005), pp. 51–69.

10 Ibid., p. 33 (translation mine).

11 Fleischer (n. 7 above), pp. 110–139. For the dating of the composition, see *ibid.*, pp. 107–108.

12 The first three *piyyutim* that I have labeled “*rahit*” are not preceded in the manuscript by

case, the introductory *piyyut* is of the poetic contest type, in which the summer season proves its superiority over the winter season.

The use of an introductory *piyyut* before a *piyyut* of the *seder*-type is attested elsewhere in Palestinian poetic/liturgical practice. Thus, in the Yom Kippur liturgy, we find that the *seder* 'avoda may be preceded by a short, relatively simple *piyyut* usually known as a *seder beriyot*. This phenomenon is probably to be dated as early as the pre-classical period.¹³ Likewise, we find that in the classical *qedushta* for Shavuot, beginning with Qillir, the *seder* 'olam may be preceded by an introductory *piyyut*.¹⁴ It is therefore not surprising that in the pre-classical compositional complex for Rain/Dew that was inherited by Qillir a slot should have been reserved for an introductory *piyyut* preceding the *seder yetzira*. It moreover appears that for reasons that are no longer recoverable, Qillir chose to eliminate this slot from his own compositions.

III. An Annotated List of Qillirian Compositions for Shemini 'Atzeret

The *piyyutim* listed below are published together with this article, unless otherwise indicated.

Qedushta

1. אחות אשר לך כספת — This composition is published in D. Goldschmidt, *Mahzor Sukkot Shemini 'Atzeret ve-Simhat Tora* (Jerusalem 1981) [hereafter: *Mahzor Sukkot*], pp. 376–390. A version of it also appears in J. Marcus, *Ginzei Shira u-Fiyyut* (New York 1933), pp. 32–38.

2. אולזו לז ללז — This composition is published in M. Rand, “*Ulezu laz le-laz*: Qedushta Qillirit le-Shemini 'Atzeret,” *Pirkei Shira* (forthcoming).

the expected heading אלהינו ואלהי אבותינו. However, the patterned structures that all three of them exhibit indicate that they belong to this type.

13 For the evolution of the compositional complex “*seder beriyot* + *seder avoda*,” see M. Rand, “The *Seder Beriyot* in Byzantine-Era *Piyyut*,” *JQR* 95 (2005), pp. 669–676.

14 Ibid., pp. 676–679.

3. ארוחי בפדות שמיני — Of this composition, only the *magen*, along with the first three verses of the verse chain, is preserved. As expected, the *magen* consists of three four-line strophes, which encompass the acrostic letters *aleph* through *lamed* — i.e., the first 12 letters of the alphabet. The attribution to Qillir rests on the heading of the composition as found in the sole manuscript witness: מעמד שמיני עצרת ושבת לאלעזר ז"ל (In Genizah manuscripts, the name אלעזר with no further specification refers to Qillir.) There is no compelling reason to doubt this attribution. The heading also specifies that the *qedushta* is for Shemini 'Atzeret and Shabbat, as is clear in any case from the text itself.

4. אפציח רנן — This *piyyut* is of the *qiqḥar* type — i.e., it serves as *piyyut* 5 of a Qillirian *qedushta*. Qillirian *qiqḥarim* are divided into groups of three strophes of three lines each. These strophe groups are separated by a refrain strophe that terminates in the word קדוש. The main strophes of the *qiqḥarim* usually bear the acrostic בירבי קיליר אלעזר, which allows for a division into groups of three. The refrain strophe may also bear a short name acrostic. Our *qiqḥar* differs from this standard type in that its main strophes, while divided into groups of three, are based on an alphabetical acrostic, rather than on a name acrostic. The exception is the last strophe of the last triad, which bears the acrostic signature יהודה. In addition, the refrain strophe bears the name acrostic אלעזר. The presence of these two signatures is enough to establish Qillirian authorship beyond a reasonable doubt. However, *qiqḥarim* based on an alphabetical acrostic are an anomaly within the Qillirian corpus,¹⁵ and the present case is the only example of a *qiqḥar* with an alphabetical acrostic followed by a name acrostic in the final strophe.

15 See Elizur (n. 5 above), p. 146 n. 22, who cites two cases: אלופים מסובלים from the Shavuot *qedushta* חוג אפסי (published in eadem, *Hymni Pentecostales* [n. 2 above], pp. 155–160), and אומן שלא קם כמותו from the *qedushta* אומן בשמעו for the conclusion of the lectionary cycle (published in Ch. Brody, “Piyyuṭim bilti Noda'im,” *Qovetz al Yad* 1 [11] [1936], pp. (יג–טז).

Shiv'ata

5. למנצח אגיד תהילות — This composition is published in M. Rand, “Fientivity, Transitivity, and Stem Vowel Variation in Byzantine *Piyyut*,” *JQR* 93 (2003), pp. 489–492. It consists of six four-line strophes, and employs Psalms 6:1 as a framing verse. Taken together, the first five strophes yield the acrostic אלעזר, while the sixth strophe yields הודיה. The third line of every strophe begins with the fixed phrase ביום שמיני עצרת. This *shiv'ata* includes a *guf* whose *incipit* is תשלום החג עוטר.¹⁶

6. למנצח אומר תהילות — This composition is published in Rand, “Fientivity,” pp. 492–495. Its structure resembles that of no. 5, but it does not include a *guf*.

7. מה יפו אחדים נעצרים — This *shiv'ata* consists of six five-line strophes, and employs Song of Songs 7:2 as a framing verse. Each of the first five strophes yields the acrostic אלעזר, while the last strophe yields הודיה. The third line of every strophe begins with the fixed word בעצרת. This *shiv'ata* includes a *guf*.

8. תן חלק אתנן לנעצרים — This *shiv'ata* is published, without vocalization or commentary, in A. Scheiber, “Piyyutim from the Geniza Collection of David Kaufmann,” *Alexander Marx Jubilee Volume — English Section* (New York 1950), pp. 545–546. Scheiber’s version does not contain a *guf*. The *shiv'ata*,

16 Since the publication of my article, two additional manuscript sources for the *guf* have been brought to my attention by the staff of Prof. Fleischer’s Piyyut Project. These are Cambridge University Library, T-S NS 278.209 and T-S NS 278.139. Both are rather fragmentary, but I hereby list the *variae lectionis* that they contain. The preserved portions of the *guf* in T-S NS 278.139 make it clear that this manuscript contained a recension that was substantially different from the one published by me. For this reason, I list the variant readings for each manuscript separately. T-S NS 278.209 (dots indicate lacunae): 20 בנזל / בנחל / 22 מאכל / מאכל / 23 בריאה / בריאה / 24 זמר שוננו / זמר משרוק ובתה. ענו / 27 חגיגת בניי / חגי בניי / 29 ותבורכו / ותעוטרו / 30 שמחה לכל שמו / עצרת לכם שמר / 31 יבולכם / בגבולכם / דגנכם בכל גבולכם / דגנכם עם כל יבולכם / 32 גילה תשיגו / גדול למעלה / 33 בו גלל / בשנני / בו הלל ינאום לשוני / בשמחות אשר הזמני / בברכות / 34 בעלץ דישוני / להקריב ע. דשוני. In light of the new reading in l. 33, I re-checked the reading in the manuscript that served as the basis for the original publication, and found it to be בו הלל / בשנני.

which in the present edition includes the end of a *guf*, consists of six five-line strophes, and employs Ecclesiastes 11:2 as a framing verse. Together, the first five strophes yield the acrostic **אלעזר**, while the last strophe yields **הודיה**. The heading specifies that the *shiv'ata* is for Shemini 'Atzeret and Shabbat, as is clear in any case from the text itself.

9. **תן חלק אדון לעניי ארץ** — This *shiv'ata* is a twin of no. 8, as is the case with nos. 5 and 6 above. Only the first three strophes are preserved, the last one being cut off in the middle of its second line. As with no. 8, it consists of five-line strophes, and employs Ecclesiastes 11:2 as a framing verse. Together, the preserved strophes yield the acrostic **אלע...**, so that it is reasonable to conclude that in its complete state, the *shiv'ata* contained the acrostic **אלעזר** in its first five strophes and **הודיה** in the sixth. The last lines of the two completely preserved strophes consist of quotations of biblical verses, each of which begins with the particle **כי** and lexically foreshadows the immediately following benediction formula. This pattern was probably repeated in all of the strophes of the *shiv'ata*. A similar structure is attested in the *shiv'ata* **בנאות** **דשא ארביץ המוניי** for Dew and Shabbat, which may perhaps be attributed to Qillir, and consists of four-line strophes, the last line of each strophe being a scriptural quotation beginning with **כי**.¹⁷ There is no heading in the manuscript, and the preserved text lacks any obvious reference to Shabbat, so it is most likely that this *shiv'ata*, unlike its twin, was intended for Shemini 'Atzeret occurring on a weekday.

Rain Shiv'ata

10. **אף ברי** — This composition is published in Goldschmidt, *Mahzor Sukkot*, pp. 403–432.¹⁸ The acrostic signature in (the second part of) the *seder yetzira*,

¹⁷ See n. 8 above.

¹⁸ Together, the first five strophes of the *shiv'ata* yield the acrostic signature **אלעזר**. An additional acrostic signature is given in the last strophe. Goldschmidt's text, however, is slightly corrupt at this point, so that the signature is obscured. The correct reading of the beginning of l. 17 is **מיס דור הקזה**, as found in Cambridge University Library, T-S NS 276.98b. On the basis of this reading, the acrostic **הודיה** is immediately apparent; cf. nos.

which is mono-rhymed in (ש)מים, reads אֶלְעֶזֶר בִּירְבִי קִלִּיר מְקִרִית שֹׁפֵר. The *seder pesuqim* consists of 22 strophe pairs, each of which is devoted to one letter of an א"ב order. Each strophe pair is followed by a scriptural verse, in the order Torah, Prophets, Hagiographa. Each strophe consists of four lines, the third of which begins with the fixed word מִים. The first line of every odd strophe begins with a word from the framing verse Deuteronomy 28:12. Likewise, the first line of every even strophe begins with a word from the framing verse Isaiah 55:10. The odd strophes incorporate a list of historical personages/events, while the even strophes incorporate a list of the 12 months alternating with the 12 signs of the zodiac. Goldschmidt's edition does not include the *rehitim* תתיר קשרי עבי מים חשרת מים (but see below) and אוצר הטוב פתח, which are published here.

The *rahit* תתיר קשרי עבי מים is found in MS New York, Jewish Theological Seminary, ENA 631.4, where it follows the *rahit* איום זכור נא (cf. Goldschmidt, *Mahzor Sukkot*, pp. 427–428). Following איום זכור נא, Goldschmidt publishes an extremely truncated and corrupt version of תתיר קשרי עבי מים (p. 428). The complete text of this *piyyut*, each of whose lines begins with a prefixed verb form in the second person, is given below. After the verbal prefix *tav*, the lines employ a reverse alphabetical acrostic. The *piyyut* is mono-rhymed in (ש)מים.

The *rahit* אוצר הטוב פתח consists of a straight alphabetical acrostic, with an inexplicably doubled *mun*, followed by a reverse alphabetical series in which each letter is repeated twice. At the point of contact of the two series, there are only two *tav*-lines (instead of the expected three). In Cambridge University Library, T-S H 7.3 + T-S H 7.27, the *rahit* is followed by a reference to the liturgical formula שאתה הוא יי' אלהינו משיב הרוח ומוריד הגשם. After this formula comes the second benediction of the 'amida (א' יי' מחיה המתים), followed by the third strophe of the *shiv'ata* (עב ענני גישומים) — cf. Goldschmidt, *Mahzor Sukkot*, p. 431).

11. ארוחת סעד יומים — The first two strophes of this *shiv'ata* for Shemini 'Atzeret and Shabbat have been published under the name of Sa'adya, followed

5–9 above. I was kindly referred to this manuscript, which does not appear in Goldschmidt's apparatus, by the staff of Prof. Fleischer's Piyyut Project.

by his insertions for Rain, in *Siddur Rav Se'adya Ga'on*, eds. I. Davidson, S. Assaf and B.I. Joel (Jerusalem 1941), pp. תא-תג and M. Zula, *The Liturgical Poetry of Sa'adya Gaon and His School* (Jerusalem 1964) [Hebrew], pp. פה-צה. In the latter publication, the last strophe of the *shiv'ata* is also given in a note (p. פה). An attribution to Sa'adya appears in the heading of the *shiv'ata* in MS New York, Jewish Theological Seminary, ENA 1178.37: גשם שבת דר' [ס]עדיה ז"ל. However, the acrostic signature אלעזר appears in the fifth lines of the first five strophes, taken together. On the basis of this signature, the *shiv'ata* may be attributed to Qillir.

The *shiv'ata* consists of five-line strophes. The third line of each strophe begins with the fixed words מי מנוחות. In addition to the acrostic signature mentioned above, the *shiv'ata* contains an alphabetical acrostic. The letters *alef* through *resh* appear once each, occupying the first five strophes. The sixth strophe, which does not contain any elements of a name acrostic, contains the letters *shin* (twice) and *tav* (three times). This distribution of acrostic letters is similar to that found in Qillir's Dew *shiv'ata* בדעתו אביע חידות.¹⁹

One aspect of the (Tiberian-type) vocalization of the Cambridge University Library manuscripts, T-S NS 101.35 and T-S NS 274.172, deserves special mention. In two cases where the received Tiberian system would have required a *hatef-patah*, these manuscripts vacillate between *shewa* and *patah* — see the apparatus to lines 19 and 24. I have discussed this phenomenon elsewhere.²⁰

12. עטרת אותות יומים — Only the first line of the first strophe of this *shiv'ata* is preserved. The attribution, together with the information that the composition is a Rain *shiv'ata* for Shemini 'Atzeret and Shabbat, is given in the heading: שבת גשם דר' אלעזר. Shabbat is, moreover, clearly referred to in the text itself. On the basis of the first line, it is safe to conclude that this *shiv'ata* employs Psalms 65:12 as a framing verse, and that in its original version it most likely contained the acrostic signature אלעזר in its first five strophes taken together.

19 See Y. Frenkel, *Mahzor Pesah lefi Minhagei Benei Ashkenaz le-Khol 'Anfeihem* (Jerusalem 1993), pp. 208–209, 241–242.

20 See Rand, “*Ulezu laz le-laz*” (no. 2 above), §ד.

13. בתיבה ושנים אז עלו במחשבה... — It is clear on the basis of the text that this composition is for Shemini 'Atzeret and Shabbat. It consists of only those elements that are peculiar to Shemini 'Atzeret, i.e., in its present form it is not embedded within a *shiv'ata*. These elements are: the partially preserved *reshut* אשא....קירות סריחות מקרע *sedet yetzira*, the *sedet pesuqim* טוב ביום טוב, ארץ שקטה ביום טוב, and the *rahit* תבל ראש עפרות. The *sedet yetzira* is composed of four-line strophes. The odd-numbered lines of the strophes contain a reverse alphabetical acrostic (for the *tav*-line, see the commentary on l. 21). The even-numbered lines contain the remains of a name signature that trails off into gibberish: [אל]עזר בירבי קלי[ר] מק[.]תמפטא (for the first letter, see the commentary on l. 21). The final, nonsensical, element is obviously a very imperfect reflection of מקרית ספר.²¹ It is, however, strange that the reverse alphabetical acrostic of the odd-numbered lines should not have become corrupted along with the name acrostic. Perhaps this apparent anomaly might be explained by the conjecture that the copyist was aware of the reverse alphabetical acrostic but ignorant of the name signature. On the other hand, it may be that the poet himself gave up in midstream his attempt to encode his signature in the *sedet yetzira*. This latter possibility seems more likely, in view of the irregularities in the acrostic found in the *sedet pesuqim* (see below), the acrostic structure of which could not possibly have escaped the copyist.

The *sedet pesuqim* consists of 22 strophe pairs, each of which is devoted to one letter of an alphabetical acrostic. This order is disturbed in the third line of the first strophe (l. 67), which begins with the word גשם instead of an *alef*-word; in the third and fourth lines of the second *dalet*-strophe (lines 95–96), which begin with גפן and גלישותם, respectively; and finally in the fourth line of the second *mem*-strophe (l. 168), which begins with להיפרד. Whereas the appearance of גשם in l. 67 might perhaps have been explained as a quickly

21 This acrostic signature is imitated in the *sedet yetzira* for Dew אה... אשר by Pinḥas ha-Cohen, published in Sh. Elizur, *Liturgical Poems of Rabbi Pinḥas ha-Kohen* (Jerusalem 2004) [Hebrew], pp. 271–274 (cf. also note 27). The signature embedded in this *piyyut* — אלעזר בירבי קליר מקרית ספר — consists of 22 letters, just like פניחס הכהן בירב יעקב מכפרא.

abandoned attempt at introducing a fixed word at the beginning of the third line of each strophe, the other deviations seem to be entirely random. Each of the strophe pairs employs one rhyme (i.e., the rhyme is repeated eight times), with the exception of the first two strophe pairs, in which each strophe is subject to its own rhyme. This irregularity too seems random. Each strophe pair is followed by a scriptural verse, but the verses are not cited in any particular order with regard to the three divisions of Scripture. Each strophe consists of four lines. The *seder pesuqim* does not seriate items from any fixed lists.²²

On the whole, the two *sedarim*, rather than leaving one with the impression of the text's having been corrupted, seem to be a kind of not-quite-polished "work in progress." They clearly share properties with the corresponding *sedarim* in אף ברי, but whereas the latter seem to represent Qillir's perfected *chef d'oeuvre* in these genres, the former bear the hallmarks of a literary attempt that still retains traces of the poet's tinkering.

The composition shows two rather rare features in the equivalencies allowed by the rhyme norm. The first is the equivalence of *ayin* and *alef* in //לועד//מועד (lines 61–64).²³ The second is the equivalence of /a/ and /e/ in the following cases: שנה//עונה//מענה//תענה (lines 5–8); משקה//צדקה//מזקה (lines 117–120); גשם//רשם//נשם//גרשם (lines 153–156); //יוגשם//בפוגשם//משם (lines 157–160); שם//בפוגשם//להפרישם//אנשים (lines 185–188).²⁴

14a, b. עטרני כצנה רצון... — As with no. 13, this composition is also not embedded within a *shiv'ata*. In the form that it takes in the manuscript

22 There are, however, a number of rather unexpected references to Moses in this *piyyut* — see lines 68, 78, 109 and the commentary ad loc.. These appear superficially to be chance references, but at the same time one gets the faint impression that they may represent an (abortive) attempt at introducing some sort of regular structural element, akin to the fixed lists.

23 Cf. M. Rand, *Introduction to the Grammar of Hebrew Poetry in Byzantine Palestine* (New Jersey 2006), §4d.

24 Cf. M. Rand, "Be-Shulei Shīṭat ha-Ḥariza ha-Qillir," *Jerusalem Studies in Hebrew Literature* 21 (forthcoming).

composed of Cambridge University Library, T-S NS 127.24 + T-S NS 275.36 + T-S NS 235.104, it is made up of the following elements: the partially preserved *reshut* עטרני כצנה רצון..., the very badly damaged *seder yetzira* אפן במעשי אל, and the *seder pesuqim* מים בעתם.... MS Paris, Mosseri IV 369, on the other hand, consists of two non-consecutive leaves, the second of which contains a portion of the *seder pesuqim*, while the first contains two partially preserved *reshuyot*: the latter portion of קטנה ברחמך חניני שוכן מרומים..., and the beginning of תשקיף ממעון. Both of these differ from the *reshut* mentioned above, and it is impossible to determine which of the three, if any, is original. In the present edition, I first give the two *reshuyot* from MS Mosseri (14a), followed by the entire composition according to the form attested in the T-S NS manuscripts (14b).

The *reshut* קטנה ברחמך חניני שוכן מרומים... is composed of four-line strophes. The fourth line of every strophe (except the last) begins with the fixed word מרשות, which governs a noun phrase referring to some more-or-less specifically defined social group: תלמידי חכמים (l. 5), etc. In this regard, it resembles the *reshut* אשווע לצור עולמים for Yom Kippur by Pinḥas ha-Cohen.²⁵

The *reshut* עטרני כצנה רצון... is composed of seven-line strophes. The seventh line of each strophe begins with the fixed words of invocation ענני יי בגשמי, which govern a modifying genitive: רצון (l. 7), etc. This structure resembles that of the *reshut* אחלה בתחנון from the Rain *shiv'ata* לך לב כמים by Pinḥas ha-Cohen,²⁶ as well as the *reshut* אצפצף שיר השירים from the Dew and Shabbat *shiv'ata* בנאות דשא ארביץ המוניי (see note 8).

25 This *piyyut* is published in Elizur (n. 21 above), pp. 406–408. The matter of the social groupings mentioned in it is discussed in J. Yahalom, *Poetry and Society in Jewish Galilee of Late Antiquity* (Tel Aviv 1999) [Hebrew], pp. 40–42.

26 This *piyyut* is published in Elizur, *ibid.*, pp. 494–496 (cf. also her comments *ibid.*, p. 106 n. 136). See also R. Scheindlin, “‘Al Piyyuṭei Pinḥas ha-Kohen” (a review of Elizur’s book) (*Katharsis* 6 [2006], pp. 105–121), where it is cited as an example of what the author calls “conflation of genres” (השוואת הסוגות) (*ibid.*, pp. 115–116). In this case, it is a matter of the penetration of the request for dew into a *reshut*. Our *piyyut* provides another example of this phenomenon.

The *seder yetzira* is so badly damaged that only a few lines are preserved, either wholly or in part. On the basis of these, however, it appears that this (originally) long *piyyuṭ* was mono-rhymed in (ש)מים, as is the case with both parts of the *seder yetzira* of אף ברי. The damage makes it difficult to determine whether or not in addition to the still-discernible alphabetical acrostic the *seder yetzira* also included a name acrostic. However, the fact that no traces of such an acrostic are apparent points towards a negative conclusion. The preserved material makes it clear that the *seder pesuqim* dealt primarily with questions of cosmogony, in particular in its hydrological aspects.

The *seder pesuqim* is composed of 12 strophe pairs, each strophe being devoted to one letter of an alphabetical acrostic. The last pair of strophes, taken together, yield the acrostic לעזר. The third line of each strophe begins with the fixed word מים, as is the case in the *seder pesuqim* of אף ברי.²⁷ The fourth line of each odd-numbered strophe terminates in the name of a zodiacal sign, while the fourth line of each even-numbered strophe terminates in the name of the corresponding month. These two names determine the rhymes of their respective strophes.²⁸ It is noteworthy that both the signs of the zodiac and the months are consistently referred to as such, without the use of any epithets or other metonymic techniques. Such consistency in the use of proper names is also found in the pre-classical *seder pesuqim* אל משון,²⁹ as well as in the Qillirian *seder pesuqim* ביום מחוסן אלים from the Dew *shiv'ata* בדעתו

27 This structure was imitated by Qillir's successors; cf. the *seder pesuqim* טל תזיל ולא תכלה from the Dew *shiv'ata* טל מאיום אשאלה טל מאיום by Yoḥanan ha-Cohen (edited in N. Weissenstern, *Piyyutei Yoḥanan ha-Kohen Berabbi Yehoshua* [Ph.D. dissertation, Jerusalem 1983], pp. 1–14), the *seder pesuqim* יערוף אביבי from the Rain *shiv'ata* לב כמים by Pinḥas ha-Cohen (published in Elizur, *ibid.*, pp. 498–503) and the *seder pesuqim* ויתן אות ברכה from his Dew *shiv'ata* הם אשר... (*ibid.*, pp. 274–281).

28 In this regard, our *seder pesuqim* is quite similar to the unpublished Qillirian *seder pesuqim* למחנני אילות טל for Dew (the text appears in the *Ma'agarim* database, published by the Academy of the Hebrew Language).

29 This *piyyuṭ* is published in Elizur (n. 9 above), pp. 70–78. The editor notes this feature in her description of the *piyyuṭ* on p. 49.

אביע חידות.³⁰ It is, however, somewhat surprising in view of Qillir's general practice.³¹

In addition to the series “zodiac sign + month,” each strophe pair includes a reference to one item from the list of the 12 tribes.³² Each strophe pair is followed by a scriptural verse, in the order Torah, Prophets, Hagiographa. Finally it should be mentioned, as being of significance for the study of Qillir's compositional technique, that the four roots employed in the rhyme position in the Sagittarius-strophe — מבקשת//מתנקשת//מלוקשת//קשת (lines 103–106) — are identical to the ones in the corresponding strophe of the *seder pesuqim* in אף ברי.

Two deviations from the expected rhyme norm are observable in this composition. The first is the lack of identity in the consonant preceding the final vowel in the case of נדבאים//סוגים//.../דגים (lines 127–130).³³ The second is the equivalence of /a/ and /e/ in the case of יעודר//.../תה[נר]/אדר (lines 131–134), if the reconstruction of the third member of the rhyming group is correct (cf. note 24).

15. לנו שובן רביעות בחודש מרחשוואן. — This *piyyut* is a heavily damaged *seder pesuqim* for Shemini 'Atzeret and Shabbat, as is made clear by the reference to עונג וחג המעורב (l. 3). Structurally, it is a twin of the *seder pesuqim* in composition no. 14. On the basis of what may be reconstructed from the surviving text, it appears that in its original state this *seder pesuqim* comprised 13 strophe pairs. Each strophe of the first 10 strophe pairs is devoted to one letter of an alphabetical acrostic, which appears once at the beginning of the first

30 This composition is published in Frenkel (n. 19 above), pp. 208–242.

31 Cf. Rand (n. 23 above), §29r and Elizur (n. 9 above), p. 49 n. 79.

32 I cannot identify the expected references to Joseph (i.e., Ephraim and Menashe) in lines 119–126 and to Benjamin in lines 127–134. This, however, may be due to the lacunae in the text.

33 This case may be explained as an instance of the aphaeresis of intervocalic *alef* for purposes of the rhyme — i.e., as though נדבאים were pronounced נדכים. This phenomenon is discussed in Rand (n. 24 above). If this explanation is correct, the rhyming series simply shows the equivalence of the voiced consonant /g/ and the voiceless /k/; cf. *ibid.*

line (in the case of the odd-numbered strophes, after the anadiplosis word — see below). Strophe pairs 11 and 12 apparently switch to devoting both strophes of the pair to a single letter — *shin* for pair 11 and (presumably) *tav* for pair 12. Strophe pair 13 is damaged and incomplete, so that is difficult to determine its structural function, but in any case it is significant that there are only 12 strophe pairs in the *seder pesuqim* of composition no. 14. The fact that the last strophe pair of the latter *seder pesuqim* contains a non-alphabetic acrostic, together with the fact that the alphabet in our *seder pesuqim* is apparently exhausted in strophe pair 12, suggests that strophe pair 13 also contained a non-alphabetic acrostic. The acrostic word שבת is discernible in l. 30 (after the anadiplosis word), but this may be fortuitous. The rest of the strophe pair is too damaged to make any determinations in this regard. Since this *piyyut* does not appear to contain Qillir's name in the acrostic, its attribution to the poet rests exclusively on its similarity to its compositional twin no. 14.

The third line of each strophe begins with the fixed word גשם. The fourth line of every odd-numbered strophe terminates in the name of a month, while the fourth line of every even-numbered strophe terminates in the name of the corresponding zodiacal sign. As in the case of the “twin” no. 14, the months and the signs of the zodiac are consistently referred to by their proper names. The damage to our *piyyut* makes it impossible to determine whether or not it employs any other list(s) besides the “month + zodiac sign” series, though this does not appear to be the case. Each strophe pair is followed by a scriptural verse, in the order Torah, Hagiographa, Prophets. The last word of each verse is repeated by anadiplosis at the beginning of the first line of the following strophe. This type of anadiplosis, including the displacement of the acrostic word into second position within the line, is also attested in the pre-classical *seder pesuqim* אל משוך (see note 29). It is unclear how this structural feature may have been implemented, if at all, at the beginning of the *piyyut*.

Appendix: The Mount of Olives in Qillir's *Piyyuṭim* for Shemini 'Atzeret

In her edition of the *piyyuṭim* of Pinḥas ha-Cohen (fl. second half of the eighth century), Elizur notes that in the compositions for Shemini 'Atzeret, the Mount of Olives is twice mentioned as a destination for pilgrims coming to Jerusalem: *בְּעֵלוֹת עַם לְחוּג בְּשִׁילוּשׁ פְּעָמִים//לְהָר הַזֵּיתִים הַיּוֹתֵם מְסוּיָמִים* (*piyyuṭ* לט, lines 39–40) and *בְּעֵלוֹתְכֶם לְרֵאוֹת לְהָר הַזֵּיתִים* (*piyyuṭ* מד, l. 53). She interprets these references in light of a custom, attested primarily from the tenth century onwards, of gathering on the Mount of Olives during Sukkot, especially on Hoshana Rabba. “This general assembly was connected to the rabbinic leadership in Palestine, and was used for important announcements affecting the community.” In her view, Pinḥas “surely knew that at the time of the Temple, the primary destination of pilgrimage was not the Mount of Olives but rather the Temple Mount, and so it appears that he is influenced here by the pilgrimage destination current in his own day.”³⁴

The Qillirian corpus for Shemini 'Atzeret also contains references to the Mount of Olives. The first of these is found in *piyyuṭ* 5 of the *qedushta* אולֵּזוּ לֹא (no. 2 above): *זָבַת הָר הַזֵּיתִים//מִתְקָה בְּעֵתֵים*: “Provide sweetness at the [proper] times for the one streaming to the Mount of Olives” (lines 108–109). The second is in the *qiglar* רֵנָּן אֶפְצִיחַ (no. 4 above): *הַיִּידָן עִיפּוֹ זְרוּתִים//לְמִתְחַנְנִים*: “The ones measured with a span (i.e., the heavens) rain down [...] on the ones supplicating today on the Mount of Olives” (lines 37–38). The general similarity of the references in the works of the two poets, together with their localization in both cases within compositions for Shemini 'Atzeret, strongly suggest that if they are indeed referring to a real (rather than imagined) custom of gathering on the Mount of Olives, as seems to be the case, the custom referred to in both instances is the same. The problem with this conclusion is the assumed date of Qillir, who by general agreement flourished sometime in the beginning of the seventh century — i.e., during the turbulent

34 Elizur (n. 21 above), pp. 223–224 (translation mine).

final days of the Byzantine period in Palestine, which witnessed the Persian occupation (614–629), the restoration of Byzantine rule (629–638), and the Muslim conquest.³⁵ And while there seems to be no difficulty in imagining a large public gathering of Jews on the Mount of Olives in the days of Pinḥas, i.e., in the Muslim period, it is much more difficult to do so in the days of Qillir. However, it appears that with the exception of the Byzantine restoration under Heraclius, Jews were able to maintain at least a tenuous presence in Jerusalem from the beginning of the seventh century until the Muslim conquest. In the years 614–617, moreover, they actively participated in the Persian occupation of the city.³⁶ The problem, therefore, is not so much with the notion of a Jewish presence in Jerusalem in the early seventh century, which can be defended, but rather with the idea that an institution involving a festive public gathering of Jews in Jerusalem (though outside the city wall) could take root during this time and survive all of the ensuing violent disruptions to continue on into the Muslim period. Because of this, I hesitate to offer a concrete historical explanation of the few bits of text adduced here, preferring to limit myself to

35 See Z. Baras, “Ha-Kibbush ha-Parsi ve-Shilḥei ha-Shilṭon ha-Bizanti,” *Eretz Israel from the Destruction of the Second Temple to the Muslim Conquest*, eds. Z. Baras et al. (Jerusalem 1982) [Hebrew], pp. 300–349.

36 See J. Schwartz, *Jewish Settlement in Judaea* (Jerusalem 1986) [Hebrew], pp. 190–191. This is the brief period that constitutes the historical background of *Sefer Zerubavel*. This work apparently bears witness to certain acts of the Jews in Jerusalem that bear a messianic/apocalyptic character, such as the offering of sacrifices: נחמיה בן חושאל יבוא ויקבץ את כל ישראל...לירושלם...ויקריבו קרבן ויערב ליי (Y. Even-Shmuel, *Midreshei Geulla*, second edition [Jerusalem and Tel Aviv 1954], p. 78). Such acts, however, to the extent that they clearly lie outside of the bounds of institutionalized norms of socio-religious behavior, cannot be compared to the institution under discussion here. In our case, neither the references themselves nor their general literary context suggest even a faint hint of underlying apocalyptic fervor. For *piyyutim* that clearly reflect this fervor, and consequently take quite a different tone, see J. Yahalom, “‘Al Toqpan shel Yetsirot Sifrut ke-Maqor le-Berur She’elot Histōriyot,” *Kathedra* 11 (1979), pp. 125–133; E. Fleischer, “le-Fitron She’elat Zemano u-Meqom Pe’iluto shel Rabbi Eleazar Berabbi Qillir,” *Tarbiz* 54 (1985), pp. 383–427; W.J. van Bakkum, “Jewish Messianic Expectations in the Age of Heraclius,” *The Reign of Heraclius (610–641): Crisis and Confrontation*, eds. G.J. Reinink and B.H. Stolte (Leuven — Paris — Dudley, MA 2002), pp. 103–112.

the cautious assertion that both Qillir and Pinḥas are to be seen as referring to the same institution. I would furthermore suggest that the question of whether or not this institution is to be identified with the gatherings on the Mount of Olives on Hoshana Rabba known from Geonic times cannot be considered as settled.

Bibliographic abbreviations employed in the commentary

- "בשולי שיטת החריצה" = M. Rand, "Be-Shulei Shiṭat ha-Ḥariza ha-Qillirit," *Jerusalem Studies in Hebrew Literature* 21 (forthcoming)
- גזניוס = Gesenius' *Hebrew Grammar*, eds. E. Kautzsch and A.E. Cowley (Oxford 1910)
- "עיוני לשון" = M. Zulay, "Iyyunei Lashon be-Fiyyutei Yannai," idem, *Eretz Israel and Its Poetry*, ed. E. Chazan (Jerusalem 1995), pp. 451–527
- פיוטי ינאי = M. Zulay, *Piyyutei Yannai* (Berlin 1938)
- פליישר, תפילה = E. Fleischer, *Eretz-Israel Prayer and Prayer Rituals as Portrayed in the Geniza Documents* (Jerusalem 1988) [Hebrew]
- פרקי לשון = H. Yalon, *Pirgei Lashon* (Jerusalem 1971)
- רנד = M. Rand, *Introduction to the Grammar of Hebrew Poetry in Byzantine Palestine* (New Jersey 2006)

Qillirian piyyuṭim cited in the commentary

- אאבִּיק = D. Goldschmidt, *Seder ha-Qinot le-Tish'a be-Av*, second printing (Jerusalem 2003), pp. קנד–קס
- אדורי משבעים = part of the *qedushta* אשר לך (no. 1 in the present edition)
- אולזו לז ללז = no. 2 in the present edition
- אחות אשר לך = no. 1 in the present edition
- אלים ביום = Y. Frenkel, *Maḥzor Pesah lefi Minhagei Benei Ashkenaz le-Khol 'Anfeihem* (Jerusalem 1993), pp. 225–234
- אף ברי = no. 10 in the present edition
- אפיק מען = part of the *shiv'ata* אף ברי (no. 10 in the present edition)

- אקשטה כסל וקרב = part of the *shiv'ata* אף ברי (no. 10 in the present edition)
- ארץ מטה = Sh. Elizur, *Rabbi El'azar Birabbi Kiliri: Hymni Pentecostales* (Jerusalem 2000) [Hebrew], pp. 89–135
- בתיבה... = no. 13 in the present edition
- ויאהב אומן = Sh. Elizur, “*Va-Ye'ehav Omen: Qerova Qillirit le-Furim be-'Itsuv Murhav,*” *Tarbiz* 64 (1995), pp. 501–513; Sh. Spiegel, *The Fathers of Piyyut*, ed. M. Schmelzer (New York and Jerusalem 1996), pp. 188–205
- יפתח ארץ = part of the *shiv'ata* אף ברי (no. 10 in the present edition)
- למנצח אגיד = no. 5 in the present edition
- למנצח אומר = no. 6 in the present edition
- מה יפו = no. 7 in the present edition
- עטרני כצנה... = no. 14b in the present edition
- תכנם לארץ = part of the *shiv'ata* אף ברי (no. 10 in the present edition)
- תן חלק אדון = no. 9 in the present edition
- תן חלקך אתנן = no. 8 in the present edition

Symbols employed in the present edition

- [...] = more than one word missing
- [...] = one word or less missing
- [...] = two letters missing
- [...] = one letter missing
- { } = scribal correction or double writing in the manuscript
- < > = completion of a scribal abbreviation

Piyyut No. 3

Manuscript: TS H 15.33

Notes: In the Spiegel Archive at JTS, there is a transcription, not in Spiegel's hand, but with some corrections and marginal notes by him, in Book 1 (= 434), and a photo in Folder 288.

בשמך רחמי מעמד שמיני עצרת ושבת לאלעזר ז"ל

1 אַרוּחֵי בְּפִדּוֹת שְׁמִינִי
בְּחוּנֵי בְּנַחַת אֵימוּנִי
גִּילֹ בְּגִיל מְשֻׁמֵּנִי
דּוּצוֹ בְּעוֹצֵר יֵימוּנִי

5 הָאֲרָחוּ בְּהִנָּחַת הַנִּיִּיה
וְתִשְׁקֻטוּ בְּשִׁקְטֵי רְאִיִּיה
זָמֵר וְרוֹן כְּשֶׁהִיָּה
חוֹשֵׁוּ עֲצוֹר בְּתוֹשִׁיָּה

טִיכְסָךְ לְמִנוּחַת נִשְׁמֶרֶת
10 יוֹם הַנְּחָה וְעֲצָרֶת

פירוש הפיוט

1. ארוחי במדות שמיני: ישראל, הנסעדים ('ארוחים') ונתמכים על ידי פדיון יום שמיני עצרת. במדות שמיני: הקשר הרעיוני בין פדיון ושמיני עצרת אינו ברור לי, ואולי יש להבין זאת על פי הדרשה המובאה בפסיקתא דרב כהנא כח, ה (עמ' 429). 2. נחת אימוני: יום השבת, שזימן להם ה'. 3. גיל משמני: שמחת הדשן והשובע שעורך ה' לישראל. השווה לביטוי 'משמן שמחת כמיהי שביעי' ('אולזו לז ללז', טור 17), המצביע ישירות אל השבת. 4. עוצר יימוני: חג שמיני עצרת, המזומן בידי ה'. השורש 'מן' נגזר תניינית מן 'מנה'. 5. הארוחו: פנייה לישראל. בהנחת הנייה: הכוונה למנוחה המהנה של שבת. 6. ראייה: מצוות הראייה החלה ברגל. השווה גם בפירוש 'אולזו לז ללז', טור 116. 7. זמר ורון כשהיה: היינו כשמגיעה שמחת החג. 8. עצור: להתאסף לכבוד שמיני עצרת. בתושיה: כמצוות התורה. 9–10. טיכסך למנוחת נשמרת יום הנחה ועצרת: ה' ערך לך, הנשמרת למנוחה, את יום השבת ואת שמיני עצרת. למנוחת נשמרת: השווה 'וישב עמי בנוה שלום... ובמנוחת שאננות' (ישעיהו לב, יח). ושמא יש לנקד את המילה הראשונה 'מנוחת', דהיינו כצורת סמיכות.

גנזי קדם ג (תשס"ז)

כַּעַת נִצְרָה מְקוּטֶרֶת
לְמַרְגִּיעָה וּשְׁמִינִי עֶצֶרֶת

כַּכְתָּ <וּב> (במדבר כט, לה): ביום השמיני עצרת תהיה לכם <כל מלאכת עבדה לא תעשו>
וּנֹא <מֶר> (תהלים לב, יא): שמחו ביי' וגילו צדיקים <והרנינו כל ישרי לב>
וּנֹא <מֶר> (תהלים קטו, יד): יוסף יי' עליכם עליכם ועל בני <כֶּם>

11-12. כַּעַת נִצְרָה מְקוּטֶרֶת לְמַרְגִּיעָה וּשְׁמִינִי עֶצֶרֶת: בעת הזאת כנסת ישראל שומרת את השבת ואת שמיני עצרת. הלמ"ד משמש כאן כסימן המושא הישיר. מְקוּטֶרֶת: כינוי לכנסת ישראל, על פי 'מקטרת מור ולבונה' (שיר השירים ג, ו). 12. מַרְגִּיעָה: כינוי לשבת. המילה מופיעה כמקבילה ל'מנוחה' בישעיהו כח, יב.

Piyyut No. 4

Manuscript: T-S NS 110.155

1 אֶפְצִיחַ רֶגֶן [...]
 [...] שִׁמְ[...]
אֶעֱצֹר עֶצֶרֶת ב[...]

בְּחַג אֲסִיפֹת תָּב[וֹאוֹת]
5 [...]
 [...] אֶכְלִי שִׁי לְרֹאוֹת

גִּזְאֵל תַּחֲשִׁישׁ לְאוֹם נוֹ[שְׁעָה]

3 ב. [...] רשום בראש העמוד

פירוש הפיוט

1. אֶפְצִיחַ רֶגֶן: הלשון על פי 'פצחו רנה' (ישעיהו יד, ז) ועוד. 4. בְּחַג אֲסִיפֹת תְּבוֹאוֹת: בחג הסוכות – השווה שמות כג, טז. 6. ...אֶכְלִי שִׁי: נראה שעניין לנו באכילת קרבנות החג. 7. אוֹם נוֹשְׁעָה: כינוי לישראל, על פי 'עם נושע ביי' (דברים לג, כט) ועוד.

מְבַשֵּׁר טוֹב וּמְשַׁמֵּיעַ יְשׁוּעָה
וְנִהְלֵךְ בְּיוֹם שְׁמִינִי עֲצֶרֶת רוּכָב ר' קוֹעִים שְׁבָעָה

פז>מון<

10 אֲלֵבִישׁ לֶךְ עֲטָרֶת

זֶר וְנֹזֵר וְאֲדָרֶת

רוֹן גֶּרֶן לֶךְ בְּיוֹם שְׁמִינִי עֲצֶרֶת

ק<דוש> {...}

דְּגִלְנוּ לְמַעַד הַשִּׁיבָה

וּמְמַרְחָקִים שׁוֹבְבָה

15 לְשִׁמְחַת בֵּית הַשְׁוֹאֲבָה

הַחוּגְגִים בְּטוֹב לֵב

יִתְפַּלְלוּ וְיִלְכוּ בְּמִשׁוֹשׁ לֵב

שְׂמֵחִים וְטוֹבֵי לֵב

וּבְצִאתָם מִהַר טוֹב

20 יִגִּיעוּ בְּלֵב טוֹב

לְאַהֲלֵי מַה טוֹב

ק<דוש>

זְמַן חֲגִיגָתָם בְּנִעִימִים

מְשׁוֹנָה מְכַל יָמִים

8 ישועה] רשום בראש העמוד 13 למעד] למעד

8. מבשר טוב ומשמיע ישועה: על פי ישעיהו נב, ז. 9. רוכב רקועים שבעה: כינוי לה', הדר בשבעת הרקיעים (ראה: פסיקתא דרב כהנא כג, י [עמ' 343]). הלשון על פי 'סלו לרכב בערבות' (תהלים סח, ה) ועוד. 13. דגלינו למעד השיבה: השב את שבטינו לחגוג את מועדיך. ושם 'מעד' הוא כינוי לבית המקדש. השווה: 'שחת מועדו' (איכה ב, ו). 14. שובבה: השב. 18. שמחים וטובי לב: מלכים א' ח, סו. 19. הר טוב: ראה בפירוש לטור 41. 20-21. יגיעו בלב טוב לאהלי מה טוב: הרעיון על פי מלכים א' ח, סו: 'ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב'; השווה טורים 17-18. 21. לאהלי מה טוב: הלשון על פי 'מה טובו אהליך יעקב' (במדבר כד, ה).

25 בהזכרת טללים וגשמים

חוגגי הר הבית
יגילו ברינת בעל הבית
[ב]נוסעם מסוכה לבית

טובי לב בנועם
ירון לבם בנוסעם 30
כמו מלך שילח את העם

ק<דוש>

{יש.ל} ישלח אור ואמת
ללוות זרע אמת
[ל.]אום אמת 35

ככלות ימים הנעימות
[...]{ה[יד]עיפו זרותים
למתחננים היום בהר הזיתים

[ל...]ל[זו]עקיף בתחנון
להמציא למו חינון 40
בההר הטוב הזה והלבנון

ק<דוש>

25. בהזכרת טללים וגשמים: בשמיני עצרת מזכירים הן טל (במעריב ושחרית) הן גשם (במוסף ובמנחה).
27. בעל הבית: כינוי לה' – השווה 'מה יפו' טור 31. 28. בנוסעם: אפשר גם להשלים 'כ', אך 'ב' הרבה יותר נפוץ אצל הקילירי עם המקור הנטוי; השווה טור 30. מסוכה לבית: ראה: משנה, סוכה ד, ח: 'גמר מלאכול [ביום ז' של סוכות] לא יתיר סוכתו אבל מוריד את הכלים מן המנחה ולמעלה מפני כבוד יום טוב האחרון של החג'. 31. כמו מלך שילח את העם: ראה בפירוש לטורים 20–21. 34. זרע אמת: כינוי לישראל, על פי 'ואנכי נטעתיך שרק כלה זרע אמת' (ירמיהו ב, כא). 36. ככלות ימים: על פי 'ויכלו את הימים' (יחזקאל מג, כז). ימים הנעימות: נראה לי לפרש 'מים נאגדים', היינו שבעת ימי החג יחד עם שמיני עצרת. הנעימות: הכתיב ביו"ד מוזר, ונראה לי שהמעתיק התכוון בראשונה לכתוב 'הנעימים', וחזר בו באמצע המילה (מן הסתם בגלל החרוז). ולפי פירוש, הצורה הפועלית גזורת-שם מן 'עמית'. 37. הידעיפו זרותים: על פי 'הרעיפו שמים ממעל' (ישעיהו כה, ח). זרותים: כינוי לשמים, על פי 'ושמים בזרת תבן' (ישעיהו מ, יב). 38. בהר הזיתים: ראה בנספח למאמרי זה. 41. ההר הטוב הזה והלבנון: דברים ג, כה; משמש כאן ככינוי למקדש (ראה גם: רנד, §14bb).

מְקִיבֵי כָּל שְׁבַעַה כְּמִשְׁפֵּט
 עוֹבְרֵי בְּעֶמֶק יְהוֹשֻׁפֵּט
 יַחְגּוּ שְׁמִינִי עֲצֶרֶת בְּמִשְׁפֵּט 45

נוֹסְעֵי הַיּוֹם מִסּוּכָה
 מֵרַע אוֹתָם חֲסוּכָה
 וְעֲלִימוֹ סוּכָה

סֹדֶר יוֹם זֶה לְדוֹרוֹת יוֹנָהג
 כְּמִשְׁפֵּט וְכַמְנָהג 50
 הָיִית בְּפִי עֲצָמוֹ [ח]ג
 ק<דוש>

עֲצֶרֶת בָּה נַעֲצִידִים
 וְזַמְנָה לְעַד נוֹצְרִים
 יְדִידִי [מֶר]אֵשׁ צוֹרִים 55

פְּצִיחוֹת אֲמֶלֶל
 רְנֹנוֹת אֶהֱלֶל
 לְקוֹל אֵילוֹת [מַחֲלָל]

[צ]בֹאוֹתֵיכֶם יְגִילוּן
 וְכָל צוֹרֵיכֶם יְבֹלוּן 60

43. כל שבעה: כל שבעת ימי חג הסוכות. 44. עוֹבְרֵי בְּעֶמֶק יְהוֹשֻׁפֵּט: בני ישראל, הבאים לחגוג את הרגל. עֶמֶק יְהוֹשֻׁפֵּט: כינוי לירושלים, על פי 'קבצתי את כל הגוים והורדתיים אל עמק יהושפט' (יואל ד, ב), וגם 'עוררו ויעלו הגוים אל עמק יהושפט' (שם, יב). 46. נוֹסְעֵי הַיּוֹם מִסּוּכָה: השווה טור 28. 48. עֲלִימוֹ סוּכָה: הגן עליהם. ללשון השווה 'ושכתי כפי עליך' (שמות לג, כב). 49. סֹדֶר יוֹם זֶה לְדוֹרוֹת יוֹנָהג: השווה 'דורי דורות חג זה הונהג' ('אולזו לז ללז', טור 207). 51. הָיִית בְּפִי עֲצָמוֹ חַג: ראה: תוספתא, סוכה ד, יז: 'איום טוב האחרון של חג פייס לעצמו זמן לעצמו רגל לעצמו קרבן לעצמו שיר לעצמו ברכה לעצמה'. 55. יְדִידִי מֶרֶאֶשׁ צוֹרִים: כינוי לבני ישראל, ידִידִי ה' (השווה טור 79), שעליהם נאמר 'כי מראש צרים אראנו' (במדבר כג, ט). 58. קוֹל אֵילוֹת מַחֲלָל: ה', שעליו נאמר 'קול יי' יחולל אילות' (תהלים כט, ט). 60. וְכָל צוֹרֵיכֶם יְבֹלוּן: השווה 'וכירק דשא יבולון' (תהלים לז, ב).

ולא[....] בְּשִׁמְחָה תִּבְלֹן

ק<דוש>

קְרֹבִים וְרוֹחִקִים

[...] וְתִּמְקִיקִם

וְעַל דָּוָם מִתְרַפְּקִים 65

רִצּוֹן קֶרְבֵּנוּ מִיּוֹחַד

רִצּוֹת לְאֵל אֶחָד

בְּפֶר אֶחָד וְאֵיל אֶחָד

שִׁלּוּם חֲגִיכֶם

שִׁי שְׁלֵמִיכֶם 70

נִם [...] יְתִי אֲתִכֶּם

ק<דוש>

תִּירָאוּ בְּבִינֵינוּ

בְּתִיקוּ וּבְכִיוּנוּ

עִם מַחְנוּ {...} וְהַמוֹנוּ 75

תִּהְיוּ חַיִּים {וְקִיִּי} וְקִיִּמִּים

שׁוֹנִים אֶת הַיָּמִים

61. ולא....: בכתב היד רשומות שלוש האותיות בסוף הטור, ואפשר שאחריהן באה אות אחת נוספת שנישטשה. ראש הטור הבא לקוי לחלוטין. ואולי המעתיק התחיל לכתוב את המילה 'ולא רצכם' או 'ולאדמתכם', ראה שלא יספיק לה מקום בסוף הטור, ורשמה במלואה בראש הטור הבא. **בשמחה תובלון**: על פי 'כי בשמחה תצאו ובשלום תובלון' (ישעיהו נה, יב). 65. **ועל דודם מתרפקים**: על פי 'מי זאת עלה מן המדבר מתרפקת על דודה' (שיר השירים ח, ה); השווה טור 80. 66. **רצון קרבנו מיוחד**: קרבן שמיני עצרת, הקרב לרצון לפני ה', הוא מיוחד במינו. ראה את הדרשה בפסיקתא דרב כהנא כח, ט (עמ' 432–433). 68. **פר אחד ואיל אחד**: על פי במדבר כט, לו. 69. **שילום חגיכם**: שמיני עצרת, המשלים את מחזור החגים המתחיל בפסח. והשווה גם 'תשלום החג' ('למנצח אגיד', טור 13). 70. **שי שלמיכם**: הכוונה לשלמי החגיגה. 73. **תיראו בבניינו**: הפייטן מביע את תקוותו שישאל יראו את בניין המקדש. 74. **בכיונו**: כנראה מקביל ל'בניינו' דלעיל. 75. **עם מחנו**: בני ישראל, העם שבתוכו חונה ה'. 77. **שונים את הימים**: רמז לנוסח ברכה עממית. ראה: ש' אליצור, 'לדרכי שילובם של יסודות ארמיים בפיוטי ארץ ישראל הקדומים', לשוננו, ע [בדפוס].

[.]שְׁמַחַת הָרִי [ב]שְׁמִים

יְדִידֵי הַמּוֹן וְתִיקִים
 80 דוּדֵי עֵדִיךְ מִתְרַפְּקִים
 הַשְׁמִיעַם הַיּוֹם וְאַתֶּם הַדְּבָקִים

[אַלְבִּישׁ ל]ךְ עֵטְר[ת]
 יָר וְנָזַר וְאַדְרֶת
 [רֹון נֶר]נָן לְךָ בְּיָוֶם שְׁמִינִי[י] עֶצְרַת
 ק<דוּש>

78. הרי בשמים: על פי שיר השירים ח, יד. וראה את מדרשו על ישראל בשיר השירים רבה למקום. 79. ידידי המון ותיקים: היינו המוני החסידים הוותיקים, ידידי ה'. 80. דודי עדיך מתרפקים: ראה בפירוש לטור 65. 81. ואתם הדבקים: דברים ד, ד; המקרא הזה מסיים את הפסקא לשמיני עצרת. ראה: פסיקתא דרב כהנא נח, י (עמ' 434).

Piyyut No. 7

Manuscripts:

T-S NS 278.119 (א): ll. 1–31

ENA 3214.14–15 (ב): ll. 8–56

T-S H 7.48 (ג): ll. 11–15, 60–74

T-S NS 315.203 (ד): ll. 1–15

Text:

Lines 1–7: T-S NS 278.119

Lines 8–56: ENA 3214.14–15

Lines 60–74: T-S H 7.48

Notes: In the Spiegel Archive there are a photo and a rough transcription, not in Spiegel's hand, of T-S H 7.48 in Folder 132.

1 מה יפו אֲחוּדִים נַעֲצִירִים
 לְנִיצֵב בַּעֲדָתָם אִיתָם עוֹצְרִים
 [בַּעֲצָרַת עֵתֶרֶת לֹא בּוֹצְרִים]
 [זְמַן שְׁבַעָה] נּוֹצְרִים
 5 רְנוּנִים גְּנוּנִים בְּמִגִּית [...]
 [ב' מגן]

פְּעֻמֶּיךָ בְּנִעְלִים אֲסִיף לַעֲצוֹר
 לְנִעוֹל בַּעֲדָם [בַּעֲדַ עֲצָרָה עֲצוֹר]
 [בַּעֲצָרַת] עוֹצְרִים בְּלִי לְבַצוֹר
 [זָבֵד גְּבוּרוֹת] לְעִיתִים תִּיצוֹר
 10 רְבִי [טל] מְלַעֲצוֹר
 ב' מחיה

[בַּת נְדִיב] אִידְרוּהָ שְׁשִׁים וּשְׁמוֹנִים

חילופי נוסחאות

2 בעדתם] בע ס ד 5 במגית [...] במגן ד 6 אסיף] אסוף ד 8 בעצרת] ליתא א עוצרים בלי לבצור] ליתא א עו... לבצור ד
 9 לעיתים] לעתם א לעיתים ב תיצור] נצור א ד 10 רביני] רבי [ב רביני טל] רבני כספי לק [ד 11 אידרוה] אידרוה ב
 ששים ושמונים] ס' ופ' א

פירוש הפיוט

1. מה יפו: פסוק המסגרת הוא שיר השירים ז, ב, הנדרש לענייננו: 'בנעל אין כת' כאן אלא בנעלים, בשתי נעילות, נעילה בפסח נעילה בחג. א' הקב"ה לישר, בניי נועלים אתם בפני בפסח ואני נועל בפניכם בחג, ואני משיב רוחות ומעלה ענני ומוריד גשמים ומפריח טללים ומגדל צמחים ומדשן פירות, ואתם נועלים בפני בפסח ואתם יוצאים וקוצרים ומוציאים אותה מליאה ברכות' (פסיקתא דרב כהנא כא [עמ' 420]). וראה גם בשיר השירים רבה למקום. **אחודים נעצרים**: בני ישראל, הנאספים ביחד. 2. **לניצב בעדתם איתם עוצרים**: מוסב על בני ישראל, הנעצרים לכבוד ה', הניצב אתם בעדתם. הלשון על פי 'אלהים נצב בעדת אל' (תהלים פב, א). 3. **עתרת לא בוצרים**: לא ממעיטים בתפילתם. קריאת 'לא' מסופקת במקצת. ראה גם בפירוש לטור 8. 4. **זמן שבעה**: היינו שבעת ימי חג הסוכות. 6. **אסיף לעצור**: הכוונה כנראה לעצירת מלאכת האסיף לכבוד החג. 'אסיף' משמש גם רמז לחג הסוכות, הנקרא 'חג האסיף' (שמות כג, טז). 7. **לנעול בעדם בעד עצרה**: הכוונה לנעילת ה' בעד בני ישראל (ראה את הדרשה המובאת בפירוש לטור 1) תוך כדי עצירת מלאכת השדה לכבוד שמיני עצרת. 8. **עוצרים בלי לבצור**: נאספים (להתפלל) בלי לעסוק בבציר, היינו בעבודת הכרם. 9. **זבד גבורות לעיתים תיצור**: זוהי תפילתם של ישראל – תשקוד (להוריד) מתנת גבורות (גשמים) לעתים (מזומנים). 10. **טל**: למרות הליקוי, נראה שלפי כתב יד ד אין כאן הזכרת טל (ראה בחילופי הנוסחאות). 11. **בת נדיב**: משמש כאן ככינוי לכנסת ישראל. השווה: 'בתו של אברהם שנקרא נדיב המד' א נדיבי עמים

[לעת] אִידְרָה מֶלֶךְ בְּחַג הַמִּינִים
 [בְּעֶצְרָת] עֵילְסוּהוּ בְּעוֹגֵב וּמִינִים
 [זְמַר] גּוֹי שׁוֹמֵר אֲמוּנִים
 רֵם מְקַדֵּשׁ בְּרִיחַ שְׁמִנִים
 ב' הָאֵל

15

את[ה] גוף

אֲשׁוּר מֵאֲמָנָה / לְעוֹזָר מִיּוֹשָׁנָה
 אֶהְלֵל בְּאֲמוּנָה / הֶלְלוּ ש[...]. שְׁמוֹנָה

בְּחִילֵשׁ וּפּוֹר וּמָנָה / חִילָק י[...]. מָנָה
 בְּחִלְקוֹ הוֹעֵלָה וְנִמְנָה / חוֹלָק שְׁבַעַה וְשְׁמוֹנָה

12 [לעת] לתת [ ] א אִידְרָה הִידְרָה ד 14 גוֹי שׁוֹמֵר גוֹי צִדִּיק שׁוֹמֵר א 15 רֵם מְקַדֵּשׁ לִיתָא ג 17 אֶהְלֵל אֶהְלֵל א
 18 חִילָק חֶלֶק א 19 בְּחִלְקוֹ בְּחֶלֶק ב

נאספו עם אלהי אברהם (תהלים מז, י') (שיר השירים רבה למקום). **אִידְרָה**: פִּיאָרוּהּ. **שְׁמִינִים וְשְׁמוֹנִים**: השווה 'שְׁמִינִים' המה מלכות ושמנים פילגשים ועלמות אין מספר' (שיר השירים ו, ח), הנדרש על אומות העולם בשיר השירים רבה למקום. 12. **לעת אִידְרָה מֶלֶךְ**: כאשר רוממה את ה'. **חַג הַמִּינִים**: חג הסוכות, שבו נוטלים את ארבעת המינים. 13. **עֵילְסוּהוּ בְּעוֹגֵב וּמִינִים**: על פי 'הללוהו במנים ועוגב' (תהלים קג, ד). 14. **גוֹי שׁוֹמֵר אֲמוּנִים**: כינוי לישראל, על פי 'פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שמר אמונים' (ישעיהו כו, ב). בכתב יד א המילה 'צדיק' מופיעה בין השיטין. 15. **רֵם**: כינוי לה'. **מְקַדֵּשׁ בְּרִיחַ שְׁמִנִים**: עוד כינוי לה', המביא לשון מעין החתימה. והשווה 'לריח שמניך טובים' (שיר השירים א, ג), הנדרש על 'שמן כהונה ושמן מלכות' וגם על 'תורה שבכתב ושבעל פה' בשיר השירים רבה למקום. כללו של דבר, ה' מקדש את ישראל ברוב טובותיו. 16. **אֲשׁוּר מֵאֲמָנָה**: הלשון על פי 'תשורי מראש אמנה' (שיר השירים ד, ח). המקרא הזה נרמז ב'אחות אשר לך', טור 21; 'אולוזו לז לז', טור 99; 'למנצח אומר', טור 12; 'תן חלק אתנן', טור 6. המשמעות בהקשר זה היא כנראה 'אחוגג את החג'. **מִיּוֹשָׁנָה**: כינוי לכנסת ישראל, על פי 'אני ישנה ולבי ער' (שיר השירים ה, ב). 17. **אֶהְלֵל בְּאֲמוּנָה**: השווה 'אנציח באמונה' ('למנצח אומר', טור 10). **הֶלְלוּ ש...** **שְׁמוֹנָה**: למרות הליקוי, נראה קרוב לפרש לעניין אמירת ההלל – 'ההלל והשמחה שמונה כיצד? מלמד שחייב אדם בהלל ובשמחה ובכבוד יום טוב האחרון שלחג כשאר כל ימות החג' (משנה, סוכה ד, ח). 18. **בְּחִילֵשׁ וּפּוֹר וּמָנָה**: מילים נרדפות – ראה: 'ארבעה שמות נקראו לגורל, חלש פור גורל חבל' (פסיקתא דרב כהנא ג [עמ' 36]). הרשימה מתועדת כבר אצל ינאי. ראה: פיוטי ינאי, עמ' רכו, טור לד. **בְּחִילֵשׁ וּפּוֹר וּמָנָה חִילָק י...** **מָנָה**: נראה שמדובר כאן על חלוקת הארץ לפי מספר אומות העולם. 19. **בְּחִלְקוֹ הוֹעֵלָה וְנִמְנָה חוֹלָק שְׁבַעַה וְשְׁמוֹנָה**: נראה לי לפרש שישראל עלה בגורלו של ה', על פי 'כי חלק יי' עמו יעקב חבל נחלתו' (דברים לב, ט). **חוֹלָק שְׁבַעַה וְשְׁמוֹנָה**: כנראה כינוי לישראל, וההשלמה על פי 'תן חלק לשבעה וגם לשמונה' (קהלת יא, ב). ראה בפירושו ל'תן חלק אתנן', טור 1.

גיל סמחות [שׁוֹבֵעַ] / גִּלְתִּי בַמָּצוֹת שֶׁבַע
גְּרוּנִי עַ[רְךָ] שֶׁבַע / בְּנִיסָךְ צְלוּחִית לְ[שֶׁבַע]

20

[ד.... שְׁבַע]ה / צִרְרִי בְדָמֶן לַתְּבַעָה
[ד....]בועה / מַצֵּר בְּסוּכָה [שְׁבַעָה]

[ה....]שִׁיתִי שְׁבָעִים / כָּל [שְׁבַעָה עָלִי] שְׁבוּעִים
הָאֵם חִיבֹו [....] / יְהוּ בְּאִישִׁים נוֹשְׁעִים

25

[ו....]בִּרְכִי בְּחִלְלִי / לִפְנֵי מִזְבֵּחַ יְיָ לֵיל
[ו....] עֲצָרְתוֹ בְּעֵדֵי חֵין לְהַסְלִיל / גְּבוּרוֹת [....] בְּעֵלִיל

זַעַק עֲדֵי בְּעַצְמוֹ / בּוּ [....]עֵלוּ עַצְמוֹ
זֶרֶם לְהַעֲצֵמוֹ / [....]תִּין תַּעֲצוֹמוֹ

28 בו [ ]עלו עצמו] אביע לעוצמו א

20. גיל סמחות שובע גלתי במצוות שבע: השווה 'שבע שמחות את פניך (תהלים טז, יא), אילו שבע מצוות שבח, ארבעה מינים שבלולב, וסוכה, ושמיחה, וחגיגה' (פסיקתא דרב כהנא כז, ב [עמ' 406]). 21. גרוני ערך שבע: רמז לשבע ברכות העמידה. ושם יש לקרוא כאן 'שָׁנָע', היינו תפילה. בניסך צלוחית לשבע: השווה 'הביא ניסוך המים בחג כדי שיתברכו עליך מי גשמים' (תוספתא, סוכה ג, יח). הקשר בין ניסוך המים לתפילה, שנוצר על בסיס לשון נופל על לשון, מובלט גם ב'את ניב מזכירי שוע'//שעה בנסוך שבע' ('פתיח ארץ', טור 53). ואפשר לנקד גם 'לְשַׁבַּע' ולפרש לעניין ניסוך המים במשך שבעת ימי החג. וראה בפירוש לטור 22. לתבועה: נראה לי שיש לתקן ולקרוא 'לְטַבְּעָה'. השווה את החילוף 'ק' – 'כ' בטור 30 לפי כתב היד שלנו (ראה בחילופי הנוסחאות). 23. בסוכה שבעה: ההשלמה על פי 'סוכה וניסוך המים שבעה' (משנה, סוכה ד, א). 24. שבעים: לפי המשך הטור, נראה שהפייטן רומז לחזון דניאל בדניאל ט, כד–כז, ולפי זה יש לפרש על פי 'שבעים שבעים נחתך על עמך' (דניאל ט, כד). כל שבעה עלי שבועים: ה' מדד ('כל') עלי שבעה שבועים עד ביאת המשיח. על פי 'מן מצא דבר להשיב ולבנות ירושלם עד משיח נגיד שבעים שבעה' (דניאל ט, כה). 25. יהו באישים נושעים: הכוונה כנראה שישראל ייושעו בזכות הקרבנות. 26. .... ברכי בחליל: הצלעית עוסקת כנראה בשמחת בית השואבה, הנקראת 'חליל'. ראה: 'החליל חמישה וששה. זהו החליל של בית השואבה' (משנה, סוכה ה, א). לפני מזבח יליל: יללת החליל לפני המזבח היא עריכת שמחת בית השואבה בעזרת המקדש. 27. עצרתו בעדי חין להסליל: אסרת עלי את החליל (ביום השמיני), כדי שתבוא התפילה במקומו. עצרתו בעדי: לשימוש במילת היחס, השווה: 'כי עצר עצר יי' בעד כל רחם' (בראשית כ, יח). חין להסליל: לערוך תפילה. 28. זעק עדי בעצמו: נראה שהנושא כאן הוא שוב החליל המעצים זעקה, היינו המתחנן בעצמה בעד ישראל. בו...עלו עצמו: הצלעית נשתמרה בשלמותה, אך בנוסח אחר, בכתב יד א – 'אָבִיעַ לְעוֹצְמוֹ'. 29. זרם להעצמו: להעצים את זרם המים, היינו להוריד את הגשמים. וניקדתי את הפועל כהפעיל למרות הכתיב החסר.

חֲזָרִי מִסֵּכֶךְ לְבֵית / [כְּנִס] עֲסֻכּוֹת וּבְנֵה בֵּית
חֲרָדוֹ כָּל [בְּ]נֵי בֵּית / בְּחָלִי פָּנֵי בַּעַל הַבֵּית

30

[ט]בוֹר בֵּית יְשִׁיבָה / עוֹדוֹ בְּסוֹד [ח]שִׁיבָה
טַעַם חֲשֹׁתוֹ לְשֹׂאבָה / [ל]שְׂמַחַת בֵּית הַשֹּׂאבָה

יוֹפִי כְּנוֹרוֹת / [...] וְרוֹת מְכוֹנְרוֹת
יִישְׁרָתִי סִיפְלֵי נִירוֹת / בְּרָא[שִׁי הַמְנוֹרוֹת]

35

כְּתוֹרוֹת ב[...לא [...]] / [...] אִמָּה
כְּבוֹד בָּם כ[...]] / [...] כָּל אִמָּה

לְתִיבַע ס[...]] / יְתִמָּהוּ כָּל עֲלָמוֹת
לְדַעַת [כָּל] תַּעֲלוּמוֹת / אֲשֶׁר בָּם מַעֲוֹל[מוֹת]

30 מסכת] מתוקן מן מסכת ב

30. חזרי מסכת לבית: ישראל, שחוזרים מסוכתם לביתם לקראת שמיני עצרת. השווה: משנה, סוכה ד, ח. כנסע סוכות ובנה בית: על פי 'ויעקב נסע סכתה ויבן לו בית' (בראשית לג, יז). הרמז למקרא בא כאן מפני הניגוד הנוצר בו בין 'סוכות' לבין 'בית', אך לא ברור לי הקשר ליעקב דווקא; וההשלמה על פי הסברה. 31. חרדו כל בני בית בחלי פני בעל הבית: בני ישראל, בני ביתו של ה', חרדו לפניו בחילוי ובתפילה וביקשו ממנו גשמים. 32. טבור בית ישיבה: כינוי למקדש, שהוא טבור העולם ומקום ישיבת הסנהדרין. עודו בסוד חשיבה: הליקוי הקטן מקשה על הפירוש, אך נראה לי שהפייטן רומז למדרש שלפיו המקדש עלה במחשבה להבראות קודם לבריית העולם. ראה: בראשית רבה א, ד (עמ' 6). 32-33. עודו בסוד חשיבה טעם חשתו לשאבה לשמחת בית השאבה: בשעה שהמקדש עדיין לא היה קיים ורק עלה במחשבה, כבר תכננת 'טעם חשתו לשאבה' שתתקיים בו שמחת בית השואבה. 33. לשמחת: השלמת מילת היחס על פי הסברה. 34. יופי כנורות: הפייטן רומז לתיאור שמחת בית השואבה: 'והלויים בכנורות ובנבלים ובמצלות ובחצוצרות ובכלי שיר בלא מספר על חמש עשרה מעלות היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים' (משנה, סוכה ה, ד). ... ורות מכונרות: קשה לעמוד על דיוק כוונת הפייטן, אך נראה שהוא ממשיך בעניין כלי הזמר במקדש. הבינוני הוא כנראה גזור-שם מן 'כנור'. 35. יישרתי סיפלי נירות: השווה 'מנורות של זהב היו שם, וארבעה ספלים של זהב בראשיהן, וארבעה סולמות לכל אחד ואחד, וארבעה ילדים מפרחי כהונה ובידיהם כדים של שמן של מאה ועשרים לוג, שהן מטילים לכל ספל וספל' (שם ה, ב). בראשי המנורות: השלמתי על פי המקור. 37. כל אומה: שמא יש כאן קשר לעניין הסטרופה הבאה; ראה בפירוש הטור דלהלן. 38. לתיבע וכו': נראה לי שבסטרופה הזאת מתואר בית משפט של מעלה, ובו נתבעים אומות העולם לדין. כל עלמות: כנראה כינוי לאומות העולם, על פי שיר השירים ו, ח (ראה בפירוש לטור 11). 39. לדעת כל תעלומות אשר בם מעולמות: הפייטן רומז כנראה לפתיחת הספרים שרשומות בהם כל הנסתרות. השלמתי 'כל' על פי הסברה.

40 מִפְרָחֵי כְהוֹנוֹת אוֹמֵן / יַע[... כְּדִי שְׁמֹן
מִמָּאָה וְעֶשְׂרִים] לֹג] שְׁמֹן / יִרְקוּ בְכּוֹת קֶרֶן בֶּן [שְׁמֹן]

נַעֲלָה בָּם הָדָר נָאוֹר / נִנְאָר שְׁ[מֶשׁ] וְהִירַח אוֹר
נֵם וּמִתּוֹק הָאוֹר / מָאוֹר וְשֶׁמֶשׁ וּמָאוֹר

45 סְמוּכָ[ת] אֲשִׁישָׁה / אֶגֶן מְאוֹשָׁשָׁה
סִיסִי בּוֹ לְאֲשִׁישָׁה / חֲלִיל {שׁ} חֲמֶשֶׁה וְשִׁשָּׁה

עַד שְׁמִינִי בּוֹ שְׁמִחָ[ה] / [אִם הַבְּנִי] שְׁמִיחָה
עוֹד יִסֵּף [....] / בָּזָה יוֹם נְגִילָה [וְנִשְׁמָחָה]

[פִּינְתוֹ בְּסוֹף אֲסִיף / [... כל הוֹסִיף]

40–41. מִפְרָחֵי כְהוֹנוֹת אוֹמֵן יַע... כְּדִי שְׁמֹן מִמָּאָה וְעֶשְׂרִים לֹג שְׁמֹן: מְבוֹסָס עַל הַמִּקְוֶה הַמְצוּטָה בְּפִירוּשׁ לְטוֹר
35. 'לֹג' הוֹשֵׁל עַל פִּי הַמִּקְוֶה. 41. בְּכּוֹת: הַקְרִיאָה בְּטוּחָה, אֶךְ אֵין בִּידֵי לְפָרֶשׁ. וְשִׁמָּה הִיא כְּתוּב 'בְּבֵית'
בְּמִקְוֶה שֶׁהִיא לְפָנֵי הַמַּעֲתִיק. קֶרֶן בֶּן שְׁמֹן: כִּינּוּי לְמַקְדָּשׁ, עַל פִּי 'כֶּרֶם הִיא לִידֵידֵי בִקְרֵן בֶּן שְׁמֹן' (יִשְׁעִיהוּ ה', א).
42. נַעֲלָה בָּם הָדָר נָאוֹר: כְּבוֹד ה' – הַשְׁוּוּה 'נָאוֹר אֶתָּה' (תְּהִלִּים עו, ה) – נַעֲלָה עַל יְדֵיהֶם, הֵינּוּ מִפְּנֵי חֲגִיגַת
שְׂמִיחָה בֵּית הַשְׁוֹאֲבָה. הָרַעִינן הַכִּלְלִי עַל פִּי 'נְדִיבֵי עַמִּים נִאֲסָפוּ עִם אֱלֹהֵי אֲבֹרָהֶם כִּי לֹאֱלֹהִים מִגִּי אֶרֶץ מִאֲד
נַעֲלָה' (תְּהִלִּים מו, י). נִנְאָר שְׁמֶשׁ וְהִירַח אוֹר: נִרְאָה לִי שֶׁנִּרְמַז כִּאֵן הַמִּדְרָשׁ שֶׁעַל פִּי אֲדוֹם קֶשׁוֹר לְשֶׁמֶשׁ וְיִשְׂרָאֵל
קֶשׁוֹר לִירַח. רֹאה: 'עָשׂוּ מוֹנָה לְחֶמֶה שֶׁהִיא גְדוּלָּה וְמָה הַחֲמָה הַזֹּאת שׁוֹלֶטֶת בְּיוֹם וְאֵינָה שׁוֹלֶטֶת בְּלֵילָה כִּךְ עָשׂוּ יִשְׂרָאֵל
לֹא בְּעוֹלָם הַזֶּה וְאֵין לוֹ לְעוֹלָם הַבָּא, יַעֲקֹב מוֹנָה לְלִבָּנָה שֶׁהִיא קֶטְנָה וְמָה הַלְּבָנָה הַזֹּאת שׁוֹלֶטֶת בְּלֵילָה וּבְיוֹם כִּךְ
יַעֲקֹב יֵשׁ לוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה וְלְעוֹלָם הַבָּא' (בְּרָאשִׁית רַבָּה ו, ג [עמ' 42]). נִנְאָר: נְבִזָּה. שְׁמֶשׁ: הַהֲשִׁלְמָה עַל פִּי הַסְּבֵרָה.
43. וּמִתּוֹק הָאוֹר: קִהְלַת יֵא, ז. הַמִּקְרָא נִדְרָשׁ עַל אוֹר הָעוֹלָם הַבָּא בְּקִהְלַת רַבָּה לְמִקּוֹם. מָאוֹר וְשֶׁמֶשׁ וּמָאוֹר:
שְׁתֵּי הַמִּיָּלִים הָרִאשׁוֹנוֹת מוֹבָאוֹת מִתְּהִלִּים עַד, טו. הַצִּירֹף מְעוֹרְפֵל בְּמִקְצָת, אֶךְ נִרְאָה שֶׁהִפְיִטֵן רֹמֵז לְשִׁלְטוֹנוֹ
הַכְּפוֹל שֶׁל הִירַח (רֹאה בְּפִירוּשׁ לְטוֹר דְּלַעֲלִי) – הֵינּוּ הִירַח ('מָאוֹר') וְהַשֶּׁמֶשׁ בְּיוֹם וּבְעוֹלָם הַזֶּה, לְעוֹמֵת הִירַח
לְבָדוֹ בְּלֵילָה וּבְעוֹלָם הַבָּא. 44. סְמוּכָת אֲשִׁישָׁה: כִּינּוּי לְכִנְסַת יִשְׂרָאֵל, עַל פִּי 'סְמוּכּוֹנֵי בִּאֲשִׁישׁוֹת' (שִׁיר הַשִּׁירִים
ב, ה). אֶגֶן מְאוֹשָׁשָׁה: כִּינּוּי נוֹסֵף לְכִנְסַת יִשְׂרָאֵל – הַשְׁוּוּה 'שְׂרָרֶךְ אֶגֶן הַסֶּהֶר' (שִׁיר הַשִּׁירִים ז, ג). 45. סִיסִי
בּוֹ לְאֲשִׁישָׁה: שִׁישִׁי בֶּה' כְּדִי שֶׁהוּא יֵאֻשֵׁשׁ אוֹתָךְ. חֲלִיל חֲמֶשֶׁה וְשִׁשָּׁה: רֹאה בְּפִירוּשׁ לְטוֹר 26. 46. עַד שְׁמִינִי
בּוֹ שְׁמִיחָה: הַשְׁוּוּה 'הִהְלֵל וְהַשְׂמִיחָה שְׁמוֹנָה' (מִשְׁנָה, סוֹכָה ד, א). בּוֹ: בֶּה'. אִם הַבְּנִים שְׂמִיחָה: כִּינּוּי לְיִשְׂרָאֵל, עַל
פִּי תְּהִלִּים קִיג, ט. הַהֲשִׁלְמָה עַל פִּי הַסְּבֵרָה. 47. עוֹד יִסֵּף ....: כְּנִרְאָה יֵשׁ כִּאֵן רִמָּז לְיִסְפֵּת לְגוֹי יִי יִסְפֵּת לְגוֹי
נִכְבְּדָת' (יִשְׁעִיהוּ כו, טו), הַנִּדְרָשׁ לְעִנְיֵין שְׁמִינִי עֲצֵרֶת בְּפִסְקָתָא דְּרַב כְּהֵנָּה כַּח, א (עמ' 322–423). וְהַשְׁוּוּה גַּם
'דְּגוּל לְגוֹי יִסְפֵּת' ('אֲחֻזּוֹת אֲשֶׁר לָךְ', טו 2); 'כִּי לֹא עַל חִינָם לְגוֹי יִסֵּף' ('תֵּן חֶלֶק אֶתְנֶן', טו 10). בָּזָה יוֹם נְגִילָה
וְנִשְׁמָחָה: עַל פִּי תְּהִלִּים קִיח, כד. הַמִּקְרָא נִדְרָשׁ לְעִנְיֵין שְׁמִינִי עֲצֵרֶת. רֹאה: 'וְכִינּוּן שִׁיבְעָתוֹ יְמֵי הַחֹג א'
הַקֶּב"ה לְיִשְׂרָאֵל בְּנֵי יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁכֵּל שְׁבַעַת יְמֵי הַחֹג הֵייתָם עֶסוֹק' בְּקִרְבָּנוֹתֵיהֶם שֶׁל אוֹמוֹת הָעוֹלָם וְעַכְשֵׁיו אֲנִי
וְאַתָּם נִשְׁמָח יַחַד וְאֲנִי מִטְרִיחַ עֲלֵיכֶם הִרְבָּה אֵלָּא פֶּר אֶחָד אֵיל אֶחָד (בְּמִדְבָּר כט, לו), וְכִינּוּן שִׁשְׁמֵעוּ יִשְׂרָאֵל כִּךְ
הַתְּחִילוּ מְקַלְסִין לְהַקְב"ה וְאוֹ' זֶה הַיּוֹם וְגו' (תְּהִלִּים קִיח, כד) (פְּסִיקְתָּא דְּרַב כְּהֵנָּה כַּח, ט [עמ' 433]).
48. פִּינְתוֹ בְּסוֹף אֲסִיף: מְקוֹמוֹ שֶׁל שְׁמִינִי עֲצֵרֶת הוּא בְּסוֹף חֹג הָאֲסִיף, הֵינּוּ חֹג הַסּוּכּוֹת (רֹאה בְּפִירוּשׁ לְטוֹר 6).

פִּיצוּחַ יֵין בּוֹ [לְהוֹסִיף] / [...] וְסִיפַת עַל עֶקֶר מוֹסִיף

50 [צ...] פִּתְחֵי עוֹלָם / בְּעֵדֵי וּבְעֵד עִם [עוֹלָם]
צוּר כִּי עֶצֶר בָּאֲבוֹ כָּל {פּוֹעֵלִים} [פּוֹעֵלִים] / וְהֵם מְהִיִּים לְהַתְעִילֵם

[קָרְבָן] אֶחָד גּוֹי רָצִיתָה / וְשִׁגִּיא [כַּח] [...] וְנִמְצְאָתָה
קָצֵב אֲשֶׁר לִי[.] [צִיתָה] / לְבַת נָדִיב [ה.] [צִיתָה]

55 [רָצִיתָה כְּמִשְׁתָּה שְׁמִינִי / וְנִיעוּם נִיגֹן שְׁמִינִי
רִיחַ נִיחוּחַ בְּהִשְׁמִינִי / נִשִּׁיר שְׁבַעַה יוֹם שְׁמִינִי

כַּכְּ <תּוֹב> שִׁבְעַת יָמִים תִּקְרִיבוּ (וִיקְרָא כֵּן, לוֹ)

49. פִּיצוּחַ יֵין בּוֹ לְהוֹסִיף: הַכוּוּנָה כְּנִרְאָה לַמִּצְוֹת נִסְכֵי הַיֵּין, שֶׁרַק הֵם מוֹסִיפִים לְהַתְקִיִּים בְּשִׁמְנֵי עֶצֶרֶת (לֹא נִסְכֵי הַמֵּיִם). לְהוֹסִיף: הַהִשְׁלָמָה עַל פִּי הַסִּבְרָה... וְסִיפַת עַל עֶקֶר מוֹסִיף: 'עֶקֶר' מִשְׁמַשׁ כְּנִרְאָה כְּרָמָז לַחֲגֵי הַסּוּכוֹת, שֶׁעָלִיו מוֹסִיפִים אֶת שְׁמִינֵי עֶצֶרֶת. שְׂרִידֵי הָאוֹת הַמִּטּוּשְׁטִישִׁים הַנִּרְאִים בְּרֹאשׁ הַצִּלְעִית בְּכַתֵּב הַיָּד מוֹנְעִים אֶת הַהִשְׁלָמָה הַמִּתְבַּקֶּשֶׁת 'תּוֹסִיפֶת'. 50. פִּתְחֵי עוֹלָם: הַשְׁוּוּה 'שָׂאוּ שְׂעָרִים רֹאשִׁיכֶם וְהִנְשָׂאוּ פִתְחֵי עוֹלָם וַיִּבֹא מֶלֶךְ הַכְּבוֹד' (תְּהִלִּים כד, ז). בְּעֵדֵי: הַפִּיטוֹן הוּא כְּנִרְאָה הַמִּדְבֵּר. עִם עוֹלָם: כִּינִי לְיִשְׂרָאֵל, עַל פִּי יִשְׁעֵיהוּ מִד, ז. נִרְאָה לִי שֶׁהַפִּיטוֹן מִתְכוּוֹן לִכְךָ שֶׁבְּשִׁמְנֵי עֶצֶרֶת ה' נוֹעֵל בְּעַד יִשְׂרָאֵל – רֹאה בְּפִירוּשׁ לְטוֹר 1. 51. צוּר כִּי עֶצֶר בָּאֲבוֹ כָּל פּוֹעֵלִים: קֶשֶׁה, אֲךָ נִרְאָה לִי לִפְרֹשׁ שֶׁכֵּאֲשֶׁר ה' נִעַל ('עֶצֶר') בְּעַד יִשְׂרָאֵל, כָּל פּוֹעֵלִים בְּשָׂדֵה עוֹדְנוּ בָּאֲבוֹ. צוּר: כִּינִי לֵה', עַל פִּי 'הַצּוּר תִּמְיִם פְּעוּלִי' (דְּבָרִים לב, ד). בָּאֲבוֹ: הַלְשׁוֹן עַל פִּי 'עוֹדְנוּ בָּאֲבוֹ לֹא יִקְטֹף' (אִיּוֹב ח, יב). וְהֵם מְהִיִּים לְהַתְעִילֵם: וּמִן הַיּוֹם וְהַלָּא ה' יוֹרִיד עֲלֵיהֶם אֶת מִי הַגֶּשֶׁמִּים כְּמוֹ בְּתַעֲלָה. לְהַתְעִילֵם: הַפּוֹעֵל גּוֹזֵר־שֵׁם. הַשְׁוּוּה: 'מִי פִלַּג לְשִׁטֹּף תַּעֲלָה' (אִיּוֹב לח, כה). 52. קָרְבָן אֶחָד גּוֹי רָצִיתָה: הַכוּוּנָה הִיא שֶׁבְּשִׁמְנֵי עֶצֶרֶת ה' דּוֹרֵשׁ קָרְבָן מוֹעֵט מֵאֵת יִשְׂרָאֵל ('גּוֹי'); הַשְׁוּוּה לְדִרְשָׁה הַמּוֹבָאֵת בְּפִירוּשׁ לְטוֹר 47. קָרְבָן: הַהִשְׁלָמָה עַל פִּי הַסִּבְרָה. וְשִׁגִּיא כַּח... נִמְצְאָתָה: הַפִּיטוֹן רּוֹמֵז לְשִׁדִּי לֹא מִצְאָנָהּ שִׁגִּיא כַּח' (אִיּוֹב לז, כג), וּלְפִי הַמִּדְרָשׁ לְפִסּוֹק כּוּוֹנֵתוֹ הִיא שֶׁבְּשִׁמְנֵי עֶצֶרֶת ה' לֹא הִטְרִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל בַּהֲקָרְבַת קָרְבָּנוֹת רַבִּים. רֹאה: 'שִׁדִּי לֹא מִצְאָנָהּ שִׁגִּיא כַּח' (שם), לֹא מִצְוִינִי כּוֹחוֹ שֶׁל הַקֶּב"ה, וְאֵין הַקֶּב"ה בֹּא בְּטִרְחוֹת עַל יִשְׂרָאֵל' (פְּסִיקְתָּא דְּרַב כְּהֵנָּה ב, י [עמ' 134]). וְהַהִשְׁלָמָה עַל פִּי הַמְּקוֹר. 53. קָצֵב: נִרְאָה שֶׁעֲנִיִּין לֹנוּ בְּקָרְבָּנוֹת הַקְּצוּבִים לְיִשְׂרָאֵל. בַּת נָדִיב: כִּינִי לְכִנְסַת יִשְׂרָאֵל – רֹאה בְּפִירוּשׁ לְטוֹר 11. 54. רָצִיתָה כְּמִשְׁתָּה שְׁמִינִי: מִכָּל יְמֵי הַמִּשְׁתָּה, הֵייוּ שְׁמוֹנֶת יָמֵי הַחֹג, הָעֶדְפָּה אֶת הַיּוֹם הַשְּׁמִינִי. מִשֶּׁל הַמִּשְׁתָּה מוֹבָא בְּדִרְשָׁה הַנִּרְמֶזֶת בְּטוֹרִים 47, 52. רֹאה: 'לְמֶלֶךְ שְׁבָאֵת לוֹ שְׁמַחָה, כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתָּה הִיָּה בְּנוֹ שֶׁל מֶלֶךְ טִרוּחַ עִם הָאוֹרְחִים, וְכִיּוֹן שִׁיִּצְאוּ שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתָּה א' הַמֶּלֶךְ לִבְנוֹ, בְּנֵי יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁכָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתָּה הֵייתָ טִרוּחַ עִם הָאוֹרְחִים, וְעַכְשִׁיו אֲנִי וְאַתָּה נִשְׁמַח יוֹם אֶחָד וְאֵינִי מִטְרִיחַ עֲלֶיךָ הָרַבָּה' (פְּסִיקְתָּא דְּרַב כְּהֵנָּה כח, ט [עמ' 432–433]). וְנִיעוּם נִיגֹן שְׁמִינִי: וְהַנִּיגוֹנִים הַנְּעִימִים שֶׁל שְׁמַחַת בֵּית הַשְּׁוֹאֵבָה – רֹאה בְּפִירוּשׁ לְטוֹר 34. רִיגֵן שְׁמִינִי רּוֹמֵז לְתִהְלִים ו, א; הַשְׁוּוּה לְפִירוּשׁ לְטוֹר 67. 55. רִיחַ נִיחוּחַ בְּהִשְׁמִינִי: בְּהַעֲלוֹתִי אֶת רִיחַ הַנִּיחוּחַ שֶׁל קָרְבָּנוֹת הַיּוֹם הַשְּׁמִינִים. נִשִּׁיר שְׁבַעַה יוֹם שְׁמִינִי: רִמָּז לְפִסּוֹק הַמּוֹבָא לְהֵלֶן. הַכוּוּנָה לְאִמְרִית הַהֵלֶל בְּמִשְׁךְ שִׁבְעַת יְמֵי חֹג הַסּוּכוֹת וְכִיּוֹם שְׁמִינִי עֶצֶרֶת – רֹאה בְּפִירוּשׁ לְטוֹר 17. שִׁבְעַת יָמִים תִּקְרִיבוּ: לְשִׁימוֹשׁ בְּמִקְרָא זֶה בְּעִמִּידוֹת שְׁמִינִי עֶצֶרֶת בְּמִנְהַג אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, רֹאה: פְּלִיִּישֶׁר, תְּפִלָּה, עמ' 107. בְּכַתֵּב הַיָּד הַפִּסּוֹק מוֹבָא בְּסוֹף הָעֵמּוּד, וּמִיד אַחֲרָיו בֹּא הַסִּמֵּן לְסוֹף פִּסְקָה, וְנִרְאָה מִזֶּה שֶׁהַמַּעֲתִיק סִיִּים כָּאֵן אֶת הָעֵתֶקֶת הַגּוֹף.

[ש....] / [....]

[ש....] / [....]

[ת....] / [....]

[ת....] / [....]

60 חמוקי ירכיך אַז הכרתי

לְכָל אוֹם חוֹתֶמֶם זְכָרְתִּי
 בַּעֲצָךְ <רַת> עֲדוּתָם נִזְכָּרְתִּי
 זֹאת אוֹת בְּרִית שְׁמִינִי כְרַתִּי
 רְצוֹת זִבְחֵי שְׁמִינִי נִסְכְּרַתִּי
 ב' <שאותרך>

65 כְּמוֹ חֲלָאִים אַמּוּלִים

לְשִׁמּוֹנֵת יָמִים נִימּוּלִים
 בַּעֲצָךְ <רַת> עַל הַשְּׁמִינִית מְהֻלָּלִים
 זָרַע קֹדֶשׁ הִילּוּלִים

62 עדותם] עדותם ג 65 אמולים] אמולים ג 68 הילולים] הילולים ג

60. חמוקי ירכיך אַז הכרתי: הפייטן מתכוון כנראה לברית מילה, הנרמזת על ידי 'חמוקי ירכיך' (ראה שיר השירים רבה למקום). ראה גם טורים 65–66. ויש קשר רעיוני בין המילה – שישראל נימולים ליום השמיני – לשמיני עצרת (השווה 'אולזו לז ללז', טורים 155–156). 61–62. לְכָל אוֹם חוֹתֶמֶם זְכָרְתִּי בעצרת עדותם נזכרתי: הפייטן עובר לעניין הדין – חותמם של האומות הוא גם העדות המעידה נגדם בפני ה'. ונראה לי שהקשר לטור דלעיל נובע מן המילה 'חותם', שהרי ברית המילה היא חותמם של ישראל. ולפי זה, יש לראות ב'עצרת' רמז הן לראש השנה הן לסוכות, שבשניהם העולם נידון. השווה: משנה, ראש השנה א, ב. 63. זֹאת אוֹת בְּרִית שְׁמִינִי כְרַתִּי: הכוונה כנראה למילה. והלשון על פי 'זאת אוֹת הברית' (בראשית ט, יב, יז). 64. רְצוֹת זִבְחֵי שְׁמִינִי נִסְכְּרַתִּי: נראה ש'נסכרתי' = 'נשכרתי', והטור עוסק בקבלת זבחי שמיני עצרת מישראל כשכר על שמירת ברית מילה. 65–66. כְּמוֹ חֲלָאִים אַמּוּלִים לשמונת ימים: בני ישראל, הנימולים לשמונה ימים, אומללים מן החולי הנגרר על ידי המילה. וראה גם שיר השירים רבה למקום, הדורש 'חלאים' לעניין החולי – 'כמה חליים מתחת ידיה, כמה תינוקות הנמולים ומתים תחת ידיה'. 67. עַל הַשְּׁמִינִית: השווה 'למנצח בנגינות על השמינית' (תהלים ו, א). המזמור הזה שימש כנראה בארץ ישראל הקדומה כשיר של שמיני עצרת. ראה: פליישר, תפילה, עמ' 172. 68. זָרַע קֹדֶשׁ הִילּוּלִים: הלשון על פי 'קדש הלולים ליי' (ויקרא יט, כד), אך הביטוי משמש כאן ככינוי לבני ישראל, בהשפעת 'קדש ישראל ליי' ראשית תבואתה' (ירמיהו ב, ג).

רָנָן שִׁיר וְתוֹדָה בְּטוֹב לֵב מִתְהַלְלִים
'ב' <הטוב>

70   מַעֲשֵׂה יְדֵי אָמֵן   הַיּוֹם יְאוּמָן
וְבוֹ נִחְלָה הָאֵל הַנָּאֵמָן
בְּעֶצֶר <רַת> דִּיבּוּק לְיוֹם טוֹב מְזוּמָן
יְחַד יִשִּׁישׁ קֶץ וְזָמָן
הַקֶּמֶת שְׁבַעָה וְשִׁמּוֹנָה בְּשָׁלוֹם תּוֹזְמָן
'ב' <עושה השלום>

74 הקמת] הקמת ג תוזמן] תוזמן ג

70. מעשה ידי אמן: לפי ההקשר, נראה שהביטוי משמש כאן ככינוי (אקראי) לישראל. יאומן: יחזק. 71. ובו נחלה האל הנאמן: וביום שמיני עצרת ה' נחל את כנסת ישראל. לעניין הנחילה, השווה: 'סלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו' (שמות לד, ט). האל הנאמן: דברים ז, ט. 72. בעצרת דיבוק ליום טוב מזומן: בשמיני עצרת קיים חיוב דביקות ביום טוב ובהלכותיו. 73-74. יחד ישיש קץ זמן הקמת שבעה ושמונה בשלום תוזמן: נראה לי שהצמדים 'קץ' – 'זמן' ו'שבעה' – 'שמונה' רומזים לשבעת ימי פסח מכאן ולשמיני עצרת מכאן; ראה בפירוש לטור 1. והשווה גם 'זמן אביב שבעה מונה//חק אסיף חגוג עד שמונה' ('אחות אשר לד', טור 4), אך גם אפשר שהכוונה לשבעת ימי הסוכות ושמיני עצרת. טור 74 רומז כנראה גם לעתיד המשיחי. השווה: 'והיה זה שלום... והקמנו עליו שבעה רעים ושמנה נסיכי אדם' (מיכה ה, ד).

Piyyut No. 8

Manuscripts:

Kaufman 55 (א): ll. 1–14, 19–33

T-S H 7.9 (ב): ll. 15–33

Text:

Lines 1–14, 19–33: Kaufman 55

Lines 15–18: T-S H 7.9

ז' שמיני עצרת קילר לשבת

1	תן חלק	אתנו לנעצרים
		אתנו לשקוד חצרים
		אותות יומים נוצרים
		אחיית רוגע ועוצר אוצרים
5		אמיצתך בם תגוננים כמראש צורים
		ב>רוך מגן<

לשבעה וגם לשמונה לשור מראש אמנה
לתמוך בם גורל למנה
ללמד לדורות אמונה
לדעת כי יחייה בטל חיות מאשמה
ב>רוך מחיה<

10 כי לא על חנם לגוי יסף

חילופי נוסחאות

3 יומים] יומים א

פירוש הפיוט

1. תן חלק: פסוק המסגרת הוא קהלת יא, ב, הנדרש בפסיקתא דרב כהנא כח, ד (עמ' 427–429): 'ר' ליעזר אמ' תן חלק לשבעה, זו שבת... וגם לשמונה, זו מילה... ור' יהוש' אמ' תן חלק לשבעה, אילו שבעת ימי פסח, וגם לשמונה, אילו שמונת ימי החג; 'ר' לוי א' תן חלק לשבעה, אילו שבעת ימי החג, וגם לשמונה, ביום השמיני עצרת תהיה וגו' (במדבר כט, לה). 'חלק אתנו': שכן. ראה: רנד, §28. לנעצרים: לבני ישראל הנאספים לכבוד שמיני עצרת. 2. אתנו לשקוד חצרים: שבאו להיראות בחצרי המקדש. 3. אותות יומים נוצרים: שומרים את השבת ואת שמיני עצרת גם יחד. 4. אחיית רוגע ועוצר אוצרים: מאחים ומקבצים את השבת, היינו יום המנוחה, ואת שמיני עצרת. 5. אמיצתך בם תגוננים: יהי רצון שעוזך יגונן עליהם בימים האלה. כמראש צורים: על פי 'כי מראש צרים אראנו' (במדבר כג, ט). 6. לשבעה וגם לשמונה לשור מראש אמנה: לחגוג את החג שבו נתייחדו השבת ('שבעה') ושמיני עצרת ('שמונה'). ראה בפירוש למה יפו', טור 16. 7. לתמוך בם גורל למנה: כדי שה' יתמוך בימים האלה את גורלה של כנסת ישראל. הלשון על פי 'אתה תומיך גורלי' (תהלים טז, ה). מנה: כינוי לכנסת ישראל, שהיא מנת חלקו של ה'. ראה: 'כי חלק יי' עמו יעקב חבל נחלתו' (דברים לב, ט). 8. חיות: חיים; הניקוד על פי 'אלמנות חיות' (שמואל ב' כ, ג). מאשמה: ממות או מקבר – על פי 'באשמים כמתים' (ישעיהו נט, י). לשימוש בסופית - ה אצל הקילירי, שלא כמו השם במקרא, ראה: רנד, §29. 10. כי לא על חנם לגוי יסף: על פי 'יספת לגוי יי' נכבדת' (ישעיהו כו, טו), ודרשתו בפסיקתא דרב כהנא כח, א (עמ' 421–422): 'יספת לגוי יי' יספת לגוי (שם) נתת שלוח לפרעה הרשע שמא קראך יי', לא בחירופים ובגידופים הוא אמר מי יי' אשר אשמע בקולו (שמות ה, ב)... יספת לגוי נכבדת (ישעיהו שם) נתת שלוח לדוד וכך ברכך, ויברך דוד את יי' לעיני כל הקהל (דברי הימים א' כט, י)...!'

עוד בהם וכהם נוסף
 ענוגים מימי דויד ואסף
 ענות שיר תהילה ביומים כסף
 עצרים בהדרת קודש להקדיש זרוע חסף
 ב>רוך האל<

אתה בחרתה

שווה בבנין שיני / עונג ועצר רשום משני
 שת מהיר במ לשאנני / לשומרם כדת שינוני

15

תורת איום / חיוני לבחון יום מיום
 תמכני ועצרני כהיום / לקראות בספר יום יום

ככ>תוב< ויקרא בספר תורת האלהים (נחמיה ח, יח)

11 עוד] עוד א 13 יומים] יומים א 17 חיוני] חיוני ב

11. עוד בהם וכהם נוסף: לשבעת ימי החג נוסף יום שמיני עצרת, שגם הוא יום טוב. בהם וכהם: צירוף שתי מילות היחס מתועד בלשון מקרא. השווה: 'בצלמנו כדמותנו' (בראשית א, כו), ובנוסח השומרונים 'בצלמנו וכדמותנו'. 12. ענוגים מימי דויד ואסף: הלשון על פי 'כי בימי דויד ואסף מקדם ראש (קרי: ראשי) המשרדים ושיר תהלה והדות לאלהים' (נחמיה יב, מו). ונראה לי לפרש שדויד ואסף הם מייסדי כל טקסי המקדש, ומכאן שבני ישראל חוגגים את חגיגהם במקדש מימיהם, כביכול. וראה גם את המדרש המובא בפירוש לטור 10, המזכיר את דויד במפורש. 13. ענות שיר תהילות ביומים כסף: כנראה מוסב על דויד, שאמר שיר הן לשמיני עצרת (תהלים ו) הן לשבת (תהלים צב). שיר תהילה: הלשון על פי הפסוק המובא בפירוש לטור דלעיל. 14. עצרים: במקום 'נעצרים', מפני דוחק האקרוסטיכון. בהדרת קודש: במקדש. הלשון על פי תהלים כט, כ ועוד. זרוע חסף: כינוי לה', על פי 'חשף יי' את זרוע קדשו' (ישעיהו נב, ז). 15. שווה בבנין שיני עונג ועצר רשום משני: גם בעת בניין הבית השני ציווה אותי על השבת ועל חג שמיני עצרת הכתוב ('רשום') בתורה. לעניין השבת בזמן נחמיה ראה: נחמיה יג, טו-כב; לעניין שמיני עצרת בזמן ראה בפירוש לטור 17. שווה: נראה לי שהמילה משמשת כאן כתואר הפועל. משני: משמעה של המילה ברור מן ההקשר אך אין בידי להלום את גזרונה. ושמא יש כאן רמז למשה, שציווה את בני ישראל על השבת ועל שמיני עצרת בתורה. 16. שת מהיר במ לשאנני: ה' הפקיד עלי את עזרא, 'ספר מהיר בתורת משה' (עזרא ז, ו), כדי לשמח אותי במצוות האלה. כדת שינוני: כמצוות התורה. הכינוי על פי 'ושננתם לבניך' (דברים ו, ז). 17. תורת איום חיוני לבחון יום מיום: ציווי לעיין בתורת ה' במשך כל ימי החג. והוא על פי הפסוק המובא להלן: 'ויקרא בספר תורת האלהים יום ביום מן היום הראשון עד היום האחרון ויעשו חג שבעת ימים וביום השמיני עצרת כמשפט' (נחמיה ח, יח). ושים לב לחילוף 'מן' – 'ב'. 18. תמכני ועצרני כהיום: ה' תמך ואסף אותי היום.

אלהינו

תדע מה	זאת כבידה
20	זוכרה בקודש יי' מכובדה
	זה היום כבודה כובדה
	זיר ציץ בראשה זבודה
	זיבחי כפל להגיש בבית העבודה
	ב>רוך שאותך<

מה יהיה	ראויה לבוא
25	ריח ניחוח יום יעכבה מילבוא
	רעיפת מי מעל להזכיר בו
	רם יזכור לנוחלי איבוא
	רעים ואחים יודו על טובו
	ב>רוך הטוב<

19 כבידה] כבודה ב 20 זוכרה בקודש] זכרה לקדוש ב מכובדה] בין השיטין ב 21 כבודה כובדה] מכובדה ב 22 ציץ] ציץ ונור ב בראשה זבודה] בראשו זודה ב 23 זיבחי] זבחי ב העבודה] עבודה ב 24 ראויה] ראויה א מה יהיה ראויה] יהיה רעה ראויה ב 25 מילבוא] מלבוא ב 26 מי] שמי ב להזכיר] להזכיר ב 27 איבוא] אי'בוא (וי"ו בין השיטין, מעל לבי"ת) א איבו ב 29 היום יריקן] יריקו היום ב ברכת] ברכת ב

19. תדע מה זאת כבידה: נראה שיש לפרש שאתה ה' יודע כמה כבוד לב כנסת ישראל (מחשש מפני ירדת הגשמים). זאת: כינוי לכנסת ישראל, על פי 'מי זאת עלה מן המדבר' (שיר השירים ג, ו; ח, ה). 20. זוכרה בקודש יי' מכובדה: ישראל המכובדת נזכרה במקדש ה', היינו בעת עלייתה לרגל לכבוד החג. 21. זה היום: רמז לתהלים קיח, כד. השווה לפירוש ל'מה יפו', טור 47. כבודה: כינוי לכנסת ישראל, על פי 'כל כבודה בת מלך פנימה' (תהלים מה, יג). 22. זיר ציץ בראשה זבודה: כתורה בכתר על ראשה. הרעיון על פי המשך הפסוק – 'ממשבצות זהב לבושה' (שם). 23. זיבחי כפל: קרבנות שבת ושמיני עצרת. בבית העבודה: במקדש. 24. מה יהיה ראויה לבוא: גרסת כתב יד ב עדיפה (ראה בחילופי הנוסחאות): 'היה רעה ראויה לבוא'. ויש להבין את המשפט כתנאי: 'אם תהיה רעה, היינו עצירת גשמים, גזורה על ישראל...'. 25. ריח ניחוח יום יעכבה: ריח ניחוח של קרבנות היום יעכב את הרעה. 26. רעיפת מי מעל להזכיר: נראה לי שיש להעדיף את גרסת כתב יד ב (ראה בחילופי הנוסחאות): 'רעיפת שמי מעל להזכיר', היינו להעניק את ירדת המים משמי מרום. השווה 'הרעיפו שמים ממעל' (ישעיהו מה, ח). בו: ביום שמיני עצרת. 27. רם: ה'. נוחלי איבוא: יש לגרוס 'איווא'), לפי התיקון בכתב יד א (ראה בחילופי הנוסחאות), והוא כינוי לבני ישראל, נוחלי המקדש, שעליהם נאמר 'כי בחר יהוה בציון אוה למושב לו' (תהלים קלב, יג). 28. רעים ואחים: כינוי לבני ישראל, על פי 'למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך' (שם קכב, ח).

על הארץ
 היום יריקו בירכת הבטחה
 והם בהשקט ובטחה
 דרושים בשובה ונחת בטוחה
 יחוס עז מיבטחה
 הוד מנוחת נווה שלום שאנן מובטח[ה]
 ב>רוך עושה השלום<

30 ובטחה] ובטחה ב 31 דרושים] דרושה ב 32 יחוס עז מיבטחה] יחוס עז ובטחה ב 33 שאנן] ושאנן ב

29. על הארץ היום יריקו בירכת הבטחה: מוסב על השמים, שיריקו ביום שמיני עצרת על הארץ את ברכת הגשמים המבטיחה לה שנת שובע. 30. והם: מוסב על בני ישראל. ובטחה: עדיף לגרוס 'ובבטחה' כבכתב יד ב (ראה בחילופי הנוסחאות), על פי 'בהשקט ובבטחה תהיה גבורתכם' (ישעיהו ל, טו). 31. דרושים: מוסב על בני ישראל, הדרושים על ידי ה'. בשובה ונחת בטוחה: על פי 'בשובה ונחת תנשעון' (שם). 32. יחוס עז מיבטחה: נראה לי לפרש שה' ירחם על התורה (ועל בני ישראל שומריה). עז מיבטחה: כינוי לתורה, על פי 'עיר גברים עלה חכם וירד עז מבטחה' (משלי כא, כב), ומדרשו בוויקרא דבה לא, ה (עמ' תשכב). 33. הוד מנוחת נווה שלום שאנן: כולו כינוי לירושלים. המילה הראשונה נגדרה על ידי האקרוסטיכון, והשאר על פי 'יושב עמי בנווה שלום ובמשכנות מבטחים ובמנוחת שאננות' (ישעיהו לב, יח). מובטחה: יושבת לבטח.

Piyyut No. 9

Manuscript: T-S NS 109.22

1 תן חלק
 אדון לעניי ארץ
 חג אסיף משלימים בעלץ
 אומץ שוש ושמח ישיגו במרץ
 אין בהם צווחה ופרץ
 כי לאלהים מגיני ארץ
 5
 ב>רוך< מגן

פירוש הפיוט

1. תן חלק: ראה בפירוש ל'תן חלק אתנן', טור 1. אדון: פנייה לה'. לעניי ארץ: לבני ישראל. הצירוף על פי 'ולשבית עניי (כתיב: ענוי) ארץ' (עמוס ח, ד) ו'יחד חבאו עניי (כתיב: ענוי) ארץ' (איוב כד, ד). 2. חג: המילה מיותרת, כמוכח מן האקרוסטיכון. אסיף: חג הסוכות – השווה שמות כג, טז. אסיף משלימים בעלץ: חוגגים את שמיני עצרת בשמחה. 3. אומץ שוש ושמח: שמחה גדולה. לשמחה בשמיני עצרת, ראה: 'ההלל והשמחה שמונה' (משנה, סוכה ד, א). במרץ: בחוזק. 4. אין בהם צווחה ופרץ: על פי 'אין פרץ ואין יוצאת ואין צווחה ברחבתינו' (תהלים קמד, יד). 5. כי לאלהים מגיני ארץ: תהלים מז, י.

לְשַׁבְעָה וּגְם לְשִׁמוֹנָה לַחַיִּים

לְכָוִין בְּחֶסְדּוֹ עַז נְחוּיִים

לְכַנֵּס עֲפָרָם מִצִּיִּים וְאִיִּים

לְהַחְיִית בְּטַלְלִים מִחוּיִים

כִּי עֲמָךְ מְקוֹר חַיִּים

10

בְּרוּךְ <מַחִיָּה

עַת בְּנִין אֲרִיאֵל

כִּי לֹא תִדַּע

עֲדַתְךָ הַנִּכְסֶפֶת לִכְן [...]]

6. לְשַׁבְעָה וּגְם לְשִׁמוֹנָה לַחַיִּים: הרעיון כנראה על פי '...את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אתם האדם וחי בהם' (ויקרא יח, ה), אך לא ברור על אילו מצוות דווקא נדרש 'לשבעה וגם לשמונה' אצל הפייטן (ראה בפירושו ל'תן חלק אתנן', טור 1). 7. לְכָוִין בְּחֶסְדּוֹ עַז נְחוּיִים: על ידי מצותיו ה' נוהג ומכוון את עם ישראל, על פי 'נחית בחסדך עם זו גאלת' (שמות טו, יג). עז: שמא צריך להיות 'עם' ואולי יש לראות כאן כמין ראשי תיבות – 'ע' <ז' <ו' <ו'. 8. לְכַנֵּס עֲפָרָם מִצִּיִּים וְאִיִּים: לקבץ את בני ישראל מבין הגויים. עֲפָרָם: סמל לבני ישראל, על פי 'מי מנה עפר יעקב' (במדבר כג, י). צִיִּים וְאִיִּים: חיות מדבר – ראה ישעיהו לד, יד; ירמיהו ג, לט – המסמלות את אומות העולם. 9. מִחוּיִים: בני ישראל, שפשעיהם נתכפרו ביום כיפור. 10. כִּי עֲמָךְ מְקוֹר חַיִּים: תהלים לו, י. 11. כִּי לֹא תִדַּע עַת בְּנִין אֲרִיאֵל: מוסב על כנסת ישראל, שאינה יודעת את זמן בניין ירושלים, היינו את זמן הגאולה. אֲרִיאֵל: כינוי לירושלים. ראה: 'הוי אריאל אריאל קרית חנה דוד' (ישעיהו כט, א) ועוד. 12. עֲדַתְךָ הַנִּכְסֶפֶת: עדת בני ישראל, הנכספת לגאולה. לִכְן: כאן נקטע כתב היד.

Piyyut No. 10

Manuscripts:

ENA 631.4 (א): ll. 1–40

T-S H 7.3 (ב) + T-S H 7.27 (ג): ll. 23–88

Text:

Lines 1–40: ENA 631.4

Lines 40–88: T-S H 7.3 + T-S H 7.27

Notes: The text in MS א is provided with Tiberian-type vocalization. In the apparatus, I only indicate those cases where the interpretation implied by the vocalization differs from my own. MSS ב and ג represent the right and left halves of a folio leaf on which

the *piyyut* was laid out in two columns. As a result, MS ב (recto) basically contains the right column, while MS ג (recto) contains the left column.

אלהינו ואלהי אבותינו

- 1 תתיר קישרי עבי חשרת מים
 תשפיע ביורה מורא שפעת מים
 תרווה אפיקים מיצער מים
 תקרא לשמים תת מקולות מים
 5 תצוק עלי צמא ניזלי מים
 תפלג לפלגות פלג מלא מים
 תענה עתר זורעי על כל מים
 תשביע להשאיכם בששון מים
 תנהלם בנאות דשא מנוחות מים
 10 תמהר להצמיחם כערבים על יבלי מים
 תלבין חטאם כשלג ומים
 תכרה משתיית א[.... מים]

חילופי נוסחאות

3 מיצער] מיצער א 9 מנוחות] מנחות א 12 תכרה] תכרה א משתיית] משתיית א

פירוש הפיוט

1. תתיר קישרי עבי חשרת מים: השווה 'קישור מים תתיר' (...עטרני כצנה, טור 111) והפירוש שם. עבי חשרת מים: הצירוף על פי 'חשרת מים עבי שחקים' (שמואל ב' כב, יב). 2. מורא שפעת מים: לעניין הפחד והיראה הקשורים בהורדת הגשמים, השווה: 'פחד שעירים משתערים בהרעפם מים' (אקשטה כסל וקרב, טור 33).
3. מיצער מים: כדי להסיר מהם את הצער מפני חוסר המים. 4. מקולות מים: על פי 'מקלות מים רבים' (תהלים צג, ד). 5. תצוק עלי צמא ניזלי מים: על פי 'כי אצק מים על צמא ונזלים על יבשה' (ישעיהו מד, ג).
6. פלג מלא מים: על פי 'פלג אלהים מלא מים' (תהלים סה, י). 7. זורעי על כל מים: ישעיהו לב, כ.
8. תשביע להשאיכם: תגרום להם לשאוב בשובע. להשאיכם בששון מים: על פי 'ושאבתם מים בששון' (ישעיהו יב, ג).
9. תנהלם בנאות דשא מנוחות מים: על פי 'בנאות דשא ירביצני על מי מנוחות ינהלני' (תהלים כג, ג).
10. להצמיחם כערבים על יבלי מים: על פי 'וצמחו בבין חציר כערבים על יבלי מים' (ישעיהו מד, ד).
11. תלבין חטאם כשלג: על פי 'אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו' (ישעיהו א, יח). 12. תכרה משתיית: עניין לנו כאן באבן השתייה, שממנה נוסד העולם. השווה: 'למה נקרא שמה אבן שתייה שממנה הושתה העולם' (ירושלמי, יומא ה ב, מב ע"ג). הפייטן פונה לה' ומבקש ממנו לחפור את יסודות המקדש ולייסדו. משתיית: הלכתי אחרי גולדשמידט בניקוד הצורה (השווה בחילופי הנוסחאות) – ראה 'דרך והשתה שתות כמשתיית מים' (אקשטה כסל וקרב, טור 7) – אך ראה את הסתייגויותי: רנד, §96b, הערה 195.

תַּיִסַּד אֲרָמוֹן הַמִּיּוֹסֵד עַל מַיִם
 תִּיטַע עֵץ שְׁתוּל עַל פְּלָגִי מַיִם
 15 תַּחֲנָה תַּחֲתֵיו הוֹגֵי מְשׁוּלֵת מַיִם
 תִּזֵּיל לִפְלָג מִנּוּ כָּל פְּלָגִי [מַיִם]
 תוֹדִיעַ לְכָל קִיצְבוֹ אֲשֶׁר הוּא כְּעוֹמֵק מִיָּם
 תַּהַדֵּר קוֹמָתוֹ מִן הָאָרֶץ וְעַד הַשָּׁמַיִם
 תִּדְשִׂיא עַל שְׁפָתוֹ כָּל נִטְעֵי מִיָּם
 20 תַּגְבִּיר נָהָר {פ} פְּלָגִיו מִפִּיק מִיָּם
 תִּבְיָאֵמוֹ וְתִיטַעֲמוֹ כְּאֲרִזִּים עַלֵי מַיִם
 תִּפִּיק יוֹבֵל לְשַׁלַּח שְׁרָשָׁיו לְהַתְרִיפוֹ מַיִם
 אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ

אוֹצֵר הַטּוֹב {הַטּוֹב} פֶּתַח מִמַּעוֹן בְּרִכּוֹת
 בְּרִכּוֹת > מְבָרִיכָה הַתַּחֲתוֹנָה מִמַּעַל לְרִקְיעַ גּוֹבָה

20 נהר נהר א

13. ארמון המיוסד על מים: הוא המקדש. השווה: 'הנה מים יצאים מתחת מפתן הבית קדימה' (יחזקאל מז, א); וראה גם משנה, שקלים ו, ג. 14. עץ שתול על פלגי מים: יש כאן רמז לעץ החיים שבגן עדן. השווה: 'עץ חיים מהלך חמש מאות שנה... וכל פילוג מי בראשית מתפלגין מתחתיו ומה טעם והיה כעץ שתול על פלגי מים (תהלים א, ג) (ירושלמי, ברכות א א, ב ע"ג). 15. הוגי משולת מים: כינוי לישראל, ההוגים בתורה. השווה: 'הגית בו יומם ולילה' (יהושע א, ח) ועוד. משולת מים: כינוי לתורה. השווה: מכילתא, ויסע א (עמ' 154). 16. תזיל לפלג מנו כל פלגי מים: השווה לדרשה המובאת בפירוש לטור 14. 17. קיצבו אשר הוא כעומק מים: קצב הספקת המזון של העץ הוא אינסופי, כמעין מים עמוק. 18. תהדר קומתו מן הארץ ועד השמים: לעניין גובה העץ השווה: 'רבה אילנא ותקף ורומה ימטא לשמיא' (דניאל ד, ח). 19. תדשיא על שפתו כל ניטעי מים: על פי 'ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה כל עץ מאכל' (יחזקאל מז, יב). 20. נהר פלגיו מפיק מים: הלשון כנראה על פי 'נהר פלגיו ישמחו עיר אלהים' (תהלים מו, ה). 21. תביאמו ותיטעמו: שמות טו, יז. כארזים עלי מים: במדבר כד, ו. 22. תפיק יובל לשלח שרשיו: תזרים נהר כדי שהעץ ישלח אליו את שורשיו. 'יובל' הוא שם הנהר היוצא מגן עדן. השווה: 'ונהר יוצא מעדן (בראשית ג, י) יובל שמו... ומה טע' ועל יובל ישלח שרשיו (ירמיהו יז, ח) (ויקרא רבה כב, י [עמ' תקכו]). תפיק: לפי סדר האלפבית, צריך להיות 'תאפיק', היינו תזרים כאפיק. להתריפו: לרפא ולחזק אותו. הפועל גזור-שם מן 'תרופה', האמורה בפסוק 'היה פרוי למאכל ועלהו לתרופה' (יחזקאל מז, יב). 23. אוצר הטוב הטוב פתח: על פי 'פתח יי' לך את אוצרו הטוב את השמים' (דברים כח, יב). ממעון ברכות: הצירוף משמש כאן ככינוי לשמים, אך הלשון בא מן הנוסח הארצישראלי של חתימת ברכת השלום: 'מעון הברכות ועושה השלום'. 24-28. ברכות מברכה התחתונה וכו': הטורים האלה מבוססים על המדרש: 'נטל הקב"ה כל מי בראשית ונתן חציים ברקיע וחציים באוקינוס הה"ד פלג (תהלים סה, י) פלגא, הרקיע דומה לבריכה, ולמעלה מן הבריכה כיפה, ומחמת הבריכה כיפה מזעת, והיא מזעת טיפים עבות והן יורדין לתוך מים המלוחים (של הבריכה) ואין מתערבין' (בראשית רבה ד, ה [עמ' 28-29]).

- 25 גו>בה> המִשָּׂא אֲשֶׁר עָלֶיהָ נָטוּי בְּמוֹ דוֹק
 דו>ק> כְּפוּף בְּכִיפָה מְזַעֶת מַחְמַת הַתַּחְתּוֹנָה
 הַתַּחְתּוֹנָה> בּוֹעֶרֶת וְהַעֲלִינָה זֹעָה וְנוֹטָפֶת
 וְנוֹטָפֶת> טִיפִּים עֲבוֹת לִפְלָג מְלֹא זֵיל
 זֵיל מְזִילִים לוֹ זְרוּמִים הַתְּלוּיִם {בֹּא} בְּמֶאֱמֶר חֵי
 30 ח>י> מֶאֱז הִיעִיפִם בְּחֻלָּל מִמַּעַל לָרְקִיעַ טָסִים
 טָס>יִם> כְּלִי עוֹמֵס וּמִיפְרִיִּים אוֹצֵר יְמֻלָּאוֹ
 יִמ>לָאוֹ> פֶּלֶג לִפְלָג תַּעֲלַת שִׁצָּף רוֹם וְלֹא כִבְתַּחֲחִילָה
 כִּבְתַּחֲחִילָה> יִכְרִיק וְיִרְעִים תַּת דֶּרֶךְ לַחֲזִיז
 לַח>זִיז> קוֹלוֹת יִתְנוּ לַעֲלוֹת מִקְצָה

25 במו) במו א 26 מזעת] מזעת א ומזועת ג 27 זועה] גועה ב 29 לו זרומים] לזרומים ב במאמר] באומר ב 30 היעופם] היעופם ג 31 בלי] בלא ב ומיפריים] ומפריים ב ימלאו] ימלאו א יימלאו ב+ג 32 שצף] שטף ג כבתחילה] כתחילה ג

25. דוק: כינוי לשמים, על פי 'הנוטה כדק שמים' (ישעיהו מ, כב). 28. לפלג מלא זיל: לברכת המים העליונה.
 29. זיל מזילים לו זרומים: המים העליונים ('זרומים') מזילים ('זיל') את הגשם. 29–31. זרומים התלויים
 במאמר חי וכו': השווה למדרש: 'כחלל שבין הארץ לרקיע כך יש בין רקיע למים העליונים יהי רקיע בתוך המים
 (בראשית א, ו) ביניים ובינתיים, אמר ר' תנחומא אנא א' טע' אילו נאמר ויעש אלהים את הרקיע ויבדל בין
 המים וגו' אשר על הרקיע הייתי אומר על גופו שלרקיע המים נתונים כשהוא אומר ובין המים אשר מעל לרקיע
 (שם, ז) הוי המים העליונים תלויים במאמר, אמר ר' אחא כהדין קנדילא, ופירותיהן אלו גשמים' (בראשית
 רבה ד, ד [עמ' 26–27]). 29. בא: מלכתחילה כיוון המעתיק לגרסת 'באמר' (ראה בחילופי הנוסחאות).
 חי: כינוי לה'. 31. בלי עומס: בלי היות עמוסים על גופו של הרקיע. אוצר ימלאו: הכוונה לאוצר שממנו
 יורדים הגשמים – השווה טור 1. 32. ימלאו פלג: מקביל ל'אוצר ימלאו' בטור דלעיל, והלשון על פי 'פלג
 אלהים מלא מים' (תהלים סה, י). לפלג תעלת שצף רוֹם: לחצוב תעלה להורדת גשמי השמים השוטפים, על
 פי 'מי פלג לשטף תעלה' (איוב לח, כה). ולא כבתחילה: השווה 'כך היתה הארץ שותה מתחילה ואז יעלה מן
 הארץ והשקה וגו' (בראשית ב, ו) וחזר בו הקב"ה שלא תהא הארץ שותה אלא מלמעלה' (בראשית רבה יג,
 ט [עמ' 119]). 33. דרך לחזיז: על פי 'דרך לחזיז קולות' (איוב כח, כו). 34–35. לחזיז קולות יתנו וכו':
 הטורים האלה מבוססים על שתי מחלוקות חכמים: 'ומאיכן הארץ שותה ר' אלעזר ור' יהושע ר' אלעזר א'
 מממי אוקיינוס דכת' ואיד יעלה מן הארץ והשקה וגו' (בראשית ב, ו) אמר ליה ר' יהושע מימי אוקיינוס מים
 מלוחין הן אתמהא, אמר לו מתמתקים הן בעבים דכת' אשר יזלו שחקים (איוב לו, כח) ואיכן הן נעשים נוזלים,
 בשחקים, ר' יהושע א' ממים העליונים דכת' למטר השמים תשתה מים (דברים יא, יא), והעננים מתגברים מן
 הארץ ועד לרקיע ומקבלים אותן כמפי הנוד דכת' יזוקו מטר לאידו (איוב לו, כז), חושרין אותן כמין כברה ואין
 טיפה נוגעת בחברתה דכת' חשרת מים עבי שחקים (שמואל ב' כב, יב) (בראשית רבה יג, י [עמ' 119–120]);
 ד' יוחנן וריש לקיש ר' יוחנן אמר אין עננים אלא מלמעלן וארו עם ענני שמיא (דניאל ז, יג), ריש לקיש אמר
 אין עננים אלא מלמטן שנ' מעלה נשיאים מקצה הארץ (תהלים קלה, ז), על דעתיה דר' יוחנן לאחד שכיבד את
 חבירו חבית וקנקנה, ריש לקיש אמר לאחד שאמר לחבירו הלויני סאה אחת חיטים, אמר לו הבא קופתך ובוא
 מדוד, כך הקב"ה א' לארץ אייתי ענניך וקבלי מטר' (שם, יא [עמ' 120]). 34. לחזיז קולות יתנו לעלות מקצה:
 העננים ('לחזיז', בהתעלמות מן הלמ"ד הנגדרת מן הטור דלעיל) יתנו קול בעלותם מקצה הארץ – על פי 'לקול

- 35 **מקצה** <השמים יזקו רדת ימה נוזלים
 נוזלים> במלוחים ולא נערבים עד עלות נשיאים
 נשיאים> מקצה הארץ יעלו ברוח סער
 סער גדול יהא בים עת אותם עומסים
 עומסים> למתקם באור ומצחן אותם פוקקים
 פוקקים> בטרחות עב להפיצם במקום צר
 צר> יזרמו עבות במשמע קול
 קול> נתנו שחקים ויצא רוח
 רוח> מאוצרותיו להחשיר מטר שמים
 שמים> יענו והארץ תפתח
 תפתח> ארץ ויפרו מי תהום
- 45

35 יזקו] יזקו א 36 נערבים] נערבים א 38 יהא בים] יהא ג 39 ומצחן] מצחן ב אותם] ואותם ב פוקקים] פוקקים ב+ג

תתו המון מים בשמים ויעלה נשאים מקצה הארץ (כתיב: ארץ) (ירמיהו י, יג; השווה גם תהלים קלה, ז).
 'ואין קול אלא גשמים' (בראשית רבה יג, ד [עמ' 115]). עליית העננים מן הארץ אל השמים היא לפי שיטת
 ריש לקיש. 35. **מקצה השמים יזקו רדת ימה נוזלים**: העננים מקבלים את הנוזלים כמפי הנאד ('יזקו')
 כדי שהם ירדו אל הים, והוא כשיטת ר' יהושע. **יזקו**: המשמעות נגזרה מן 'זיק' הארמי, שפירושו 'נאד'.
 36. **נוזלים במלוחים ולא נערבים**: הפייטן חוזר לעניין טורים 24–28, וראה בפירוש שם. **עד עלות נשיאים**: כאן
 מטכרפת אל השיטה המובאת בפירוש לטורים 24–28 שיטתו של ר' אלעזר, דהיינו המים העליונים מתערבים במי
 האוקיינוס ונעשים מלוחים, והעננים באים ושואבים וממתקים אותם ומורידים אותם על הארץ כגשם. וכך
 הוא בפירוש כתב היד המובא בהערות המהדיר לבראשית רבה ד, ה, ד"ה ומחמת הבריכה (עמ' 28–29): 'מחמתו
 של רקיע שהוא של אש מזיעין המים של מעלה טפין עבות ויורדות עד קורקוס הכפה לתוך המים המלוחים
 במימי האוקיינוס ומשם העננים שואבים אותם וממתקים בהם וכו'". 37–39. **נשיאים מקצה הארץ יעלו**
ברוח סער וכו': תיאור העלאת המים המעורבים המלוחים על ידי העננים כדי למתקם. 37. **רוח סער**: הצירוף
 על פי 'רוח סערה' (תהלים קז, כה; קמח, ח). 38. **סער גדול יהא בים**: על פי 'יהי סער גדול בים' (יונה א,
 ד). **עומסים**: המילה רומזת לגזרון מדרשי של 'נשיאים'. ראה: רנד, §27g. 39. **אור**: הניקוד על פי כתב יד א.
מצחן אותם פוקקים: העננים מסננים את המים ומוציאים מהם את הצחנה, היינו המלחות. **פוקקים**: 'פקק'
 הוא לשון תנועה ורעדה בלשון חז"ל, והוא מסמן כאן את הסינון, היינו נענוע הכברה. 40. **פוקקים בטרחות**
עב להפיצם במקום צר: מסננים במאמץ רב כדי שהעבים יפיצו אותם על פני האדמה. השווה: 'אף ברי יטריח
 עב יפיץ ענן אור' (איוב לז, יא). **במקום צר**: הצירוף על פי 'ויעמד במקום צר' (במדבר כב, כו), אך משמעותו
 כאן כנראה 'מקום שצר לו (מפני החרבון)'. 41. **צר יזרמו עבות במשמע קול**: על פי 'זרמו מים עבות קול
 נתנו שחקים' (תהלים עז, יח). ונראה ש'צר', הנגדר על פי השרשור, משמש כאן כתואר הפועל. **במשמע קול**:
 בהישמע קול. 42. **ויצא רוח**: על פי 'ברקים למטר עשה ויוצא רוח מאצרתיו' (ירמיהו י, יג; נא, טז). וראה
 גם תהלים קלה, ז. 43. **להחשיר**: להמטיר. הפועל גזור-שם מן 'חשדת מים' (שמואל ב' כב, יב). 44. **יענו**:
 יתנו קול – ראה בפירוש לטור 41. **והארץ תפתח**: על פי 'תפתח ארץ ויפרו יסע' (ישעיהו מה, ח). 45. **תפתח**
ארץ ויפרו מי תהום: השווה 'אין לך טפח [מים] יורד מלמעלה שאין הארץ מעלה כנגדו טפחיים מאי טע' תהום
 אל תהום קורא וגו' (תהלים מב, ח), אמר ר' לוי המים העליונים זכרים והתחתונים נקבות והן אומרים אילו

ת>הוּם< אֶל תְּהוּם קוּרָא לְקוֹל צְנוּרוֹת שְׁחָקִים
 שְׁחָקִים< יִזְלוּ צֶדֶק בִּפְתַּח אַרְבוּבוֹת [שְׁמִים]
 שְׁמִים< יִרְעִישׁוּ הָדוּם מַחִיל קוֹל רַעְמָךְ
 רַעְמָךְ< בְּגִלְגַּל מִתְגַּלְגַּל בְּעֶטוֹף רֹחַ
 רֹחַ< גְּדוּלָה וְחֶזֶק בְּמָרוֹם מְרַעִים נִפְלְאוֹת קוֹל
 קוֹל< קוּרָא מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפּוֹ ק...
 ק...< מִשְׁמַע תְּהוּם רֶבָה לָכֵן חָזוּ מַפְעָלוֹת צוֹר
 צוֹר< צוּה עָלוּ וְקִבְּלוּ שָׂרֵי צ...
 צ...< בְּרָקִים שׁוֹרֵי בְּשׂוֹרֶךְ בְּלִי פָּחַד
 פָּחַד< כְּמַבּוּל אֵל יְהִי לִשְׁחַת יִבּוֹל פּוֹעֵלָם
 פּוֹעֵלָם< מִימֵי קֶדֶם תַּת אוֹת בְּעֲנִי עֲנִן
 עֲנִן< לְהִרְאוֹת קֶשֶׁת בְּכָל מְרָאוֹת ע...
 ע...< מִלְּזוֹן בְּדִקְדּוּקָה תִּבְנִית דְּמוֹת סְכִייתָה

55 יבול' יב' ג

לאילו קבלונו, אתם ברייתו שלהקב"ה ואנו שלוחיו, מיד הן מקבלין אותן הה"ד תפתח ארץ וגו' (ישעיהו מה, ח) כנביה זו שהיא פותחת לזכר, ויפרו ישע (שם) שפרים רבים' (בראשית רבה יג, יג [עמ' 122]). 46. תהום אל תהום קורא לקול צנורות שחקים: על פי המדרש המובא בפירוש לטור דלעיל. 47. שחקים יזלו צדק: ישעיהו מה, ח. בפתח ארבוות שמים: הלשון על פי 'אם לא אפתח לכם את ארבות השמים' (מלאכי ג, י) ועוד. בפתח: בפתוח. לשימוש בשם פעולה במקום מקור נטוי ראה: רנד, §20a (והשווה גם בטור 41). ניקוד הצורה על פי תהלים קיט, קל. 48. הדום: כינוי לארץ, על פי 'הארץ הדם רגלי' (ישעיהו סו, א). מחיל קול רעמך: השווה 'מן קול רעמך יחפזון' (תהלים קד, ז). 49. רעמך בגלגל: על פי 'קול רעמך בגלגל' (תהלים עז, יט). בעטוף רוח: השווה 'כי רוח מלפני יעטוף' (ישעיהו נז, טז) ועוד. 50. רוח גדולה וחזק: מלכים א' יט, יא. מרעים נפלאות קול: על פי 'ירעם אל בקולו נפלאות' (איוב לז, ח). 51. קול קורא מסוף העולם ועד סופו: על פי 'א' דברים קולן הולך מסוף העולם ועד סופו והבריות אינן שומעין, ואילו הן היום והגשמים והנפש בשעה שיוצאת... הגשמים מנין... כת' תהום אל תהום קורא לקול וגו' (תהלים מב, ח) (בראשית רבה ו, ז [עמ' 47]). 52. לכו חזו מפעלות צור: על פי 'לכו חזו מפעלות יי' (תהלים מו, ט). 53. צור צוה עלו וקבלו: על פי 'כך הקב"ה א' לארץ אייתי עננך וקבלי מטר' – ראה בפירוש לטורים 34–35. 54. ברכים שורו: הליקוי בסוף הטור דלעיל מקשה על פירוש טורנו, אך שמא יש כאן רמז ל'שור שחקים גבהו ממך' (איוב לה, ה). בשורך בלי פחד: שמא יש להשוות לפירוש לטור 2. 55. פחד כמבול אל יהי לשחת יבול פועלם: העולם פוחד מגשמים חזקים מדי, פן ישחת את היבול אשר עבדו למענו כמו במבול. הלשון על פי 'מבול לשחת הארץ' (בראשית ט, יא) ועוד. והשווה 'הארץ סוקרים כברק אש'//פן כמבול בול תתבייש' ('פתיח ארץ', טור 59). יבול: הקריאה מסופקת במקצת, והווי"ו תלויה. 56. פועלם מימי קדם תת אות בענני ענן: ה' הוא המדבר: 'תפקידם (של השחקים) מאז הוא לתת אות (היינו את הקשת) בענני ענן'. בענני ענן: בראשית ט, יד. 58. ע' מלזון בדקדוקה תבנית דמות סכייתה: הליקוי בסוף הטור דלעיל מקשה על הפירוש, אך נראה שעניין הטור הוא שהקשת היא אות שתבנית דמות מראיתה המדויק מבטיח לעולם שלום מפני כעס ('לזון' ה'). לזון: כנראה כמו 'לצון', ועניינו כעס. סכייתה: מראיתה. המילה גזורה מן השורש 'סכה' = 'ראה'.

- ס'כִּיִּיתָהּ כְּשֶׁלֶהֶבֶת וְכָל מִין צָבַע סִמָּמִינִים]
- 60 ס'מִמִּנִּים מְשׁוּנִים בְּמִרְאָה מִמִּרְאָה נֹגֶה
נֹגֶה וִיקוּקִי חֶרֶס כִּי בְּמַחְזוֹת בָּה נִרְאָה
נִרְאָה בְּבִהְרָה כִּי לְמֹלֹךְ מִכָּל צֶד מוֹתַחַת
מִוִּיפָה תוֹאֵר כְּפֶלֶח הַרְמוֹן מִזֶּג
מִזֶּג לְמִזֶּג כָּל יְבָעוֹת עֲלִיוֹנִים לְתַחְתּוֹנִים
65 לְתַחְתּוֹנִים לְהַשִּׁיק בָּם כִּזְכֹּר לְנִקְבָה לְהַפְרוֹת לְהַרְבוֹת
לְהַרְבוֹת כּוֹבֶרֶת בְּחִשְׁרֵת כְּבֶרֶת
כְּבֶרֶת לְהַבִּיר לְהַחֲשִׁיר לְכָל גֵּיא לְפִי כַח
כַּח מַעֲשִׂיו לְהַגִּיד לְעַמּוֹ בְּרִכָּה בָּם יְנוֹב
יְנוֹב מִשְׁרָתִיו הֵגָא בְּאוֹמֵר יְרַעִיפוּ
70 יְרַעִיפוּ לְבָעֵר הָרַע וְלִיִּפּוֹת הִיפָה לְתֵת בְּמוֹ טַעַם
טַעַם מִשְׁלֹג מִי שִׁלּוּחַ בְּנַחַת לִירֵד טִיפָה

59. סכִּיִּיתָהּ כְּשֶׁלֶהֶבֶת וְכָל מִין צָבַע סִמָּמִנִּים: מראית הקשת היא כמו אש וכל מיני צבעים מגוונים.
60. סממנים משונים במראה: גוונים שונים זה מזה במראה. 61. ויקוקי: קריאת הווי"ו נראית בטוחה, ונראה לי שיש לתקן ולקרוא 'זיקוקי'. נוגה ויקוקי חרס: נוגה הקשת הוא כנוגה קרני השמש. כי במחזות בה נראה: מפני שהשמש משתקפת (במחזות... נראה) בה. 62. נראה בבהרה כי למולו מכל צד מותחת: נוגה השמש נראה בזוהר הקשת ('בבהרה') כי היא מתמתחת למולו מכל צד. מותחת: הפועל משמש כנראה במשמעות חוזרת. 63. מיופה תואר: יפת תואר. כפלח הרמון מזג: תוארה ('מזג') של הקשת הוא 'כפלח הרמון' (שיר השירים ד, ג; ו, ז). 64. מזג למזג כל יבעות עליונים לתחתונים: הפייטן חוזר לעניין הורדת הגשמים, ומדמין אותה כמזיגת מזג המכיל את כל מי המבועים העליונים לעבר המים התחתונים. יבעות: מבועים. גזרון המילה מן השורש 'נבע' נראה בעליל, אך צורות שמניות עם התחילית 'י' נדירות בעברית, כולל לשון הפיוט. ואולי יש להשוות עם 'נבוע' הערבית. 65. לתחתונים להשיק בם כזכר לנקבה: ה' משיק את המים העליונים לתחתונים, כזכר לנקבה – דאה בפירוש לטור 45. 66. כוברת בחשרת כוברת: על פי דעתו של ר' יהושע, המובאת בפירוש לטורים 34–35. כוברת: לא ברור מה הוא הנושא, שהרי לפי שיטת ר' יהושע היינו מצפים שהעננים יהיו 'כוברים'. בחשרת כוברת: בכברה חושרת. 'כוברת' היא כנראה צורה משנית של 'כברה'. לצירוף השווה גם 'חשרת כברה' (יפתח ארץ, טור 29). 67. כוברת להביר: תפקיד הכברה הוא לסנן את הטיפות. להחשיר לכל גיא לפי כח: להמטיר (דאה בפירוש לטור 43) לכל ארץ לפי יכולתה לקלוט. השווה: 'סיים לפי כל ארץ מה להגריל מים' (אקשטה כסל וקרב, טור 29). 68. כח מעשיו להגיד לעמו: על פי 'כח מעשיו הגיד לעמו' (תהלים קיא, ו). 69. ינוב משרתיו הגא: ה' ישפיע את דברו על עבדיו. הגא: כמו הגה. באומר ירעיפו: השמים ירעיפו עליהם במצותו. הלשון על פי 'ערף כמטר לקחי תזל כטל אמרת' (דברים לב, א). 70. ירעיפו לבער הרע ולייפות היפה: דברי ה' המושפעים על הארץ ישמידו את הרע ויעודדו את הטוב. לבער הרע: על פי 'בערת הרע מקרבך' (דברים יג, ו) ועוד. לתת במו טעם: הרעיון על פי 'טוב טעם ודעת למדני' (תהלים קיט, סו). 71. טעם משלג מי שילוח: סמל מורכב לדבר ה', שהוא כמי שילוח שמקורם בשלג. המטפורה מבוססת על 'ען כי מאס העם הזה את מי השלח' (ישעיהו ח, ו), היינו את דבר ה'. בנחת לירד טיפה: מוסב הן על טיפות הגשם המוחשיות הן על אמרי ה' המשולים לטיפות, שכולן יורדות בנחת.

ט'יפה> לא חומסת ולא נוגעת ולא משגת גבול חברתה
 ח'ברתה> מלהתערב ומלעבור חוק
 ח'ק> עולם לא יעברנהו לשם זכר
 ז'כר> עשה לנפלאותיו ולפתוח שערי זול
 ז'ול> להשפיע ולהשביע ויוקר להשפיל ולהפיל
 ו'להפיל> אוצרים ומקטינים ומפלים ומבקיעים
 ו'מבקיעים> שערים [...] בפקי[...] ארץ החיים
 ה'חיים> והשלום כר נרחב וישאו לעם הרים
 ה'רים> והגבעות יפצחו רנן דיץ
 דיץ ועלץ ירונו יושבי סלע מאבן דומם
 ד'ומם> מקיר תזעק פצח בדרת גשמים
 ג'שמים> העתידים לעורר גביעתם
 ג'ביעתם> עם תחייתם כבן איתם כלולים בברכה

77 ומבקיעים] ומבקעים ב 87 מחוסרי] בין השיטין ב

72. טיפה לא חומסת וכו': הפייטן חוזר שוב אל דברי ר' יהושע, המובאים בפירוש לטורים 34–35. ולא משגת גבול חברתה: לכתיב הפועל, השווה 'גבלות ישיגו' (איוב כד, ב). 73. חברתה מלהתערב וכו': המשך עניין הטור דלעיל; לשון התערבות ראה את המדרש המובא בפירוש לטורים 24–28. 74. חק עולם לא יעברנהו: ראה אשר שמתי חול גבול לים חק עולם ולא יעברנהו' (ירמיהו ה, כב). לשם זכר: גבול הים הוצב לשם זיכרון. 75. זכר עשה לנפלאותיו: תהלים קיא, ד. ולפתוח שערי זול: על פי תפילתו של הכהן הגדול ביום הכיפורים: 'הי רצון מלפניך... שתהא השנה הזאת שנת זול' (ירושלמי, יומא ה א, מב ע"ג). 77. מבקיעים: צריך להיות 'מפקיעים'. אוצרים ומקטינים ומפלים ומבקיעים: הפייטן מתאר את הספסרים המערערים את שוק המזון. ראה: 'תנו רבנן אוצרי פירות ומלוי רבית ומקטיני איפה ומפקיעי שערים עליהם הכתוב אומר לאמר מתי יעבור ונשבירה שבר והשבת ונפתחה בר להקטין איפה ולהגדיל שקל ולעוות מאזני מרמה (עמוס ח, ה) (בבלי, בבא בתרא צ ע"ב). מפלים: לפי ההקבלה לרשימת הברייתא משמעותו 'מלוי רבית'. ויש להשוות לשימוש 'אפלי ב', המתועד בארמית ארץ ישראל, שמשמעותו 'קיפח, רימה'. 79. החיים והשלום כר נרחב וישאו לעם הרים: ההרים ישאו לעם החיים וכו'. החיים והשלום: מלאכי ב, ה. כר נרחב: ישעיהו ל, כג. וישאו: נראה לי שצריך להיות 'ישאו'. ישאו לעם הרים: על פי 'ישאו הרים שלום לעם' (תהלים עב, ג). 80. הרים והגבעות יפצחו רנן דיץ: על פי 'ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה' (ישעיהו נה, יב). 81. ירונו יושבי סלע: ישעיהו מב, יא. וראה את מדרשו לענייננו: 'בזו (=בתחיית המתים) שירה ירונו יושבי סלע (שם) ובזו (=בירידת הגשמים) שירה יתרועעו אף ישירו' (תהלים סה, יד) (בראשית רבה יג, ו [עמ' 116]). מאבן דומם: הכוונה כנראה למקום שהמתים ירונו ממנו. והלשון על פי 'הוי אומר... עורי לאבן דומם' (חבקוק ב, יט). 82. דומם מקיר תזעק פצח: על פי 'כי אבן מקיר תזעק' (חבקוק ב, יא). 83. גשמים העתידים לעורר גביעתם: לקשר בין הגשמים לתחייה, ראה: 'כשם שתחיית המתים חיים לעולם כך יירדת גשמים חיים לעולם' (ירושלמי, ברכות ה ב, ט ע"א). והשווה גם לפירוש לטור 81. העתידים לעורר: הלשון על פי 'העתידים עורר ליתן' (איוב ג, ח). גביעתם: צריך להיות 'גויעתם', היינו מיתתם, או שמא 'גוייתם'. 84. גביעתם עם תחייתם כבן איתם כלולים בברכה:

85 בְּבִרְכָּהּ פּוֹלְסוֹ תַּחִּיָּה וּמַחִיָּה בְּשׁוּוֹחַ
 בְּשׁוּוֹחַ לְבָרְךָ וּלְחַנּוּן עַל כָּל טִיפָה שִׁיר אֲמוֹנָה
 אֲמוֹנָה אֲמוֹן בְּצִמְחֵי חֲצִיר לְהוֹדִיעַ מְחוֹסְרֵי אֲמָנָה
 אֲ[מָנָה] [...] רַגְבֹרֶת הַגֶּשֶׁם עַל תַּחִּיָּית מִיתָם

שאתה הוא יי' ב' מחיה

ומפני זה עניין מיתתם ותחייתם של בני אדם כלול בברכה אחת, היינו בברכת הגבורות, עם עניין הגשמים.
 85. שׁוּוֹחַ: צריך להיות 'צנוח', היינו תפילה. בְּבִרְכָּהּ פּוֹלְסוֹ תַּחִּיָּה וּמַחִיָּה בְּשׁוּוֹחַ: התחייה והמחייה ניתנות במידה
 נדיבה ('בברכה פולסו') בזכות התפילה. 87. אֲמוֹנָה אֲמוֹן בְּצִמְחֵי חֲצִיר: ה' שומר את אמונתו לצמחים בהורידו
 להם גשמים. לְהוֹדִיעַ מְחוֹסְרֵי אֲמָנָה: לבשר בעזרם את הספקנים. הצירוף 'מחוסר אמנה' שכיח בלשון חז"ל
 (השווה: בראשית רבה לב, ו [עמ' 293]). 88. מִיתָם: כנראה צריך להיות 'מתים'.

Piyyut No. 11

Manuscripts:

ENA 1178.37 (א): ll. 1–10

T-S NS 101.35 (ב): ll. 11–20

T-S NS 274.172 (ג): ll. 16–30

ENA 2963.4 (ד): ll. 26–30

Text:

Lines 1–10: ENA 1178.37

Lines 11–20: T-S NS 101.35

Lines 21–30: T-S NS 274.172

Notes: All four manuscripts are provided with partial Tiberian-type vocalization.
 In the apparatus, I have only noted those cases that differ meaningfully from the
 vocalization given in the present edition. I was informed of the Qillirian authorship
 of the *shiv'ata* by Shulamit Elizur, whose information came from B. Löffler.

בשמך ר'חמנא גשם שבת דר' [ס]עדיה ז"ל [...] זצ"ל

1 ארוחת סעד יומים

בג להעריך מברך[כות] מים

מי מנוחות גהר וירעיפו שמים

דשנת טוב למתמיד פעמים

5 אצליך להגן בשאלם ממך מים

ב' מגן

ה[...] שבתו שביתות שתים

ויתירו לפגוע ע[די] שאילות שתים

מי מנוחות זילם ב[מ]וסף תבוע בינתים

חוכים אחר שאילת טל בינותים

10 להחיות מיומים שומעי זו שתים

[ב' מחיה]

טרם מחית כל נשם

פירוש הפיוט

1. ארוחת סעד יומים: כנסת ישראל, הנסעדת ונתמכת על ידי תמיכת השבת ושמיני עצרת. השווה לפתיחת הקדושתא לשמיני עצרת ושבת 'ארוחי בפדות שמיני'. 2. בג להעריך מברכות מים: תוך כדי הספקת המזון הנשען על הורדת מי הברכה. בג: מזון. המילה מקוצרת מן 'פת-בג' המקראי. 3. גהר: השווה 'ויגהר ארצה' (מלכים א' יח, מב). בסיפור המקראי, גהירת אליהו מביאה את הגשם (ראה שם, מה), ומכאן כנראה נגזרה המשמעות 'לעורר, להעלות'. ירעיפו שמים: על פי 'הרעיפו שמים ממעל ושחקים יזלו צדק' (ישעיהו מה, ח). 4. דשנת טוב: דשן טוב, והוא המושא הישיר של 'רעיפו' בטור דלעיל. צורת הנקבה היא מחידושי הפייטן. מתמידי פעמים: לפי ההקשר, הוא כינוי לבני ישראל, והכוונה כנראה לאמירת 'שמע' פעמיים ביום. 6. שבתו שביתות שתים: הפייטן רומז שוב לייעודו הכפולה של המעמד. 7. יתירו לפגוע עדי שאילות שתים: יתירו את קשרי שפתם כדי להתפלל בעד הגשם והטל. השאילות מתוארות בשני הטורים דלהלן. יתירו: לשון התרה רומזת כאן לעניין שאילת הגשם. השווה: 'קישור מים תתיר' (...עטרני כצנה, טור 111). לפגוע: ל'פגע', לשון תפילה, ראה ספרי דברים כו (עמ' 39). 8. מי מנוחות זילם במוסף תבוע בינתים: לבקש (מה) את נזילת המים בעת תפילת המוסף. בינתים: תואר הפועל של זמן, שמשעותו 'אז'. השווה: 'הוחג בינתים לענונים' (...בתיבה, טור 101). 9. חוכים אחר שאילת טל בינותים: בני ישראל מחכים (לגשם) אחרי שאילת הטל של העונה שעברה. טל בינותים: משמעות הצירוף כנראה 'טל דמאז' (השווה בטור דלעיל), וצורתו הדקדוקית מזכירה את 'אש בינות' ('אאביך', טור 80). 10. להחיות מיומים: על פי 'חינו מימים' (הושע ו, ב). שומעי זו שתים: כינוי לבני ישראל, על פי 'אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי' (תהלים סב, יב). 11-12. טרם מחית כל נשם ימן מאתו ממת גשם: טרם התחייה המוחשית, מינה ('מן') ה' ('ממותת') מאתו את הגשם, שגם הוא תחייה.

יִמֵּן מֵאֲתוֹ מִמֶּתֶת גֶּשֶׁם
 מִי מִנוֹ-חֹת <כִּדְּךָ לַהֲבָרִיק וְלִשֵּׁם
 לֹא יַעֲצְרוּ בְּמַעַל אֲשֶׁם
 15 עֲרִיצוֹת אֶל לַהֲקָדִישׁ כְּחֹק רִשֵּׁם
 ב' הַאֵל הַקָּדוֹשׁ

אתה בחרתנו כול' ב' מקדש יש' והזמנים

מִמֶּגֶד תְּבוֹאוֹת שֶׁמֶשׁ
 נוֹפֵף שׁוֹבְתֵי עוֹנֵג מֵאֲמֶשׁ
 מִי מִנוֹחַ-וֹת <סוֹכֵךְ עֲנִימוֹ בְּחֶמֶשׁ
 עֲטִינֵי עֲצֵי יַעַר לְטֶמֶשׁ
 20 זִבְחֵי תְּשׁוּרָה מֵאוֹה לְבַל נִימֶשׁ
 ב' שְׁאוֹתָךְ

פְּקוּד הָאָרֶץ לְשׁוֹקֵקֶיהָ

חילופי נוסחאות

12 ימן] ימן ב 19 עטיני] עטיני ג עצי] עצי ב עצי ג לטמש] לטמש ב לטמש ג 20 לבל] בל ג

לקשר בין תחיית המתים ובין הגשם, ראה: 'כשם שתחיית המתים חיים לעולם כך ירידת גשמים חיים לעולם' (ירושלמי, ברכות ה ב, ט ע"א); בראשית רבה יג, ו (עמ' 116). 12. ימן: מקובל לגזור את השורש התנייני הזה מן הצורה 'ימן' (יונה ב, א) ועוד. והניקוד 'ימן' בכתב היד עולה בקנה אחד עם ההנחה הזאת. ממתת: כינוי לה', הממית ומחיה. 13. כדכד להבריק ולשם: האבנים היקרות מסמנות כאן הן את טיפות הגשם המנצנצות הן את הברקים. השווה: 'בדלי שבט יצוחצח כלשם' ('פתח ארץ', טור 83). 14. לא יעצרו במעל אשם: הפייטן מתפלל בעד המים, שלא ייעצרו בשמים מפני מעלם ואשמותיהם של ישראל. השווה: 'מעשה עיקוש כל בריה לא יעצרו [מים] מגיא פוריה' ('פתח ארץ', טור 61). 15. עריצות אל להקדיש: הלשון על פי 'אל נערץ בסוד קדשים רבה' (תהלים פט, ח). כחוק רשם: כמשפט הרשום. 16. ממגד תבואות שמש: דברים לג, יד. 17. נופף שובתי עונג מאמש: השפע על בני ישראל, השומרים את השבת מאתמול, היינו מערב שבת. עונג: כינוי לשבת, על פי 'קראת לשבת ענג' (ישעיהו נח, ג). 18. מי מנוחות סוכך עננימו בחמש: הפייטן מבקש מה' להסך על ישראל בחמשת סוגי העננים הטעונים מים. עננימו בחמש: השווה 'חמשה שמות נקראו לו, עב אד ענן נשיא חזי' (בראשית רבה יג, יב [עמ' 120–121]). 19. עטיני עצי יער לטמש: עד כדי הרוויית שדי עצי היער. עטיני: המילה מתועדת ב'עטיניו מלאו חלב' (איוב כא, כד), ומשמעותה כנראה 'שדיים'. בהקשר הנוכחי היא מסמלת את שורשי העצים מלאי הלחות. לטמש: לשון הרוויה, על פי הארמית. בשני כתבי היד הניקוד הוא 'לטמש' (ראה בחילופי הנוסחאות), וקשה לפרשו. 20. תשורה: מתנה. מאוה: רוצה. לבל נימש: משמעותו כנראה 'לבל נמוש מפניך', אך אין בידי לפרש את הצורה. הניקוד על פי שני כתבי היד. 21. פקוד הארץ לשוקקיה: על פי 'פקדת הארץ ותשקקה' (תהלים סה, י).

צְנִתְרוֹת עֲרִיפָה לְהַשְׁקִיָּה
 [מִי מְנוּחֹת] קָדֵר בְּתַעֲנוּגִים לְהַשְׁקִיָּה
 רוֹת נֶאֱמָנִיָּה חֲשׂוּקִיָּה
 25 רִיעַ צִלְצִלִי תוֹדָה בְּשִׁיר מִשְׁ[...]
 ב' הַטּוֹב

שְׁחָק[ים] יִזְלוּ צֶדֶק
 [כִּי נִשְׁקוּ] שְׁלוֹם וְצֶדֶק
 מִי מְנוּחֹת <תְּשׁוּאוֹתָם לְהַסֵּךְ תִּדְק>
 תַּת לְכָל אֶרֶץ כְּדִי [סֶפֶק בְּצֶדֶק]
 30 [תַּעֲצוּמוֹת וְעוֹז] וְשְׁלוֹם [וְצֶדֶק]
 [ב' עוֹשֶׂה הַשְׁלוֹם]

22 עריפיה] עריפ'ה ג 24 נאמניה] נאמני'ה ג חשוקיה] חשוקיה ג 25 ריע] ריע ג 29 ארץ] ליתא ד

22. צנרתות עריפיה להשקיה: להשקותה מצנורות המעריפים עליה מים. צנרתות: המילה מתועדת בזכריה ד, יב. 23. קדר: לשון התקשרות עננים והורדת גשמים, על פי 'השמים התקדרו עבים' (מלכים א' יח, מה). להשקיה: היינו להשיק את המים לארץ. השווה לשימוש העומד ב'עד ישיקו מים למים' (תכנס לארץ, טור 11). 24. רות נאמניה חשוקיה: לרוות את נאמני ה' השוכנים עלי אדמות במים חשוקים. 25. ריע: תרועה. 26. שחקים יזלו צדק: ישעיהו מה, ח (ראה בפירוש לטור 3). 27. נשקו שלום וצדק: על פי 'צדק ושלום נשקו' (תהלים פה, יא). וצדק: ניקוד הווי"ו על פי כתב היד. 28. מי מנוחות תשואותם להסך תדק: נראה לי שהפייטן פונה לה' בבקשה להשבית ולהשקיט ('תדק') את רעש המים והעבים שהם סוכתו. תשואותם להסך: צירוף הלשונות כנראה על פי 'אם כי יבין מפרשי עב תשאות סכתו' (איוב לו, כט). תדק: 'דקק', לשון שקט, נגזר מן 'קול דממה דקה' (מלכים א' יט, יב). 30. תעצומות ועוז: על פי 'הוא נתן עז ותעצמות לעם' (תהלים סח, לו).

Piyyut No. 12

Manuscript: T-S H 15.56

שבת גשם דר' אלעזר

1 עֶשְׂרֵת אוֹתוֹת יוֹמִים נְהוּלִי עַל מִי מְנוּחָה

פירוש הפיוט

עיטרת: פסוק המסגרת הוא תהלים סה, יב. אותות: האל"ף היא כנראה של תחילת החתימה 'אלעזר' (או שמא תחילת אקרוסטיכון אלפביתי). אותות יומים: היינו שבת ושמיני עצרת. נהולי על מי מנוחה: על פי 'על מי מנוחות ינהלני' (תהלים כג, ב).

Piyyut No. 13

Manuscript: T-S NS 101.8 (ll. 1–59) + Oxford 2707 (=MS Heb. f 37) (ll. 59–294)

Notes: The second manuscript is a direct continuation of the first.

[רשות]

— — — — —

1 [ה....] בְּתִיבָה

וּשְׁנִים אֶז עָלוּ בְּמַחֲשָׁבָה

זְעִיר אֲנֹכִי לְחִלּוֹת תְּפִילָּתִי לְקוֹשְׁבָה

חֶלֶק שְׁלוּחֵי שְׁאֵלָתִי נַפְשָׁם לְהַשִּׁיבָה

5 טָרָם יִקְרָאוּ תַעֲנָה

יְחוּדֵי צָקוּנֵי פְּנִיָּהֶם בְּמַעֲנָה

כִּי בָּאָה הָעֵת וְהַעֲוָנָה

לְפָגוּעַ בְּעַד תְּנוּבַת שָׁנָה

מָה אֲנִי וְיָמָה פֶּתַחֲךָ פִּי

10 נֶאֱקִי יִי' אֶזְזוֹן בְּלִי לְנוֹזְפִי

סַעֲתִי וְצַעֲדִי לְפָרוֹס כְּפִי

עוֹמֵת נִקְהָלִים אֶל תְּהַדּוּפִי

פירוש הפיוט

1. **בתיבה**: שמה הכוונה ליירדת שליח הציבור לפני התיבה. 2. **ושנים אז עלו במחשבה**: השווה 'דתניא ר' יוסי אומר שני דברים עלו במחשבה ליבראות בערב שבת ולא נבראו עד מוצאי שבת ובמוצאי שבת נתן הקב"ה דיעה באדם הראשון מעין דוגמא של מעלה והביא שני אבנים וטחנן זו בזו ויצא מהן אור והביא שתי בהמות והרכיב זו בזו ויצא מהן פרד' (בבלי, פסחים נד ע"א). ואולם הקשר לפיוטנו איננו ברור מפני הליקוי בטור הקודם. 3. **זעיר אנכי לחלות תפילתי לקושבה**: קטונתי מלהתפלל בעד הקהל, ומשמוע ה' את תפילתי. 4. **שלוחי**: נראה לי שיש לתקן ולקרוא 'שולְחִי', היינו הציבור השולח אותי. **חלק שלוחי שאלתי**: שאלתי את ה' בעד גורלם של ישראל. 5. **טרם יקראו תענה**: על פי 'והיה טרם יקראו ואני אענה' (ישעיהו סה, כד). 6. **יחוד צקוני**: הלואי שתפילתי תיעשה חריפה ופוגעת. **צקוני**: על פי 'צקון לחש' (ישעיהו כו, טז). **פניהם במענה**: בעת התפילה לפני הקהל. 7. **באה העת**: לצירוף השווה 'בא העת' (יחזקאל ז, יב). 8. **לפגוע**: להתפלל – ראה בפירוש לטור 77. 10. **נאקי**: תפילתי. **אזון**: שמע. **לנוזפי**: לנוזף אותי. 11. **סעתי**: נסעתי. 12. **עומת נקהלים אל תהדופי**: אל תדחני לפני ('עומת') ישראל הנקהלים לתפילה.

פְּנִיךָ הָאֵר בְּעֶבְדְּךָ
 צַעֲדֵתִי הַיּוֹם קִדְמָה נִגְדֶּךָ
 15 קִיּוּתָהּ נִפְשִׁי בְּכָל עֵת לְעוֹבְדְּךָ
 רָגַע יַחֲדָתִי פִּגְשָׁה יִסּוּדְךָ
 שִׁיחֲרָתִיךָ בְּבִיאת שַׁעַר פֶּתַח
 שׁוֹרְשֵׁי אֲסוּרָה לִפְתַּח
 תְּמוֹר זֶה הַמִּפְתָּח
 20 תַּחַן אֲחֻלָּהּ וּשְׁפָתֵי תִפְתָּח

ככ>תוב< (תהלים נא, יז): 'י' שפתי [תפתח ופי יגיד תהלתך]
 [ונאמר] (שם קיט, קלה): [פניך] האר בע>בדך ולמדני את חקיך<
 ונ>אמר< (שם קיט, יב): ברוך אתה י' >למדני חקיך<

[סדר יצירה]

אָשָׂא [...]
 [...] קִירוֹת סְרִיחוֹת מִקְרַע
 שׁוֹשֵׁן עֲמָקִים מִמַּעַמְקִים לַה [...]
 [...] זְמִימַת עוֹשֵׂי הָרַע

25 רָשַׁע אִם עָלָה דָּלֶת לְנַעֲוָלָה
 ע[...]

13. פְּנִיךָ הָאֵר בְּעֶבְדְּךָ: תהלים קיט, קלה (ראה בשרשרת הפסוקים). 15. קִיּוּתָהּ נִפְשִׁי: תהלים קל, ה. 16. רָגַע יַחֲדָתִי פִּגְשָׁה יִסּוּדְךָ: ברגע שנפשי פגשה את ישותך. יַחֲדָתִי: נפשי, על פי 'הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי' (תהלים כב, כא) ועוד. 17. שַׁעַר פֶּתַח: כנראה כינוי ציורי לתיבה, שהיא כשער השמים. את הצירוף יש להשוות ל'פתח (ה)שער' המקראי. 18. שׁוֹרְשֵׁי אֲסוּרָה לִפְתַּח: הביטוי מעורפל במקצת, אך נראה לי לפרש 'כדי שתשחרר את שורשיה של כנסת ישראל האסורה'. לפי פירוש זה 'פיתוח השורש' הוא מלשון רוויה, ושמא יש כאן רמז ל'שרשי פתוח אלי מים' (איוב כט, יט). 19. תְּמוֹר זֶה הַמִּפְתָּח: בעד שחרור זה. הַמִּפְתָּח: משמש כנראה כשם פעולה של 'לפתח' דלעיל. השווה גם בפירוש לטור 71. 20. תַּחַן: תחינה. 21. אֲשָׂא: לפי הסדר האקרוסטיכוני, הטור היה צריך להתחיל בת"ו. ושמא טורים 21–22 הוחלפו, שהרי התחלת החתימה של הפייטן היא באל"ף. 22. קִירוֹת זָכוּ: הכוונה כנראה לקירות ירושלים ההרוסים ('סריחות', לשון ארמית) משיברון. 23. שׁוֹשֵׁן עֲמָקִים: כינוי לכנסת ישראל, על פי 'אני... שושנת העמקים' (שיר השירים ב, א). 24. זְמִימַת: מזימות. 25. עָלָה: בכתב היד בא אחרי המילה הזאת סימן לסוף טור. דָּלֶת לְנַעֲוָלָה: הכוונה לנעילת דלתות השמים, היינו מניעת ירידת גשמים.

קידוש יום המקודש במעלה
זרירות גשם בשבילו עד ארץ הועלה

[צ....] דובבה נשפלת

30 רגוע מילין עת נכפלת

פוררה בעוז מטרות תבל המושפלת
בה יד נידה וחזקה ועוד לא תהא נאפלת

עיניין קוראי עצרה

יגעו לשאול גשם בלי להעצירה

35 סוימה עצרה מרגוע נצורה

ריח ניחוח עלמים להפצירה

נשיאים ועב עתה בקורת רוח

ביאתם נוססה ונשבה הרוח

מתוך הוד תאימותם לא יבוא הרוח

27. יום המקודש: לצירוף השווה טור 147. 28. זרירות גשם: משמעותו כנראה 'תחיית הגשם', היינו הצמיחה הנגרמת על ידי הגשם. השורש 'זרר' משמש בפיט לשון תחייה והתעוררות, על פי 'ויזורר הנער' (מלכים ב' ד, לה). ואפשר גם לפרש 'זרית הגשם' על דרך המרת גזרת ל"ה לגזרת כפולים. השווה: רנד, §12kk. בשבילו: לכבוד יום שמיני עצרת המקודש. עד ארץ הועלה: כנראה רומז לבראשית ב, ו (ראה בשרשרת הפסוקים שבסוף הפיוט). 29. דובבה נשפלת: הכוונה כנראה לכנסת ישראל, או לארץ, המתאוננת מפני היובש. 30. רגוע מילין עת נכפלת: בעת שהיא מקבלת מליך כפול, היינו שמיני עצרת ושבת, כדי להירגע. מילין: לדימוי השבת כמליך, השווה: 'בא יום השבת ונעשה סגור לאדם הראשון' (פרקי דר' אליעזר יט). 31. מורה בעוז מטרות תבל המושפלת: הארץ העלובה התפוררה ונעשתה תחוחה מפני הגשמים העזים. בהקשר הנוכחי הדימוי כנראה חיובי. מורה: על פי 'פור התפוררה ארץ' (ישעיהו כד, יט). בעוז מטרות: על פי 'וגשם מטרות עזר' (איוב לו, ו). 32. בה יד נידה: נראה לי שהלשון על פי 'יד רשעים אל תגדני' (תהלים לו, יב), ולפי זה נראה ש'נידה' בא במקום 'הנידה', לשון ציווי. ואולם קשה לפרש את נשירת הה"א לכאורה. נאפלת: שרויה באפלה. 33. עיניין: טורח, עסק. 34. בלי להעצירה: בלי להימנע מלשאול. 35. סוימה עצרה מרגוע נצורה: כנסת ישראל, הנצורה על ידי ה', הצטיינה בקבלת שמיני עצרת ושבת. סוימה: לשימוש דומה אצל הקילירי, ראה: 'לשני כתרים סוימו' (ארץ מטה, טור 559). מרגוע: השווה לטורים 71, 73, 103. 36. ריח ניחוח עלמים להפצירה: כדי שבחורי הקהל יפצרו בה' (בעד הגשם) בעזרת הקרבת ריח הניחוח. 37. נשיאים ועב: מילים נרדפות. בקורת רוח: בעדינות. 38. ביאתם נוססה: עורר לי את ביאת העננים והגשמים. נוססה: למשמעות הפועל השווה 'רוח יי' נססה בו' (ישעיהו נט, יט). ונשבה הרוח: רמז לפסקת 'משיב הרוח ומוריד הגשם'. 39. מתוך הוד תאימותם לא יבוא הרוח: כנראה הבעת תקווה שלא תבוא רוח סערה הורסת כתוצאה משיתוף הפעולה הנשגב ('הוד תאימותם') של העננים והרוח המועילה, שה' גורם לה לנשוב.

- 40 יְנוּחוּ עִימָם בְּתוֹךְ נְמוּכֵי רוּחַ
- לֶחֶם לֶאֱכֹל נֶחֱקַק בְּמִידוֹת
קְרוֹא מִקְרָא קוֹדֵשׁ בְּעַמִּידוֹת
כִּי בָאָה הַשְּׂמֵחָה בְּתוֹכָן מוֹעֲדוֹת
לְכָל מְשַׁפֵּיעַ גֶּשֶׁם [...] ח [...] [...]
- 45 [יוֹשֵׁב] וּמִדְבַּר לְהִצְהִיל
יוֹשְׁבֵי בִּינְתִים לְהִאָּהֵל
טִיפֵי גֶשְׁמִים לְהִנָּח[ֵל]
[....] לְהִתְחִיל
- חֹק שְׁמוֹר וְזָכוֹר נָחַג
50 מִפְּתַח שְׁמִינִי שִׁפּוּעוֹ ל[....]
[ז....] וּגַם סוּמַת חַג
קִפְץ לְרוּחוֹת חוֹגְגִים בְּחָג
וּמִמֵּם עָבִים בַּע[....]
[....]עֵלוֹת
- 55 הוֹד וְהִדְר נַעֲטָה לְמוֹגַג מַחִילוֹת
תְּבוּאָה לְחוֹלֵל וְזִילוֹת[...]

40. יְנוּחוּ עִימָם בְּתוֹךְ נְמוּכֵי רוּחַ: הכוונה כנראה שהרוחות המזיקות ינוחו יחד עם העננים והרוחות המועילות בתוך בני ישראל. ואם פירושי נכון, אולי יש לתקן ל'ינוח'. ינוחו: לשון מנוחה רומזת לשבת. נמוכי רווח: כינוי לבני ישראל. הצירוף מתועד בלשון חז"ל. 41. במידות: במידה הדרושה. 42. קרוא מקרא קודש בעמידות: בעת קריאת המועד המלווה במעמד חגיגי. 43. כי באה השמחה בתוכן מועדות: כי השמחה היא חלק של המועד – ראה בפירוש לטור 211. 44. לכל משפיע גשם: הליקוי בחלקו השני של הטור מקשה על פירוש מדויק. 45. יושב: ארץ מיושבת – ראה: רנד, §28m. להצהיל: לשמח. 46. יושבי בינתים להאחיל: הכוונה כנראה לאכסון עולי הרגל, היושבים בסביבות ירושלים באוהלים באופן ארעי. 49. שמוֹר וזָכוֹר: כינוי לשבת – השווה לפירוש לטור 110. נחג: נחגג, היינו שמור. 50. מפתח שמיני: הכוונה לפתיחת השמים לצורך הורדת הגשמים בשמיני עצרת – ראה בפירוש לטור 71. שיפועו: השפעת המים החלה בשמיני עצרת. 51. סומת חג: היינו החג המיועד להם. הצורה השמנית 'סומה' מקוצרת כנראה מן 'תשומה' המקראית (ויקרא ה, כא). והשווה גם בטור 184. 52. קפץ: התעורר. הנושא הוא כנראה ה'. 55. הוד והדר נעטה: על פי 'הוד והדר לבשת' (תהלים קד, א) ועוד. נעטה: נלביש (את ה'). למוגג מחילות: כדי שהוא ימוגג וירווח את הבארות – השווה תהלים סה, יא; וראה גם טור 80. 56. תבואה לחולל וזילות: להוליד, היינו להצמיח ולעורר תבואה וגשמים.

[ד]פק לקפוץ בדבר נחויץ
מעירי גשם בכל מבוא חויץ
גלוש אשול כאז יהי רחויץ
פניהם ברכה להקביל בפנים ובחויץ 60

בניב שפה תחן יום מועד
טובים השנים רגש לוועד
איתרתי אותם עד מיפי עד
אתותם קרים להפיץ מן הארץ להעלות איד

<כ>תוב <בראשית ב, ו>: ואד יעלה <מן הארץ והשקה את כל פני האדמה>
<ונ>אמר <קהלת ד, ט>: טובים השנים <מן האחד אשר יש להם שכר טוב בעמלם>
<ונ>אמר <ישעיהו נז, יט>: בורא ניב <שפתים שלום שלום לחזק ולקרוב אמר יי>
ורפאתיו
<ונאמר> <תהלים עד, יז>: אתה הצבתה <כל גבולות ארץ קיץ וחרף אתה יצרתם>

[סדר פסוקים]

65 ארץ שקטה ביום טוב
אומצי וירא מנוחה כי טוב

57. דפק לקפוץ בדבר נחויץ: הכוונה כנראה שה' מיהר לטפל בעניין חשוב, היינו הגשם ושואליו. לשון קפיצה בא גם בטורים 52, 209. 58. מעירי גשם בכל מבוא חויץ: הכוונה כנראה לבני ישראל, המעירים את ה' להוריד את הגשם, היינו מתפללים עליו, בכל מבואי ירושלים. מבוא חויץ: הלשון בלתי מצופה במקצת, ואולי יש להשוות 'עזרה במבוא מבוי על מבוי הישיאה' (אולזו לז ללז, טור 23; ראה בפירוש למקום). 59. גלוש אשול: אין בידי לפרש. 61. בניב שפה: בזכות התפילה. הצירוף על פי ישעיהו נז, יט (ראה בשרשרת הפסוקים). 62. טובים השנים: קהלת ד, ט (ראה בשרשרת הפסוקים). כנראה משמש כאן ככינוי לבני ישראל הנאספים לקראת הרגל. רגש לוועד: להקהיל בעת חגיגת הרגל. השווה: 'בבית אלהים נהלך ברגש' (תהלים נה, טו). 63. איתרתי אותם: נראה לי לפרש 'גרמתי להם לבוא למקומי', היינו לירושלים. הפועל גזורשם מן 'אתר' הארמי. ה' הוא המדבר. עד מיפי עד: הצירוף הוא מלשון חז"ל, ומשמעו כאן כנראה 'על פי עדי', היינו הנביאים. 64. אתותם: נראה לי לפרש (ב)בואם'. הכוונה לעליית בני ישראל לירושלים כדי לחגוג את הרגל. קרים: מים – ראה בפירוש לטור 153. 66. אומצי וירא מנוחה כי טוב: בני ישראל, הדבקים בתורה. הטור כולו מקביל ל'ארץ' בטור דלעיל. אומצי: 'לאמץ' לשון דביקות, ראה: פרקי לשון, עמ' 352. וירא מנוחה כי טוב: בראשית מט, יט. משמש כאן ככינוי לתורה. ראה: 'וירא מנוחה כי טוב (שם) זו התורה' (בראשית רבה צח, יב [עמ' 1262]). ויש כאן רמז גם לשבת (השווה טורים 102, 113, 230).

גֶּשֶׁם תַּחֲיִית הָהָר הַטוֹב

אוֹת שִׁבְתָּהּ הִיא יָדָה בִּיד נִצָּפֶן וְנִרְאָה כִּי טוֹב

אוֹפֵצוּ פְּלוּסִיָּה לְהַפְתֵּחַ

70 אִיבִיָּה בִּזוּל גֶּשֶׁם לְהַמְתֵּחַ

אִיפְנוֹן מִרְגּוּעַ בְּזָה הַמִּפְתָּח

אוֹצְרוֹ הַטוֹב לְשִׁיָּהֶם יִפְתָּח

כְּכֹחַ (דְּבָרִים כח, יב): יִפְתָּח יי' >לֵךְ אֶת אוֹצְרוֹ הַטוֹב אֶת הַשָּׁמַיִם לְתֵת מִטֵּר אֶרֶץ

בְּעֵתוֹ וּלְבָרֵךְ אֶת כָּל מַעֲשֵׂה יָדָךְ וְהַלּוֹיָת גּוֹיִם רַבִּים וְאֵתָה לֹא תִלְוֶה

בְּכֹחַ רִגְעַ זִיק יוֹם

בְּשָׁלוֹשׁ נִוְעָדוּ בְּזָה יוֹם

75 בְּמִצּוֹת אֲשֶׁר אָפָה אוֹתוֹ הַיּוֹם

בְּאֵתִי לְחַלּוֹת פָּנֵי אִיּוֹם

בְּפִגּוּעַ גְּדוּרֵי פֶרֶץ

בְּשָׁנִים נִוְעָדוּ כְּעֵמֶד בְּפֶרֶץ

67. הַהָר הַטוֹב: כִּינּוּי לְמִקְדָּשׁ וּלְיִירוּשָׁלַיִם בְּכָלֵל, עַל פִּי דְבָרִים ג', כה. 68. אוֹת שִׁבְתָּהּ הִיא: הַשּׁוּוֹה 'בִּינִי וּבִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הוּא (קרי: הִיא) לְעֵלֶם' (שְׁמוֹת לא, יז). יָדָה בִּיד נִצָּפֶן וְנִרְאָה: הֵייוֹ שִׁבְתָּהּ נִתְּנָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה. הַשּׁוּוֹ: 'עֲשֵׂה שְׁמוֹת נִקְרָאוּ לוֹ לְמִשְׁה... בֶּן נִתְנָאֵל בֶּן שְׁנִיתָנָה לוֹ תוֹרָה מִיד לִיד' (ויקרא רבה א, ג [עמ' יא-יב]). נִצָּפֶן וְנִרְאָה כִּי טוֹב: כִּינּוּי לְמִשְׁה, עַל פִּי 'וְתִרְאָה אוֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא וְתִצְפְּנָה שְׁלֹשָׁה יָרְחִים' (שְׁמוֹת ב, ב). 69. אוֹפֵצוּ: הוֹפֵצוּ, מוֹזְרוֹ. לְשִׁימוֹשׁ בְּאֵל"ף בְּמִקּוֹם בֵּה"א בְּהַפְעִיל/הוֹפְעֵל אֶצֶל הַקִּילִירִי, רִאָה: רַנֵּד, §29/. פְּלוּסִיָּה: כִּינּוּי לְעִנְנִים הַמְכֻסִּים אֶת הָאָרֶץ, עַל פִּי 'מִפְּלִשֵּׁי עֵב' (איוב לז, טז). לְהַפְתֵּחַ: וּלְהוֹרִיד אֶת מִימֵיהֶם. 70. בִּזוּל: צִרִּיךְ לְהִיטִיב 'בִּזְיָל'. אִיבִיָּה בִּזוּל גֶּשֶׁם לְהַמְתֵּחַ: כְּדִי לְהַצְמִיחַ וּלְגַדֵּל אֶת פְּרֻחֶיהָ שֶׁל הָאָרֶץ בְּנִזְיָלָת הַגֶּשֶׁם. 71. אִיפְנוֹן מִרְגּוּעַ: הַתְקַנְתָּ הַשִּׁבְתָּהּ. ל'אִפְנִן', מִלְשׁוֹן הַתְקַנְהָ, רִאָה: 'עִיּוּנִי לְשׁוֹן', עמ' 457-458. בְּזָה הַמִּפְתָּח: בְּעֵת הַזֹּאת שֶׁל פְּתִיחַת הַשָּׁמַיִם הָאֲמֹרָה בְּטוֹר 69. 72. לְשִׁנְיָהֶם: לְעֵת שְׁמִינִי עֲצֵרֶת וּשְׁבֵת. 73. בְּכֹחַ רִגְעַ זִיק יוֹם: בְּגִלְגַּל יוֹם מִרְגּוּעַ ('רִגְעַ') וּבִרְקַ ('זִיק'), הֵייוֹ שִׁבְתָּהּ וּשְׁמִינִי עֲצֵרֶת. הַבֶּרֶק מְסַמֵּל כֹּהֵן אֶת הַגֶּשֶׁמִּים – הַשּׁוּוֹה טוֹר 116. 74. בְּשָׁלוֹשׁ נִוְעָדוּ: נִרְאָה לִי לְפָרֵשׁ שְׁבִנֵי יִשְׂרָאֵל הַתְּכַנְסוּ יַחַד בְּמַעֲמַד הַשְּׁלִישִׁי, דֵּהֵייוֹ בְּתַפְּלִית הַמוֹסֵף, אֶךְ הַשּׁוּוֹה אֶת הַפִּירוּשׁ לְטוֹר 78 הַמִּקְבִּיל. 75. בְּמִצּוֹת אֲשֶׁר אָפָה אוֹתוֹ הַיּוֹם: קֶשֶׁה מְאֹד לְהִלּוֹם. וְשִׁמָּה יֵשׁ לְהַשׁוּוֹת לְמִקְרָא 'וּמִצּוֹת אָפָה וְיֹאכְלוּ' (בְּרָאשִׁית יט, ג) הַבָּא בְּתוֹךְ סִיפּוּרוֹ שֶׁל לוֹט וְהַמְּלָאכִים. 77. בְּפִגּוּעַ גְּדוּרֵי פֶרֶץ: בְּהַתְפַּלֵּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. ל'פִּגְעַ' מִלְשׁוֹן תְּפִילָּה רִאָה: סִפְרֵי דְבָרִים כו (עמ' 39). גְּדוּרֵי פֶרֶץ: עַל פִּי עֲמוּס ט, יא – רִאָה בְּפִירוּשׁ לְטוֹר 82. 78. בְּשָׁנִים נִוְעָדוּ: נִתְאַסְפוּ בְּשִׁבְתָּהּ וּשְׁמִינִי עֲצֵרֶת. הַלְשׁוֹן כְּנִרְאָה עַל פִּי 'הִילְכוּ שְׁנִים יַחַדוּ בְּלִתִּי אִם נִוְעָדוּ' (עֲמוּס ג, ג). כְּעֵמֶד בְּפֶרֶץ: כְּמוֹ מֹשֶׁה, שֶׁעֲמַד בְּפֶרֶץ לְפָנָיו לְהַשִּׁיב חֲמָתוֹ מִהַשְׁחִית (תְּהִלִּים קו, כג).

בְּעֹבֹר עֲלֵבוֹן עֲנִי אֶרֶץ
בְּאֶר פְּקוּדָה לְשׁוֹקֵק אֶרֶץ 80

כַּכְּ>תוֹב< (תהלים סה, י): פקדתה <הארץ ותשקקה רבת תעשרנה פלג אלהים מלא
מים תכין דגנם כי כן תכנינה>

גֹּשְׁמָה נְאוּמַת הָרִים
גְּדוֹר פְּרָצָה מְעָרִים
גִּישְׁמֵי מַעֲיִינִיָּה נְזָרִים
גֶּשֶׁם עֲבֵי תִנְיָן צְרוּרִים

גִּלְפוּ מִיָּלִים תְּהוֹם הוֹרִים 85
גְּרוּעִים עַת יֵצְאוּ חוֹרִים
גִּישַׁת מוֹעֵד מְשׁוּחָרִים
גְּעִיִּיתִי שְׁעָה בְּנוֹשְׂאֵי אֶל הָהָרִים

כַּכְּ>תוֹב< (תהלים קכא, א): אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי>

דְּמַעַת עוֹשְׂקֵי רִיבּוֹת

79. עלבון: מטפורה לצמא. עניי ארץ: הביטוי על פי עמוס ח, ד ואיוב כד, ד. השווה גם: 'תן חלק אדון', טור 1.
80. באר פקודה: כנראה פנייה ישירה לה': 'זכור ופקוד את בארות הארץ', אך שמא יש לנקד 'פקודה':
81. גושמה נאומת הרים: ארץ ישראל טופלה בגשמים. גושמה: לבניין הפועל השווה 'לא גשמה ביום זעם'
(יחזקאל כב, כד). נאומת הרים: ארץ ישראל, שעליה נאמר שהיא 'ארץ הרים ובקעת' (דברים יא, יא).
82. גדור פרצה מערים: הגשם יהיה לה בתור גדרת פרץ, למרות המצב הנוכחי שבו כל עריה פרוצות ושוממות.
הלשון על פי 'וגדרתי את פרציה' (עמוס ט, יא) ו'ובנו ערים נשמות' (שם, יד). 83. גישמי מעייניה נזורים:
הגשמים הממלאים את מעיינות הארץ מפוזרים על פניה, או שמא מתעוררים לקראתה. נזורים: ראה בפירוש
לטור 28. 84. גשם עבי תנין צרורים: היינו הענגים מחזיקים ומורידים גשם שהארץ מעלה פי שנים ('עבי
תנין') כנגדו. ראה: 'תני ר' שמעון בן אלעזר או' אין לך טפח שהוא יורד מלמעלה שאין הארץ מעלה טפחיים
כנגדו ומה טעם תהום אל תהום קורא לקול צינוריד (תהלים מב, ח) 'ירושלמי, תענית א ג, סד ע"ב'. 85. גלפו
מילים תהום הורים: קשה, אך נראה לי לפרש שהקהל קבעו ואמרו דברי תפילה, והמילים הורי תהום כביכול,
היינו הן מולידות מים. נראה שהצעה זו עולה בקנה אחד עם המדרש לתהלים מב, ח המובא בפירוש לטור 84.
86. גרועים עת יצאו חורים: כשטיפות המים יצאו בני חורין. גרועים: על פי 'כי יגרע נטפי מים' (איוב לו, כז).
87. גישת מועד משוחררים: מוסב על הטיפות המשוחררות מן העבים בהגיע המועד, היינו שמיני עצרת.
88. געייתי: תפילתי. 89. עושקי ריבות: כינוי לשליחי ציבור, העוסקים בריב עם ה' בעד קהל המתפללים.

90 דלפתי מעננס לרבות
דחה לא תדחה מתנובות
דורשי ארץ תלאובות

דופקי גשמי ארובות
דרוש בשבת חג גשם רביבות
95 גפן נהולי במדבר בערבות
גלישותם במים נגלשה ולא צמאו בחרבות

כך <תוב> ע <ל> י <ד> נ <ביאך> (ישעיהו מח, כא): ולא צמאו <בחרבות הולכים מים
מצור הזיל למו ויבקע צור ויזבו מים>

האומצים בדיצי שבת נגינים
הרחשת מרחשת מבינים
הגיון מזמור משנים
100 היום לפגוע בעד קשת עננים

הוחג בינתים לענונים
הוראות שמיני במנוח מענים

90. דלפתי: הורדתי. השווה 'אל אלוה דלפה עיני' (איוב טז, כ). מעננס לרבות: תוך כדי ריבוי תפילה ('מען')
בעדם. 91-92. דחה לא תדחה וכו': לא תדחה את בקשתם לגשם ולתבואה של דורשיך השרויים בארץ
צמאה למים. 92. ארץ תלאובות: על פי 'במדבר בארץ תלאבות' (הושע יג, ה). 93. דופקי גשמי ארובות: בני
ישראל, הדופקים בארובות השמים שמהם יורדים הגשמים. 94. בשבת חג גשם רביבות: בשבת שמיני עצרת.
גשם רביבות: סמיכות נרדפים. 95. גפן נהולי במדבר בערבות: כינוי לבני ישראל, גפן שניהל ה' במדבר בעת
יציאת מצרים. השווה: 'גפן ממצרים תסיע' (תהלים פ, ט). 96. גלישותם במים נגלשה: תפילתם בעד מים
נאמרה. 'גלש' משמש לשון דיבור בפיוטי הקילירי. ראה: רנד, §13e, המצטט 'גולשים דברים נמצים' ('ארץ
מטה', טור 511). 97. האומצים בדיצי שבת נגינים: בני ישראל, המרבים בדברי שיר, דהיינו תפילה, בעת עונג
השבת. 98. הרחשת מרחשת מבינים: אמירת התפילה שתיקנו חכמים. הרחשת: על פי 'רחש לבי דבר טוב'
(תהלים מה, ב). מרחשת: על פי 'ואם מנחת מרחשת קרבנך' (ויקרא ב, ז). המילה נתפסה כאן כלשון רחש, דיבור.
99. הגיון מזמור משנים: משנים את סדר תפילתם. 100. לפגוע: ראה בפירושו לטור 77. קשת עננים: סמל
לגשמים. לצירוף השווה 'ענינת קשת' ('אלים ביום', טור 70). 101. הוחג בינתים לענונים: בעת השבת נעשה
חג לבני ישראל, המתפללים בעד עננים. ענונים: השווה לטור דלעיל. 102. הוראות שמיני במנוח מענים:
ומפני זה הם מספרים בענייני שמיני עצרת בשבת.

הורגע זכור מים למתענים
העניים והאביונים בבקשתם ניענים

ככ<תוב> (ישעיהו מא, יז): העניים והאביונים >מבקשים מים ואין לשונם בצמא נשתה
אני יי' אענם אלהי ישראל לא אעזבם<

105 וכל נדמה כנעם להוליכו

ומסובך בלי לשולכו

ויעף ויגע ונח בנסכו

ומדבר בלשון מוליכו

ומוליכו ברזל בברזל להתויכו

110 ווסת זכור לשמור כדרכו

ומיום שמיני והלאה יחקקו לערכו

וגשם ינובבם עד כה ועד כה

ככ<תוב> (מלכים א' יח, מה): ויהי עד כה ועד כה >השמים התקדרו עבים ורוח ויהי
גשם גדול וירכב אחאב וילך יזרעאלה<

103. הורגע זכור מים למתענים: הזכרת הגשמים ניתנה כמרגוע לבני ישראל, שעינו את נפשותם ביום הכיפורים.
הורגע: הלשון משמשת רמז לשבת. 105. וכל נדמה: אומות העולם נדמו. הלשון על פי 'כי נדמה כל עם כנען'
(צפניה א, יא). נדמה: רשום בין השיטין. כנעם להוליכו: כשה' הנעים לישראל בהוציאו ובהוליכו אותם מבין
הגויים. לשון הולכה מופיעה במקרא המובא אחרי טור 96. נראה שהחזיון הזה מוסב על הגאולה שלעתיד לבוא.
106. ומסובך בלי לשולכו: במקום להשליך ולעזוב אותו כפוף ומסובך בין העמים. 107. ויעף ויגע ונח בנסכו:
ישראל היה יעף ויגע מצמא, אך נח בשמיני עצרת בזכות ניסוך המים של סוכות. צירוף הפעלים על פי 'ויעפו
נערים ויגעו' (ישעיהו מ, ל) יחד עם 'יגענו ולא (כתיב: לא) הונח לנו' (איכה ה, ה). 108. ומדבר בלשון מוליכו:
ישראל מדבר בלשון ה', המוליכו מארץ מצרים בעבר ומארצות הגויים לעתיד לבוא, היינו מתפלל אליו.
109. ומוליכו ברזל בברזל להתויכו: ההקשר כאן הוא יציאת מצרים המקבילה לגאולה שלעתיד לבוא; ראה
בסטרופה דלעיל. ה' שלח את משה להיות מתווך חזק בינו לבין פרעה. לשון הולכה משמשת לעניין משה
במקרא. ראה: 'מוליך לימין משה זרוע תפארתו' (ישעיהו סג, יב). ברזל בברזל: על פי 'ברזל בברזל יחד' (משלי
כז, יז), ומדרשו במדרש משלי למקום: 'זה משה ופרעה הרשע שהיו מתנשקים זה עם זה בדברים'. 110. ווסת
זכור לשמור כדרכו: כדי שבני ישראל ישמרו את השבת הקבועה כהלכתה. הפייטן רומז להקבלת 'זכור את יום
השבת' (שמות כ, ח) כנגד 'שמור את יום השבת' (דברים ה, יב). 111. מיום שמיני: מיום שמיני עצרת. יחקקו
לערכו: ה' יקבע את כמות הגשם ויורידו בכמות הדרושה. יחקקו: השימוש בבניין פיעל קצת מוזר (השווה לטור
146), ושמא צריך להיות 'יחוקקו'. 112. וגשם ינובבם: ה' יזיל את הגשם על ישראל.

זְבוּדֵי מְנוּחַת חֻקָּה
 זִיווּם בְּרָגֶל גֶּשֶׁם לַהֲבִיקָה
 115 זֹאת בְּשָׁמַיִי שְׁקוּקָה
 זִיקֵי קוֹל צִינּוּרוֹתֶיהָ לְשׁוֹקָה

זְמַן בּוֹ קוֹדֶשֶׁה מִתּוֹקָה
 זִבְת מְכַל אֲרָצוֹת נַחְקָה
 זְבוּד מִפְּרִי מַעֲשֵׂיךָ וְעֵשֶׂה צְדָקָה
 120 זְרוּיִךְ דְּמוּכֵי אֲרָצוֹתֶם מְשָׁקָה

כך <תוב> (תהלים קד, יג): משקה הרים <מעליותיו מפרי מעשיך תשבע הארץ>

חֻקֹּק חֵן לְנַחֲוִיִּים
 חֻק נֶצַח טְבִילַת שְׁאוּיִים
 חֲצוּב לַגְּבֻעוֹת הָעֲשׂוּיִים
 חֲזִיז חֵיל בֶּרֶק נְשׁוּיִים

113. זְבוּדֵי מְנוּחַת חֻקָּה: בני ישראל, שניתנה להם מנוחת שבת. זְבוּדֵי: השווה 'זבדני אלהים אתי זבד טוב' (בראשית ל, כ). מְנוּחַת חֻקָּה: השווה 'חזק זה השבת' (מכילתא ויסע א [עמ' 156]). 114. זִיווּם בְּרָגֶל גֶּשֶׁם לַהֲבִיקָה: להאיר את כבודם בעת הרגל המיועד לגשם, היינו שמיני עצרת. 115. זֹאת: כינוי לכנסת ישראל, על פי 'מי זאת עלה מן המדבר' (שיר השירים ג, ו; ח, ה), המסמל כאן את ארץ ישראל. שְׁקוּקָה: על פי תהלים סה, י – ראה אחרי טור 80. 116. זִיקֵי קוֹל צִינּוּרוֹתֶיהָ לְשׁוֹקָה: לשוקק את הארץ בברקים וגשמים (ראה בפירוש לטור 73) לקול צינורותיה. לשון הטור על פי תהלים מב, ח (ראה בפירוש לטור 84) ושם סה, י. 117. זְמַן בּוֹ קוֹדֶשֶׁה מִתּוֹקָה: משמע הכינוי 'מתוקה' איננו ברור כל צורכו, אך נראה שהוא רומז לשנת הגשמים המתוקה המתקדשת ומתחילה בשמיני עצרת. השווה טורים 157, 232. ללשון קדושה בהקשר זה, השווה טור 147. 118. זִבְת מְכַל אֲרָצוֹת נַחְקָה: ארץ ישראל, שהיא ארץ זבת חלב ודבש שנבחרה ('נחקה') בידי ה' מכל הארצות. הכינוי כולו הוא מושא ישיר של הפועל הבא בטור דלהלן. 119. זְבוּד: ברך במתנותיך. 120. זְרוּיִךְ: בני ישראל הזרויים בארצות הגויים. דְּמוּכֵי אֲרָצוֹתֶם: ישגי/מתי ארצותם, על פי הארמית. והכוונה כנראה לצמחי הארץ הישנים או המתים כביכול ומחכים לגשם. 121. נְשׁוּיִים: כינוי לבני ישראל, על פי 'נחית בחסדך עם זו גאלת' (שמות טו, יג). 122. חֻק נֶצַח טְבִילַת שְׁאוּיִים: חוק של רוויה ('טבילת') מתמדת ('נצח') במים. שְׁאוּיִים: כינוי למים, על פי 'כשאון מים כבירים ישאון' (ישעיהו יז, יב) ועוד. 123. חֲצוּב לַגְּבֻעוֹת הָעֲשׂוּיִים: נראה לי שעניין הטור הוא בקשה לה' לחצוב אש וברקים, היינו להמטיר גשם, על הגבעות הבלות מצימאון כבד אכול עש. השווה: 'הן כלם כבד יבלו עש יאכלם' (ישעיהו ג, ט). הדימוי אולי על פי 'אחריב הרים וגבעות וכל עשבם אוביש' (ישעיהו מב, טו). 124. חֲזִיז חֵיל בֶּרֶק נְשׁוּיִים: שכבר שכחו את החזיזים ואת הברקים החזקים (במשך עונת היובש).

125 חוק שְׁמִירַת שַׁבַּת טְלוּיִים
 חִיפָּר הַכֹּהֵן בְּשִׁמְיָי כְּרוּיִים
 חֲנוּן יְבִישִׁים וְלַחִים לַעֲדָן חַיִּים
 חִיילִיךְ לַהֲגִבִּיר בְּתוֹצְאוֹת מִים חַיִּים

כְּ<תוֹב> (זכריה יד, ח): והיה ביום ההוא יצאו <מים חיים מירושלם חצים אל הים
 הקדמוני וחצים אל הים האחרון בקיץ ובחרף יהיה>

טוֹרַח תַּחֲוִים תְּלֹאוּבוֹת
 130 טְלֹאִיךְ נִיסִים לַהֲרָבוֹת
 טְרָפִי מְשׁוּשֵׁי עֶרֶב עֲרֻבוֹת
 טַעַם לַהֲגִיטָם מְשֹׁאֲלוֹתָם מִים מְעִרְבוֹת

טְלָפִי נֶפֶשׁ מְקַצְצִי עֲבוֹת
 טָסִי גִפִּיִים מְזֻמּוֹר לַהֲרָבוֹת

125. חוק שְׁמִירַת שַׁבַּת טְלוּיִים: בני ישראל, המקושטים בחוק (ראה בפירוש לטור 113) שמירת שבת. טְלוּיִים: קשה להלום, ושמא הוא מלשון 'טלא', כמו 'במות טלאות' (יחזקאל טז, טז), היינו מגוונות ומקושטות. 126. חִיפָּר הַכֹּהֵן בְּשִׁמְיָי כְּרוּיִים: ניזונים בשמיני עצרת מפתחת ('חיפר') המעיינות. לעניין המעיינות בהקשר של שמיני עצרת, השווה לפירוש לטור 83. הַכֹּהֵן: המעיין – השווה 'נות כרת רעים' (צפניה ב, ו). כְּרוּיִים: נראה לי לגזור מן 'כרה', לשון משתה. השווה: 'יכרה להם כרה גדולה' (מלכים ב' ו, כג). ולפי זה יש כאן לשון נופל על לשון, הרומז ל'כרה' מלשון חפירה. 127. יְבִישִׁים וְלַחִים: הצמד על פי 'לחים ויבשים' (במדבר ו, ג). לַעֲדָן: לתת מעדנים. 128. חִיילִיךְ לַהֲגִבִּיר: לחזק את צבאותיך, היינו את בני ישראל. הצירוף על פי 'וחילים יגבר' (קהלת י, י). ראה גם: רנד, §29a (4b). בְּתוֹצְאוֹת: בהוצאת. 129. טוֹרַח תַּחֲוִים תְּלֹאוּבוֹת: עונת ('תחום') החורב הוכבדה ('טורח') על ישראל. תְּלֹאוּבוֹת: ראה בפירוש לטור 92. 130. טְלֹאִיךְ נִיסִים לַהֲרָבוֹת: כדי להרבות נסים לבני ישראל. הרעיון כנראה על פי 'מקדים רפואה למכה'. טְלֹאִיךְ: כינוי לבני ישראל, על פי 'כרעה עדדו ירעה בזרעו יקבץ טלאים ובחיקו ישא' (ישעיהו מ, יא). 131. טְרָפִי מְשׁוּשֵׁי עֶרֶב עֲרֻבוֹת: שְׁבַעֲנִי ('טרפי') שמחה ביום שאחרי שקיעת שמשו של 'יום שביעי של ערבה' (משנה, סוכה ד, ג), היינו בשמיני עצרת. הפייטן פונה לה' בשם האומה. טְרָפִי: הפועל כנראה גזור-שם מן 'טרף' = 'אוכל'. עֲרֻבוֹת: שמא יש לנקד 'ערב ערבות', אך נראה פחות. והשווה גם 'יום ערב ערבה' ('אולוז לז ללז', טור 90). 132. טַעַם לַהֲגִיטָם: אמרי דיבורים. 'להג' הוא לשון דיבור אצל הקילירי, המבוסס על 'להג הרבה יגעת בשר' (קהלת יב, יב). ראה: רנד, §13d. מְשֹׁאֲלוֹתָם מִים: מקביל ל'טעם להגותם'. מְעִרְבוֹת: ערבות לה'. 133. טְלָפִי נֶפֶשׁ: כנראה כינוי לחיות השדה, ההולכות לנפשן על טלפיים. מְקַצְצִי: נראה לי לתקן ל'מְקַצְצִי' – השווה גם בפירוש לטור 4. מְקַצְצִי עֲבוֹת: שאין להן עבות, היינו חופשיות. 134. טָסִי גִפִּיִים מְזֻמּוֹר לַהֲרָבוֹת: הציפורים הטסות על כנפיהן ומרבות צפצוף.

135 טיפּי רִירִי גֶשֶׁם מַעֲרֻבּוֹת

טֶרֶפֶס הַכֵּין בְּגֶשֶׁם נִדְבּוֹת

כַּכְּ>תּוֹב< (תהלים סח, י): גשם נדבות >תניף אלהים נחלתך ונלאה אתה כוננתה<

יִירְשׁוּ זֶה אֶת זֶה חֵין לְהַעֲרִיכָה

יוֹפִי מְרוֹמֵם עַל כָּל בְּרָכָה

יָמִים יוֹצְרוֹ וְלֹא אֶחָד לְהַמְשִׁיכָה

140 יָקָר מִשְׁאַלּוֹת גִּשְׁמִים בְּמוֹעֵדוֹ נִמְשָׁכָה

יִהְיוּ עֵינָי וּלְבִי לְהַדְרִיכָה

יוֹנֵת אֶלֶם מִים לְנִסְכָּה

יִקְרִים מִטְרָחוֹתֶם לְהַנְסִיכָה

יִלְדִּיהֶם לְחֹק סִבִּיבוֹת גְּבַעְתִּי בְּרָכָה

כַּכְּ>תּוֹב< (יחזקאל לד, כו): ונתתי או>תם וסביבות גבעתי ברכה והורדתי הגשם בעתו

גשמי ברכה יהיו<

145 כַּנֶּת חֲלוּדֵי עֵיתָה

135. **רירי**: לשון נזילה ולחות. **מעורבות**: מן השמים. הכינוי על פי 'סלו לרכב בערבות' (תהלים סח, ה).
 136. **טרפס**: מאכלם. מקביל לטור דלעיל. 137. **יירשו זה את זה**: מוסב על המתפללים, אך הניסוח מזכיר את לשון הקדושה: 'ונתנים רשות זה לזה' (ברכת יוצר). **חין להעריכה**: לערוך תפילה. צירוף הלשונות על פי 'חין ערכו' (איוב מא, ד). 138. **יופי מרומם על כל ברכה**: הכוונה לשם ה', שאליו נערכת תפילת הקהל. השווה: 'ויברכו שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה' (נחמיה ט, ה). **מרומם**: הניקוד על פי המקרא. 139. **ימים יוצרו ולא אחד**: תהלים קלט, טז. הפייטן מפרש כנראה את הצורה הפועלית כאילו נגזרה מן השורש 'צרר', היינו בני ישראל התכנסו ונצדדו במשך כל ימי חג הסוכות ושמיני עצרת. **להמשיכה**: בהמשך ימי המועד. השווה: 'ימי לא ימשכו' (ישעיהו יג, כב). 140. **יקר משאלות גשמים במועדו נמשכה**: תפילת הגשם היקרה והחשובה נערכה ('נמשכה') במועדה. ואי ההתאמה במין בין הנושא לבין הפועל נגזרה עקב החרוז. 141. **יהיו עיני ולבי להדריכה**: ה' מכריז על כך שענינו ולבו יהיו מכוונים (לתפילת הקהל). על פי 'זהו עיני ולבי שם כל הימים' (מלכים א' ט, ג). 142. **יונת אלם מים לנסכה**: להזיל מים על ישראל. **יונת אלם**: לשון הכינוי על פי תהלים נו, א. אך 'יונה' = 'ישראל' מתבסס בעיקר על לשונות יונה בשיר השירים (ב, יד ועוד). 143. **יקרים**: כינוי לבני ישראל, על פי 'בני ציון היקרים' (איכה ד, ב). **מטרחותם להנסיכה**: להאציל ולהציל אותם מטורח החורב. הפועל כנראה על פי 'ואני נסכתי מלכי' (תהלים ב, ו). 144. **לחוק סביבות גבעתי**: לשכן בירושלים. 145. **כנת חלודי עיתה**: קשה מאוד, ואולי פירושו שכנסת ישראל סיפרה ('כנת') לה' על הקורות אותה במשך חייה. **חלודי עיתה**: חיי זמנה, על פי 'חלודי כאין נגדך' (תהלים לט, ו).

כְּדִירְכָה לְשִׁמּוֹר תְּבוּאָתָהּ

כְּלִיל יוֹם הַמִּקְוֶדֶשׁ אוֹתָהּ

כּוֹתֶרֶה בְּנִסּוּךְ מִנְחָתָהּ

כּוֹפֵר הָאֲרָצוֹת תַּחְתָּהּ

כַּפָּרָה לַעֲמָה אֲדָמָתָהּ 150

כִּירוּשָׁת שִׁבְת נֶצַח יְרוּשָׁתָהּ

כְּלִיּוֹת וְלֵב שְׁפוֹר עֵת תְּבוּא לְרִשְׁתָּהּ

כַּכְּ>תוֹב> (דְּבָרִים יא, י): כִּי הָאָרֶץ >אֲשֶׁר אַתָּה בָּא שְׁמָה לְרִשְׁתָּהּ לֹא כְּאָרֶץ מִצְרַיִם הוּא
אֲשֶׁר יֵצְאֲתֶם מִשָּׁם אֲשֶׁר תִּזְרַע אֶת זֶרְעֶךָ וְהִשְׁקִית בְּרִגְלֶךָ כִּגֹּן הִירֶק<

לְהַפִּיץ קָרִים בְּעֵבִי גֶשֶׁם

לְתוֹהִים לָךְ הַיּוֹם בְּרִשְׁם

לְאוֹר גֶּשֶׁם תּוֹצִיא נְפוּחֵי נֶשֶׁם 155

לְהִתְאַסֵּם בְּפוֹר חֶבֶל נֶרֶשֶׁם

לְהַמְתִּיקְמוּ יוֹנְקוֹת מֶשֶׁם

146. כְּדִירְכָה לְשִׁמּוֹר תְּבוּאָתָהּ: כַּשְׂכִּיחוֹנָה (את תְּפִילָתָהּ) לַה' לְשִׁמּוֹר אֶת תְּבוּאָתָהּ. דִּירְכָה: בְּנִיין פִּיעֵל קֶצֶת מוֹזֵר (הַשּׁוּוֹה טוֹר 111); לְשִׁמּוֹשׁ בִּלְשׁוֹן דֶּרֶךְ בְּהַקְשֵׁר שֶׁל תְּפִילָה הַשּׁוּוֹה טוֹר 141. 147. כְּלִיל יוֹם הַמִּקְוֶדֶשׁ אוֹתָהּ: כֹּתֶרֶה הַיּוֹם הַמִּקְוֶדֶשׁ, הֵינּוּ שְׁמִינִי עֶצְרֵת, הוּבָא וְהוֹעֵנֶק לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל. 148. כּוֹתֶרֶה בְּנִסּוּךְ מִנְחָתָהּ: כִּנְסֵת יִשְׂרָאֵל הוֹכְתֶרָה בְּגִשְׁמִים בְּזִכּוֹת נִסּוּךְ הַמִּים, שֶׁהוּא מִנְחָתָהּ לַה'. 149. כּוֹפֵר הָאֲרָצוֹת תַּחְתָּהּ: נִרְאָה לִי שְׁכוּנַת הַפִּיטוֹן הִיא שֶׁהָאֲרָצוֹת יֵינְתָנוּ כּוֹפֵר בְּעַד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. 150. כַּפָּרָה לַעֲמָה אֲדָמָתָהּ: פְּנִיָּה יִשְׂרָאֵל לַה', עַל פִּי 'כֹּפֵר אֲדָמָתוֹ עֵמו' (דְּבָרִים לֵב, מִג). 151. כִּירוּשָׁת שִׁבְת נֶצַח יְרוּשָׁתָהּ: יְרוּשָׁת כִּנְסֵת יִשְׂרָאֵל – הֵינּוּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל – הִיא לְנֶצַח, כְּתוּקָף מִצְוֹת הַשְּׁבֵת שֶׁגַּם הִיא יְרוּשָׁה. 152. כְּלִיּוֹת וְלֵב: הַלְשׁוֹן עַל פִּי 'בְּחֹן כְּלִיּוֹת וְלֵב' (יִרְמִיָּהוּ יא, כ) וְעוֹד. שְׁפוֹר: עֲשֵׂה טוֹבָה. 153. קָרִים: כִּינּוּי לְמִים, עַל פִּי 'מִים קָרִים' (מִשְׁלֵי כה, כה) וְעוֹד; הַשּׁוּוֹה טוֹר 203. בְּעֵבִי גֶשֶׁם: בְּעֶזְרֵת הָעֲנָנִים. 154. בְּרִשְׁם: נִרְאָה לִי לִפְרֵשׁ 'בְּאוֹפֶן מְרִשִּׁים וּמִצְטִיין', הֵינּוּ בְּמַעֲמַד קְהִילָתִי. 155. לְאוֹר גֶּשֶׁם: צִירוֹף נוֹעַז שֶׁמִּשְׁמַעוֹתוֹ 'לְאוֹרָה וְשִׂמְחָה הַנִּגְרֶרֶת עַל יְדֵי הַגֶּשֶׁם'. נְפוּחֵי נֶשֶׁם: כִּינּוּי לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל הָעֵיפִים. הַלְשׁוֹן עַל פִּי 'נִפְחָה נִפְשָׁה' (יִרְמִיָּהוּ טו, ט). הַשּׁוּוֹה: רִגְד, §13h. 156. לְהִתְאַסֵּם בְּפוֹר חֶבֶל נֶרֶשֶׁם: לְאִסּוֹף אֶת תְּבוּאָתָם לְאִסְמִיָּהֶם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. פוֹר חֶבֶל נֶרֶשֶׁם: כִּינּוּי לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, עַל פִּי 'לֶךְ אֲתָן אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן חֶבֶל נִחְלָתְכֶם' (תְּהִלִּים קה, יא), הֵינּוּ הָאֶרֶץ נִרְשָׁמָה בְּמִקְרָא כְּחֶבֶל שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. פוֹר חֶבֶל: שְׁנֵיהֶם לְשׁוֹן גּוֹרֵל. רָאָה פְּסִיקְתָּא דְּרַב כְּהֵנָּא ג' (עמ' 36). 157. לְהַמְתִּיקְמוּ יוֹנְקוֹת מֶשֶׁם: לְהַמְתִּיק אֶת חֵייהֶם בְּצִמְחִים וּבִיּוֹנוֹת הַנִּזְוֹנִים מִן הַשָּׁמַיִם. שֶׁם: נִרְאָה לִי גִזְרֵן מִן 'שָׁמַיִם' לְצוּרֵךְ הַחֲרוֹז.

ליווי עטרת ראשם / לרגל בהוועדן מים בפוגשם

לסכות שיחם שלג יוגשם

ליירד ריקם לא ישוב השלג והג' <שם> 160

ככ>תוב< (ישעיהו נה, י): כי כאשר ירד הגשם <השלג מן השמים ושמה לא ישוב כי אם הרוה את הארץ והולידה והצמיחה ונתן זרע לזרע ולחם לאכל>

ממידת פועל מים

מדוד במידת רחמתיים

מך ודך להדריך במים

מקדישי לענגם במים

מפוגו נחים לקום בתחיית יומים 165

מצחיות היום יעורו במים

מצקת מוצק יוצק בצמא מים

להיפרד להטפל בציקת מים

158. ליווי עטרת ראשם לרגל בהוועדן מים בפוגשם: בכתב היד חסר סימן פיסוק אחרי 'ראשם', אך לפי אורך הטקסט יחד עם האקרוסטיכון והחרוז נראה שלפנינו שני טורים שיריים. ואם כך המחזורות מביאה חמישה טורים במקום ארבעה. ליווי עטרת ראשם: מקביל ל'יונקות משם' בטור דלעיל. מים בפוגשם: בפוגשם ובחוגגם את עונת המים, היינו את שמיני עצרת. לשימוש דומה, ראה טור 186. 159. לסכות שיחם: כשה' ישמע את תפילתם. השווה: 'הסכת ושמע ישראל' (דברים כז, ט). שלג: משמש כאן כסמל לגשם, על פי המקרא המובא להלן. 160. ליירד ריקם לא ישוב: היינו לא ירד עוד ריקם (בלי להצמיח וכו'). 161. ממידת פועל מים: מן המים המדודים וכמוסים אצליך. השווה: 'ומים תכן במדה' (איוב כח, כה). פועל מים: לצירוף, השווה 'מפעל מים' ('אקשטה כסל וקרב', טור 2). 162. במידת רחמתיים: היינו במידת הרחמים, אך הלשון על פי 'רחם רחמתיים לראש גבר' (שופטים ה, ל). 163. מך ודך: עני ומדוכא. להדריך: לחזק. השימוש מן הסתם על פי 'ועל במותי ידרכני' (חבקוק ג, יט). 164. מקדישי: מקדישי ה' אשר בקרבי — כנסת ישראל היא המדברת. 165. מפוגו: על ידי ההפגה הבאה עם המים. נחים: מתים. לקום בתחיית יומים: השווה: 'כשם שתחיית המתים חיים לעולם כך ירידת גשמים חיים לעולם ר' חייא בר אבא שמע לה מן הדא יחיינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפנינו ונדעה נדרפה לדעת את יי' כשחר נכון מוצאו [ויבוא כגשם לנו כמלקוש יורה ארץ] (הושע ו, ב) (ירושלמי, ברכות ה ב, ט ע"א). 166. צחיות: יובש, חורב. 167. מצקת מוצק יוצק בצמא מים: מיציקת הנוזלים יוצק על הקהל צמא המים. מצקת מוצק: הלשון כנראה על פי 'בצקת עפר למוצק' (איוב לח, לח). 168. להיפרד להטפל בציקת מים: ועל ידי יציקת המים, היינו ירידת הגשמים, הארץ נעשית סגולה מופרדת ומטופלת. הרעיון על פי 'הארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה... למטר השמים תשתה מים. ארץ אשר יי' אלהיך דרש אתה' (דברים יא, יא-יב).

כַּכְּתוּבָּ <עַל יַד נְבִיאָךְ> (ישעיהו מד, ג): כִּי אֶצוּק מִים <עַל צִמָּא וְנִזְלִים עַל יְבִשָּׁה אֶצֶק רוּחִי עַל זֶרַעַךְ וּבְרַכְתִּי עַל צִאצְאֶיךָ>

נוֹבְבֵי טַעַם יִהְבֶּךָ

נִצַּח בְּהִרְבֶּךָ 170

נוֹפֵשׁ אֲלָפִים בְּהִרְחִיבֶךָ

נִפְשֵׁם קִשְׁטָה בְּאוֹהֲבֶךָ

נִידְבַת שֹׁגֵר אֲלָפִים בְּנוֹבְבֶךָ

נִיגָשִׁים בְּכָל לֵב וּבְכָל נֶפֶשׁ לְאוֹהֲבֶךָ

נְעִימוֹת אֲשֶׁר חִקְקֶתָהּ לְאוֹהֲבֶךָ 175

נִינְיוֹ לְהַטְפִּיל בְּרִיבּוֹי מְאֹהֲבֶךָ

כַּכְּתוּבָּ <(דברים ז, יג): וְאוֹהֲבֶךָ וּבְרַכְךָ> <וְהִרְבֶּךָ וּבְרַכְךָ פְּרִי בִטְנְךָ וּפְרִי אֲדָמְתְּךָ דֹּגָן וְתִירֶשֶׁךָ וְיִצְהָרְךָ שֹׁגֵר אֲלָפִים וְעֶשְׂתֶּרֶת צֶאֱנָךְ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְתִּיךָ לָתֵת לָךְ>

סְעִירֵי רִגְלִים עוֹל מְנַשְׂאָךְ

סְעִירֵי יוֹם הַכִּיפּוּרִים בְּנוֹשְׂאָךְ

169. נובבי טעם יהבך: כינוי לישראל ההוגים בתורה ('טעם') – השווה תהלים קיט, סו) שנתת. יהבך: המילה על פי 'השלך על יי' יהבך' (תהלים נה, כג), אך בהקשר הנוכחי עניינה נתינה. 170. נצח בהרבך: כשהם מרבים בדברי שבחך וגדולתך. ל'נצח' מלשון גדולה ראה דברי הימים א' כט, יא. בהרבך: כמו בהרבותך. ראה: רנד, §12xx. 171. נופש אלפים בהרחיבך: בהרחיבך להם בעת השבת. נופש אלפים: כינוי לשבת, שתחומה הוא אלפיים אמה. ראה בפירוש לטור 265. 172. באוהבך: באהבתך. 173. נידבת שגר אלפים בנובבך: בצוותך על קרבנות היום. שגר אלפים: הלשון על פי המקרא המובא בסוף המחרוזת, אך בהקשר הנוכחי הכוונה לבהמות הקרבות כנדבה לה' מאת בני ישראל. 174. בכל לב ובכל נפש לאוהבך: על פי 'ואהבת את יי' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך' (דברים ו, ה). 175. אוהבך: כינוי ליעקב, על פי 'ואהב את יעקב' (מלאכי א, ב). 176. ניניו: בני ישראל, צאצאיו של יעקב. להטפיל: לשמור אותם ולטפל בהם – השווה טור 168. נראה לי שהמקור משמש כאן כציווי. ראה: רנד, §19g. 177. בריבוי מאהיבך: ברוב אהבתך. מאהיבך: הצורה 'מאהב' מתועדת אצל הקילירי. ראה 'ויאהב אומן', מהדורת שפיגל, טור 61. אך במהדורת אליצור מנוקד 'מאהב'. הניקוד כצורת הפסק על פי הכתיב. 177. סעירי רגלים: גשמי רגלים – השווה 'כשעירם עלי דשא' (דברים לב, ב) – דהיינו הגשמים היורדים אחרי סוכות ושמיני עצרת. עול מנשאך: הִנֵּק את הקהל המנשא ומשבח אותך. לשורש 'עול' מלשון הנקה, ראה: 'עלות ינהל' (ישעיהו מ, יא) ועוד. 178. סעירי יום הכיפורים בנושאך: בקבלך את שעירי החטאת הקרבים ביום הכיפורים (ראה: משנה, יומא ד, א).

סופקי משאלות שבת בהנשיאך

סדורים למשאלות מים מנשיאך 180

סדר בהסתפיק לארץ נשיאך

ספרי עולותם בהחביאך

שמחת מטרות עוז בעוררך לתבואך

סומת ארצם אותם בהביאך

ככ>תוב< (דברים ח, ז): כי יי' אל>ה<יך מביאך >אל ארץ טובה ארץ נחלי מים עינות

ותהמת יצאים בבקעה ובהר<

ענודי משאלות שם 185

עומת אדון בפוגשם

ערופי מטר להפרישם

עד עולמי עד לא אנשים

עומדי בפקק זכרם להרשם

עונג יום יומים אורישם 190

עבור במתן גשמים אחדשם

עליהם חן ינטה בנטות יד ושם

179. סופקי משאלות שבת: בני ישראל, שצורכי השבת שלהם סופקו. סופקי: כנראה = 'מסופקי', בסירוס התחילית לצורך האקרוסטיכון. השווה: גזניוס, §52s. בהנשיאך: כשהם מנשאים ומשבחים אותך. 180. סדורים למשאלות מים מנשיאך: נערכים לשאלת הגשמים (היורדים) מן העננים. 181. סדר בהסתפיק לארץ נשיאך: כשיסופק סדר ורווחה לארץ ישראל. ארץ נשיאך: כנראה כינוי לארץ ישראל, שהיא ארצם של בני ישראל, צאצאי אברהם, הנקרא 'נשיא אלהים' (בראשית כג, ו). 182. ספרי עולותם בהחביאך: הפייטן רומז לכפרת חטא של יום הכיפורים. 183. מטרות עוז: על פי 'גשם מטרות עוז' (איוב לז, ו). תבואך: כינוי לבני ישראל, על פי 'קדש ישראל ליי' ראשית תבואתה' (ירמיהו ב, ג). 184. סומת ארצם: הארץ המיועדת להם – ראה בפירוש לטור 51. 185. ענודי משאלות שם: מחויבי ('ענודי') תפילת הגשם מן השמים. שם: ראה בפירוש לטור 157. 186. עומת אדון בפוגשם: בבואם להתפלל לפני ('עומת') ה'. 187. ערופי מטר להפרישם: כדי שהוא יפריש ויעניק להם מי מטר. ערופי: צורת פעול הגזרה מן 'ערף כמטר לקחי' (דברים לב, ב) וכדומה. 188. עד עולמי עד: הצירוף על פי ישעיהו מה, יז. לא אנשים: לא אשכחם. הפועל כנראה בלא הבלעת הנו"ן. השווה: רנד, §3b. 189. עומדי בפקק: בני ישראל, העומדים לתפילה במקום פקוק וצפוף. 190. עונג יום ויומים: עונג יום השבת לחוד ועונג שבת ושמיני עצרת לחוד. יומים: ראה בפירוש לטור 165. אורישם: ה' הוא המדבר. 191. עבור במתן גשמים אחדשם: כדי שאחדש ואחיה אותם בהורדת גשמים. 192. עליהם חן ינטה: הביטוי על פי 'ויט אליו חסד ויתן חנו בעיני שר בית הסהר' (בראשית לט, כא).

כך <תוב> ע'ל <ל> י'ד <נ'ביאך> (ישעיהו נו, ה): ונתתי להם בביתי <ובחומתי יד ושם
טוב מבנים ומבנות שם עולם אתן לו אשר לא יכרת>

פֶּלַג מְצוֹנָר נוֹטָר
פִּירְשׁוֹזוּ יוֹאגֵר לְהַנְטָר
פְּרָחִים עֵתָה בְּמִשְׁטָר 195
פְּרוּדָת עוֹז לְעֵטָר

פֶּנוּ לְשׁוֹר בְּעוֹז מְעוֹטָר
פִּיקוּדִיו כִּי עָלָה בְּחָג לְהַתְעַטָּר
פְּקֻדוֹן מִסְפָּרָכָם יוֹשְׁטָר
פְּקוּדֵתָכֶם כִּי תַעֲלֶה בְּשִׁאֵילַת מָטָר 200

כך <תוב> (זכריה י, א): שאלו מאת (!) יי' <מטר בעת מלקוש יי' עשה חזיונים ומטר
גשם יתן להם לאיש עשב בשדה>

צָמִים הַיּוֹם מְכוּחַ נִשְׁבָּרִים
צוּרִים אֲשֶׁר בִּלְבַב בְּרִים
צִנָּה לְהַשְׁקוֹת מִים קָרִים

193. פֶּלַג מְצוֹנָר: אוצר המים השמימי המוריד את מימיו דרך צינורות. הלשונות על פי תהלים סה, י (המובא אחרי טור 80) ותהלים מב, ח (ראה בפירוש לטור 84). נוטר: נשמר על ידי ה'. 194. פִּירְשׁוֹזוּ יוֹאגֵר לְהַנְטָר: ענינו של האוצר השמימי יאספו ויישמרו. פִּירְשׁוֹזוּ: ענינו העננת עננים, על פי 'פרשז עליו עננו' (איוב כו, ט). 195. פְּרָחִים עֵתָה בְּמִשְׁטָר: לפני הופעתם על פני הארץ, הצמחים שמורים לעת עתה במשטר ה', היינו תחת שלטונו. 196. פְּרוּדָת עוֹז לְעֵטָר: כדי לעטר במ את הארץ. והשווה גם 'אבים במ גיא לעטר' (אף ברי', טור 2). פְּרוּדָת עוֹז: כינוי לארץ – ראה בפירוש לטור 31. 197. פֶּנוּ לְשׁוֹר בְּעוֹז מְעוֹטָר: בני ישראל פנו לצפות בה' המוכתר עוז. 198. פִּיקוּדִיו כִּי עָלָה בְּחָג לְהַתְעַטָּר: כאשר עלה והתיישב על כסא מלכותו בשמיני עצרת להתעטר ולהתפאר בתפילות בני ישראל, שהם פיקודיו שנצטוו עליהן. 199. פְּקֻדוֹן מִסְפָּרָכָם יוֹשְׁטָר: מספר מפקדם ירשם בשטר. פְּקֻדוֹן מִסְפָּרָכָם: צירוף הלשונות על פי 'מספר מפקד העם' (שמואל ב' כד, ט) ועוד. 200. פְּקוּדֵתָכֶם כִּי תַעֲלֶה בְּשִׁאֵילַת מָטָר: כאשר תעלה במחשבת ה' עת פקודתכם בזכות שאילת הגשמים. 201. צָמִים הַיּוֹם מְכוּחַ נִשְׁבָּרִים: בני ישראל, שעינו את נפשותם ביום הכיפורים (השווה טור 103), נשברים ונלאים היום מחוסר כוח מפני החורב. 202. צוּרִים אֲשֶׁר בִּלְבַב בְּרִים: נראה לי שהכוונה היא לסלעים אשר בשדות ('ברים' – השווה איוב לט, ד). לפי הפירוש הזה הצורים הם סמל למעיינות המים החצובים בהם. ראה בפירושים לטורים 83, 126. ואולי הכוונה לבני ישראל ברי הלבב (השווה תהלים כד, ד; עג, א), ואז יהא 'צורים' כינוי לישראל. ראה: 'נמשלו ישראל לצורים שנא' כי מראש צרים אראנו (במדבר כג, ט) (אסתר רבה פרשה ז, ד"ה יבז בעיניו). 203. מִים קָרִים: ראה בפירוש לטור 153.

צִידָה לְהַשְׁפִּיעַ לְבַחֲוִירִים

- 205 צְרוּפָה כְּקִנּוּ בְּצֵר מְשֻׁמְרִים
צֹבְאוֹ בְּהַ שְׁבֵת שְׁעָרִים
צֹאֲתָם מִנַּחַל שְׁבֵת שׁוּמְרִים
צִהְלָתָם תַּעֲלֶה בְּהַטָּפַת הַהָרִים

כַּכְּ>תּוֹב> ע>ל> י>ד> נ>בִיאַן> (יואל ד, יח): וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִטְפוּ <הַהָרִים עֲסִיס
וְהַגְבְּעוֹת תִּלְכַּנָּה חֶלֶב וְכָל אֲפִיקֵי יְהוּדָה יִלְכוּ מִיָּם וּמִעֵין
מִבֵּית י"י יֵצֵא וְהִשְׁקָה אֶת נַחַל הַשְּׂטִיָּם>

- קְפוּץ בְּרִצּוֹן לְזוּמְמֵי חֶפְצָךְ
210 קִהְלִיתָם בְּגֶן נֹפֶשֶׁךְ בְּהַרְבִּיצְךָ
קוֹל דִּיצָתָם בְּצֶהַל דִּיצְךָ
קִשׁוּב שְׁמַחַת מַעֲלִיצְךָ

- קְדָמוֹנִים סֶעַר בְּפוּצְצְךָ
קְדוּשְׁתְּךָ אֲרוֹמִים {בִּנְ} בְּנֶפֶצְךָ
215 קֶהַל שׁוֹכְנִים רִבְצָךְ

204. להשפיע: לתת בשפע. לבחורים: היינו לבחורי ישראל. 205. צרופה כקינו בצר משמרים: מאז קנות בני ישראל את התורה, הם שומרים את מצוותיה לגבי עבודת הקודש. צרופה: כינוי לתורה, על פי 'כל אמרת אלוה צרופה' (משלי ל, ה) ועוד. כקנו: לשון קניין רומז לתורה, על פי 'י' קני ראשית דרכו' (שם ח, כב). בצר: לשון תפילה, על פי 'בצר לי אקרא יי' (שמואל ב' כב, ז). ראה: ספרי דברים כו (עמ' 39). 206. צובאו בה שבת שערים: נצטוו בה להאסף ('צובאו בה') ולשבת בשערי המקדש בעת הרגל. 207. צאתם מנחל שבת שומרים: הרמז כנראה לאיסור יציאה מחוץ לתחום השבת. השווה טורים 171, 265. נחל שבת: כמו נחלת שבת. 208. צהלתם תעלה בהטפת ההרים: תפילתם תעלה השמימה ותגרום לכך שההרים יטפו עסיס וכו'. 209. קפוץ ברצון: הופע ברצונך הטוב. הפועל כנראה על פי 'מקפץ על הגבעות' (שיר השירים ב, ח). השווה גם טור 57. זוממי חפצך: בני ישראל עושי רצונך. 210. קהילתם בגן נופשך בהרביצך: הדימוי על פי 'בנאות דשא ירביצני על מי מנחות ינהלני' (תהלים כג, ב). הקשר לפסוק מחוזק על ידי הקבלת השורשים 'נפש' = 'נוח', ששניהם רומזים לשבת. 211. קול דיצתם בצהל דיצך: קול שמחתם מתפרץ בצהלת שמחת החג, על פי 'שמחת בחגך... והיית אף שמח' (דברים טז, יד-טו) ועוד. 212. קשוב שמחת מעליצך: הקשוב לקול שמחת עמך העליז. 213. קדמונים סער: על פי 'קדמונים אחזו שער' (איוב יח, כ). הכוונה כאן כנראה לאויבי ישראל. במפוצצך: בהשמידך אותם. 215. קהל שוכנים רבצך: הקהל את בני ישראל, שוכני ארצך, אל נוח קודשך.

קביצתם מדוד ברצותך ארצך

כנ<תוב> (תהלים פה, ב): רצית יי' ארצך <שבת שבות יעקב>

רביבים המסתערים נוכחי

רקום בשביעי הקרבת זיבחי

רבץ תענוג מרויחי

רצוף שושן גשם שיחי 220

רקמת לבוש צועה כוחי

רם לבוש ואל תדחי

ראשית תבואת מקחי

רווה ממטר לקחי

כנ<תוב> בת<וורתך> (דברים לב, ב): יערוף כמטר <לקחי תזל כטל אמרתי>

שבים בשקט מטעך 225

שוכיב ויחיו בנשב גזעך

שאירית יודעי מדעך

שכן במקדש זרועך

216. קביצתם מדוד: קבע וקיים את קיבוץ הגלויות. 217. רביבים המסתערים נוכחי: את הגשמים המתקשרים סביבי. מסתערים: גזור-שם הן מ'סערה' הן מ'שעירים' (דברים לב, ב). 218. רקום: משמש כאן כנראה כלשון עשייה והכנה; 'רקמת רביבים' היא מטפורה נועזה. בשביעי הקרבת זיבחי: בזמן הקרבת קרבני, שחל ביום השביעי. 219. רבץ תענוג מרויחי: הרביצני בתחום העונג המרויח. למבנה התחבירי ראה: רנד, §28aa. תענוג: רמז לשבת, על פי 'וקראת לשבת ענג' (ישעיהו נח, יג). 220. רצוף שושן גשם שיחי: שלח לכנסת ישראל גשמים רצופים שהיא התפללה בעדם. שושן: כינוי לכנסת ישראל – ראה בפירוש לטור 23. שיחי: לשון תפילה. 221. רקמת לבוש צועה כוחי: סמיכות מרובעת, על פי 'זה הדור בלבושו צעה ברב כח' (ישעיהו סג, א). 222. רם: כינוי לה'. לבוש: צורת ציווי, במקום 'לבש'. תדחי: תדחני. 223. ראשית תבואת מקחי: היינו התבואה המשובחת שאני עושה בה את המקח שלי. 'ראשית תבואת' רומז גם לבני ישראל. ראה בפירוש לטור 183. 224. רווה ממטר לקחי: רווה והצמח במטרך שאני מקבל ולוקח (השווה לפירוש לטור 239). מטר לקחי: צירוף הלשונות על פי דברים לב, ב (השווה לפירוש לטור 187). לקחי: מתוקן בכתב היד מן 'מקחי'. 225. שבים בשקט מטעך: את בני ישראל השבים ויושבים בגנך (השווה טור 210) השקט והשלום. 226. שוביב: רמז לקיבוץ גלויות, המקביל לשכן בטור 228. ויחיו בנשב גזעך: ועמך ('גזעך') יחיו בעזרת השבת הרוח והורדת הגשם. 227. שאירית יודעי מדעך: הלשון על פי 'יודעי דעת ומביני מדע' (דניאל א, ד). הצירוף משמש כאן ככינוי לשארית בני ישראל. 228. במקדש זרועך: מסביב למקדש שכוננה זרועך.

שְׁלִי צִיּוֹן בְּמַדְעָךְ

230 שִׁיבַת מְנוּחָתָהּ בְּעֶדֶן בְּהַמְצִיעָךְ

שֹׁפֵר רוּם בְּהַשְׁפִּיעָךְ

שְׁבִיל לֶחֶם מִתֶּק מִמָּטָר זֶרַעְךָ

כַּכְּתוּב <ע>ל <י>ד <נ>בִּיאֵךְ (ישעיהו ל, כג): ונתן מטר זרעך <אשר תזרע את האדמה ולחם תבואת האדמה והיה דשן ושמן ירעה מקניך ביום ההוא כר נרחב>

תְּרוּפַת מְגִדִים בְּמִצּוֹאֲתֶכֶם

תְּכוּנַת מְטָעֵי אֲדַמְתֶּכֶם

235 תַּעֲנוּג יוֹם מִיָּמִים בְּמוֹצָאֲכֶם

תַּת בּוֹ חֹזֶק רִפְיוֹן יְדֵיכֶם

תְּנוּבוֹת שְׂדֵי בְּהַתְמוּגָגְכֶם

תִּמְצָאוּ חֶפֶץ בְּכָל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם

תַּעֲרִיפַת צִידָה לְקַחְכֶם

240 תִּזְלַבְּעַת עוֹנַת שַׁבַּת מִתֵּן גִּשְׁמֵיכֶם

229. שליו: שמח. 230. שיבת מנוחתה בעדן בהמציעך: בכונן את ישיבתה הנוחה בגנך המעודן – השווה טור 210 המקביל. הכוונה כאן לארץ ישראל, ולא דווקא לגן עדן. בהמציעך: הפועל גזורשם מן 'מצע'. 231. שפר רוּם: הביטוי על פי 'ברוחו שמים שפרה' (איוב כו, יג). ללשון שפר השווה גם 'זילת שפר' ('פתח ארץ', טור 26). ועל פי זה משמעותו כנראה 'מון' השמים. בהשפיעך: בתתך גשם בשפע – השווה טור 204. 232. שביל לחם: כנראה 'מטה לחם', אך אין בידי לעמוד על גזרון הצירוף. 233. תרופת מגדים במצואתכם: כשהרפואה הבאה על ידי מתנות הארץ תמצא אתכם. תרופת: על פי 'והיה (כתיב: והיו) פריו למאכל ועלהו לתרופה' (יחזקאל מז, יב). במצואתכם: הנטייה על דרך גזרת ל"ה, אך השווה טור 235. 234. תכונת מטעי אדמתכם: נטיעת גני ארצכם. מקביל ל'תרופת מגדים' בטור דלעיל. 235. תענוג יום מימים: תענוג החג. השווה 'שוש יום מימים' ('אפיק מען', טור 3). וראה: פרקי לשון, עמ' 57–60. 236. תת בו חוזק ריפיון ידיכם: ביום הזה יחזק ה' את ידיכם הרפות. תת: כנראה מקור המשמש במקום צורת עתיד. השווה: רנד, §19i. 237. תנובות שדיי בהתמוגגכם: ברוותכם מתנובת האדמה. תנובות שדיי: הצירוף על פי 'יאלל תנובת שדי' (דברים לב, יג) ועוד. בהתמוגגכם: דימוי השובע על פי 'וכל הגבעות תתמוגגנה' (עמוס ט, יג) וכן 'ברביבים תמגגנה' (תהלים סה, יא). 238. תמצאו חפץ: הביטוי על פי 'ביום צמכם תמצאו חפץ' (ישעיהו נח, ג) וכן 'וכבדתו... ממצוא חפצך' (שם, יג), אך פירושו כאן הוא 'תמצאו חן'. 239. תעריפת צידה לקחכם: הדבר שאתם מקבלים ('לקחכם' – ראה בפירוש לטור 224) הוא עריפת הגשם המגדל את הצמחים שהם מאכלכם. 240. תיזלב עונת שבת מתן גשמיכם: אי ההתאמה במין בין הנושא לפועל נגררת כנראה בשל דוחק האקרוסטיכון.

כפ<כתוב> בת<ורתך> (ויקרא כו, ד): ונתתי גשמיכם <בעתם ונתנה הארץ יכולה ועץ
השדה יתן פריו>

[רהיט]

אל<ה>ינו ואל<ה>י אבו<תינו>

תבל ראש עפרות

בשבת ושמיני תת לה כפרות

שיתה לרבות ולפרות

ואל יצרכו עמך לתקיעת שופרות

245 רוגשים להרבות

בש<בת> וש<מיני> לשוח עדי ארובות

קבל מערבות

שנתם להתוות כשבע שנים הטובות

צידם כיום אשר ניבא אדם הראשון תשית

250 בש<בת> וש<מיני> כמו שנת בראשית

פרי עץ ביוםללהשית

כברכת תבואת ראשית

עוד כל ימי הארץ

241. תבל ראש עפרות: ארץ ישראל. השווה: 'ארץ ישראל שחביבה מכל נבראת לפני כל, שנאמר עד לא עשה ארץ וחוצות וראש עפרות תבל (משלי ח, כו) ארץ אלו שאר ארצות, וחוצות אלו מדברות, תבל זו ארץ ישראל' (ספרי דברים לז [עמ' 70]). 244. ואל יצרכו עמך לתקיעת שופרות: הכוונה לתקיעת שופר במעמד תענית ציבור. שופרות: רשום בין השיטין. 245–246. רוגשים להרבות וכו': נקהלים להרבות תפילה לשמים בשבת ושמיני עצרת. 247. קבל מערבות: פנייה לה': 'קבל (את תפילתם) מן השמים'. מערבות: ראה בפירוש לטור 135. 248. שנתם להתוות: לגזור על שנתם הבאה עליהם. להתוות: בכתב היד בא אחריו סימן לסוף טור. כשבע שנים הטובות: הלשון על פי 'ויקבצו את כל אכל השנים הטבת הבאת' (בראשית מא, לה). לאי ההטעמה בידיעה, ראה: רנד, §14bb. 249. צידם וכו': השווה בראשית א, כט. 251. ביוםללהשית: כך בכתב היד, וכנראה צריך להיות 'ביום ל'השית'. 252. תבואת ראשית: כינוי לישראל – השווה לפירוש לטור 183. 253. עוד כל ימי הארץ: בראשית ח, כב. רמז לעונות השנה.

בְּשִׁׁתָּהּ וּשְׁמִינִי אֹת גֶּשֶׁם בְּרִית אֶרֶץ

שִׁים בְּרָכָה בְּקָרֵב הָאָרֶץ 255

מֵרַחֵם לָאָרֶץ

נִחַת פְּתִיחַת שְׁבַע

בְּשִׁׁתָּהּ וּשְׁמִינִי לְנוֹבֵב שׁוֹבַע

מִבְּרִכּוֹתֶיךָ שָׁנָה זוֹ לְשָׁבַע

כְּשִׁבַּע שְׁנֵי הַשָּׁבַע 260

לְמִצּוֹא דְרֹר וְחוֹפֵשׁ

בְּשִׁׁתָּהּ וּשְׁמִינִי מְרֻגָּע נֹפֵשׁ

כְּמוֹ יִרְדּוּ בְּשָׁבָעִים נֶפֶשׁ

יִכְלֹכְלוּ כָּאֶחָד כָּל נֶפֶשׁ

יְצִיאַת אֱלֹפִים מֵהֶלֶךְ 265

בְּשִׁׁתָּהּ וּשְׁמִינִי לֹא יִגְעוּ בְּחִילֶךָ

טוֹבוֹת לְמוֹ כְּהוֹעִילֶךָ

יִרְעֲפוּן דָּשֵׁן מֵעֶגְלֶךָ

חֲנוּן טִיעַת זָבֹול

בְּשִׁׁתָּהּ וּשְׁמִינִי בִּירַח בּוֹל 270

זֶרַע וְכָל יָבֹול

יִצְלִיחוּ בְּכָל גָּבֹול

254. אֹת גֶּשֶׁם בְּרִית אֶרֶץ: אֹת גֶּשֶׁם הוּא הַבְּרִית הַכְּרוּתָה לָאָרֶץ מֵאֵת ה'. 257. נִחַת פְּתִיחַת שְׁבַע: פְּנִיָּה לַה'. 'הִזַּל וְהִרְבֵּץ עַל הָאָרֶץ אֶת הַגֶּשֶׁם הַמִּתְחִיל בַּפְּתִיחַת שְׁבַע הַרְקִיעִים'. 258. לְנוֹבֵב: לְהַצְמִיחַ. 260. כְּשִׁבַּע שְׁנֵי הַשָּׁבָע: הַלְשׁוֹן עַל פִּי בְּרֹאשִׁית מֵאָ, לֹד וְעוֹד; רֹאה בַּפִּירוּשׁ לְטוֹר 248. 263. כְּמוֹ יִרְדּוּ בְּשָׁבָעִים נֶפֶשׁ: עַל פִּי 'בְּשָׁבָעִים נֶפֶשׁ יִרְדּוּ אֲבֹתֶיךָ מִצְרִימָה' (דְּבָרִים י', כב). 265. יְצִיאַת אֱלֹפִים מֵהֶלֶךְ: רִמְזָה לְתַחֲנוּם שַׁבָּת. אֱלֹפִים מֵהֶלֶךְ: לְהִיפּוֹךְ אִיבְרִי הַצִּירּוֹף, רֹאה: רִנֵּד, §28. 266. יִגְעוּ: יִגְעוּ. בְּחִילֶךָ: בְּעִירֶךָ, עַל פִּי 'יְהִי שְׁלוֹם בְּחִילֶךָ' (תְּהִלִּים קכז, ז). 268. יִרְעֲפוּן דָּשֵׁן מֵעֶגְלֶךָ: עַל פִּי 'מֵעֶגְלֶיךָ יִרְעֲפוּן דָּשֵׁן' (תְּהִלִּים סה, יב). הַעֲבֵרֶת צוּרֶת הַשֶּׁם מִרְבִּים לִיחִיד מִפְּנֵי דוּחַק הַחֲרוּז. 269. טִיעַת זָבֹול: כִּנְרֵאָה רִמְזָה לְמִקְדָּשׁ שְׁנִיטָה, הֵיכָל יוֹסֵד, וְנִחְנֵךְ בִּידֵי שְׁלֹמֹה. הַשְׁוּוּה: 'בְּנֵה בְּנִיתִי בֵּית זָבֹול לְךָ' (מִלְכִּים א' ח, יג). 270. בְּשַׁבָּת וּשְׁמִינִי בִּירַח בּוֹל: עַל פִּי 'בְּיוֹם שְׁמִינִי שִׁלַּח אֶת הָעֶם' (מִלְכִּים א' ח, סו) וְכֵן 'בִּירַח בּוֹל הוּא הַחֲדָשׁ הַשְּׁמִינִי כָּלָה הַבֵּית' (שָׁם ו, לח). 'וְשַׁבָּת' לֹא דוּקָא. 272. בְּכָל גָּבֹול: בְּכָל גְּבוּלוֹת הָאָרֶץ.

וּשְׁפַע לְהַנִּיק דְּגוּלָּה
 בְּשׁ <בַּת> וּשְׁ <מִינִי> שְׁנַת עוֹלֵי גוּלָּה
 275 הַשְּׁפִיעַ בָּם לְסִגְלָה
 גְּשָׁמֵי רִצּוֹן וְגִילָה

דְּשָׂאֵי שְׁנָה זֹאת
 בְּשׁ <בַּת> וּשְׁ <מִינִי> נִרְאָה דְּשׁוֹנָה
 גְּשָׁמִים חֵישׁ נָא
 280 מְרֵאשִׁית הַשְּׁנָה וְעַד אַחֲרֵיתָּהּ הַשְּׁנָה

בְּשָׁפַע שְׁמֵי מַעְלָה
 בְּשׁ <בַּת> וּשְׁ <מִינִי> עֲלָה נַעֲלָה
 אֲדוֹן תִּרְיֵק מִמַּעְלָה
 בְּרִכָּה לְמִי זֹאת עוֹלָה

273. וּשְׁפַע לְהַנִּיק: צירוף הלשוניות על פי 'כי שפע ימים יינקו' (דברים לג, יט). לַהֲנִיק: כנראה צורת מקור במקום ציווי. השווה: רנד, §19g. דְּגוּלָּה: כינוי לכנסת ישראל, על פי 'אימה כנדגלות' (שיר השירים ו, ד, י).
 274. שְׁנַת עוֹלֵי גוּלָּה: קשה לעמוד על משמעו, ושמא יש כאן רמז לשיטת חשבון השנים מעת עליית הגולה מבבל לירושלים. 275. בָּם: בשבת ושמיני עצרת. סִגְלָה: כינוי לכנסת ישראל, על פי 'הייתם לי סגלה מכל העמים' (שמות יט, ה) ועוד. 276. גְּשָׁמֵי רִצּוֹן וְגִילָה: השווה 'גשמי רצון ברכה ונדבה' (משנה, תענית ג, ח).
 277. שְׁנָה זֹאת: בכתב היד רשומות נקודות מעל שתי המילים. וצריך להיות 'זאת שְׁנָה'. 279–280. גְּשָׁמִים חֵישׁ נָא מְרֵאשִׁית הַשְּׁנָה וכו': בכתב היד הסימן לסוף טור בא אחרי 'מראשית השנה'. 280. מְרֵאשִׁית הַשְּׁנָה וְעַד אַחֲרֵיתָּהּ הַשְּׁנָה: על פי 'תמיד עיני יי' אלהיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה' (דברים יא, יב).
 282. עֲלָה נַעֲלָה: על פי 'כי לאלהים מגני ארץ מאד נעלה' (תהלים מז, י). 284. מִי זֹאת עוֹלָה: כינוי לכנסת ישראל – השווה לפירוש לטור 115.

Piyyut No. 14a

Manuscript: Mosseri IV 369

[רשות]

1 [...] קטנה

ברחמיך חניני שוכן מרומים
 כי לך הוחלתי לילות וימים
 לך תליתי עיני להזכיר גבורות גשמים
 מר[שות] <תלמידי [חכ]מים 5

מי אנכי ומי חיי שארי שאטריך בדברים
 מכל מלמדי השכלתי נבוגי אמרים
 נא זכ[ו]ר לנינם לא איש דברים
 מר[שות] <זקנים ונערים

10 שיחי יערב לך שוכן מעונים
 גשם השפיע לאבות [...]]
 ע[...]
 מר[שות] <סופרים ומ[שננים]

פי יצפצף תחן ערוך שיוועים

פירוש הפיוט

2. ברחמיך: צריך להיות 'ברחמיך'. שוכן מרומים: על פי 'נשגב יי' כי שכן מרום' (ישעיהו לג, ה). 3. כי לך הוחלתי: על פי 'כי לך יי' הוחלתי' (תהלים לח, טז). 6. מי אנכי ומי חיי שארי: על פי 'מי אנכי ומי חיי משפחת אבי בישראל' (שמואל א' יח, יח). שארי: כנראה משמעותו 'משפחתי'. בדברים: בדברי תפילה. 7. נבוגי אמרים: אמרים נבונים. 8. לנינם: היינו לתלמידיהם של המלומדים הנזכרים בטור דלעיל. הכוונה לשליחי ציבור בכלל. לא איש דברים: שמות ד, י. 10. שיחי יערב לך: על פי 'ערב עליו שיחי' (תהלים קד, לד). שוכן מעונים: כינוי לה', השוכן בשמים. השווה: 'השקיפה ממעון קדשך מן השמים' (דברים כו, טו) ועוד. 11. גשם: הנוסח כנראה משובש, שהרי סדר האלפבית דורש כאן מילה המתחילה בסמ"ך. לאבות ...: כנראה יש להשלים 'לבנים'. 13. ומשננים: ההשלמה על פי הרשות 'אשווע לצור עולמים', טור 32 לפינחס הכהן: 'אפתח פי מרשות משנני סדרים' (ראה הדיון ברשימת הפיוטים). וראה גם בטור 31 להלן. 14. יצפצף תחן: יביע תחינות. ערוך שיוועים: תוך כדי עריכת שוועות (לפני ה').

15 פָּנָה אֵלַי [...] וְחִנִּינִי וּמִלְטִינִי מִפְּגָעִים וּמִ[פ]שְׁעִי[ם]

צָקוֹן לַחֲשִׁי בְּקוֹל אֲדָעִים

מִרְשֹׁתָּ <שֹׁתָּ> אֲחִים וְרִיעִים

קִרְאָתִיךָ מִמַּעַמְמָקִים אֵלַי זֶה

קוֹל תְּחִינָתִי אֶל תִּשְׁחֹץ וְאֶל תִּבְזֶה

20 רַחֵם תְּפִלָּתִי תִקְבַּל בְּיוֹם זֶה

מִרְשֹׁתָּ <שֹׁתָּ> כָּל הַקָּהָל הַזֶּה

שָׁמַע קוֹלִי וְרָצִינִי שׁוֹכֵן שְׁבַעָה

שִׁיּוּעָתִי בּוֹקֵר עַל טַל וְצֹהֲרִים עַל מָטָר אֲשׁוּעָה

תִּמְלֵא מִשְׁאֲלוֹת אוֹם בְּךָ נוֹשָׁעָה

25 עֲנִינִי יְיָ בְּגִשְׁמֵי יְשׁוּעָה

[רשׁוֹת]

תִּשְׁקִיף מִמַּעוֹן [....]

שְׁעָה שְׁוֹעַת עֵינֶיהָ בְּרִיכוֹת

רָצִינִי כְּקֶרֶבֶן מַעֲרֻכּוֹת

קִמְתִּי לְחֶבֶר רְכוֹת

30 צוּרֶךָ לִי מִרְפָּא וְאֲרוֹכּוֹת

[...פ] בְּרַחֲמִים מְשַׁנְּנֵי הַלָּכוֹת

עֲנִינִי בְּגִשְׁמִים [....]

16. צָקוֹן לַחֲשִׁי: על פי 'צָקוֹן לַחֲשִׁי' (ישעיהו כו, טז). 17. אֲחִים וְרִיעִים: הצירוף על פי 'למען אחי ורעי' (תהלים קכב, ח). 18. קִרְאָתִיךָ מִמַּעַמְמָקִים אֵלַי זֶה: על פי 'ממעמקים קראתיך יי' (תהלים קל, א). הכינוי 'לה' על פי 'זה אלי' (שמות טו, ב). 19. אֶל תִּשְׁחֹץ: אל תתגאה (מלקבל). 22. שׁוֹכֵן שְׁבַעָה: כינוי 'לה', שוכן שבעת הרקיעים. 23. שִׁיּוּעָתִי בּוֹקֵר עַל טַל: הכוונה לתפילת שחרית. וְצֹהֲרִים עַל מָטָר אֲשׁוּעָה: היינו בתפילת המוסף. 24. תִּמְלֵא מִשְׁאֲלוֹת אוֹם בְּךָ נוֹשָׁעָה: על פי 'מלא יי' כל משאלותיך' (תהלים כ, ו). הכינוי לישראל על פי 'עם נושע ביי' (דברים לג, כט) וישראל נושע ביי' (ישעיהו מה, יז). 26. תִּשְׁקִיף מִמַּעוֹן ....: הטור כנראה על פי דברים כו, טו – ראה בפירוש לטור 10. 27. עֵינֶיהָ בְּרִיכוֹת: כינוי לכנסת ישראל, על פי 'עיניך ברכות' (שיר השירים ז, ה). 28. כְּקֶרֶבֶן מַעֲרֻכּוֹת: כקרבת הנערך על גבי המזבח. 29. לְחֶבֶר רְכוֹת: השווה 'ידבר אליך רכות' (איוב מ, כז). 30. צוּרֶךָ: מצותך. מִרְפָּא וְאֲרוֹכּוֹת: צירוף הלשונות על פי 'הנני מעלה לה ארכה ומרפא' (ירמיהו לג, ו). 31. מְשַׁנְּנֵי הַלָּכוֹת: הביטוי מתועד בלשון חז"ל: 'כלם אחוזי חרב' (שיר השירים ג, ח) ... ר' מאיר אומר כולם היו משננין את ההלכה כחרב' (במדבר רבה יא, ג).

Piyyut No. 14b

Manuscripts:

T-S NS 127.24 (א) + T-S NS 275.36 (ב) + T-S NS 235.104 (ג): ll. 1–134

Mosseri IV 369 (ד): ll. 57–82

Firkovich II A 236.6a (ה): ll. 46–98

Text:

Lines 1–32: TS N-S 127.24

Lines 33–50: T-S NS 275.36

Lines 51–134: T-S NS 235.104

Notes: The first three manuscripts are consecutive parts of one booklet. In MS ג, the *kaf* and *lamed* strophes of the *sefer pesuqim* are both missing their second and third lines (ll. 80–81, 84–85), and are not followed by verses. These are supplied from MS ה. MS ה shows some gross inaccuracies in the citation of verses (cf. the comment on l. 94). MSS ה, ד, ב, א were brought to my attention by Shulamit Elizur, who was told of them by B. Löffler. MS ג was catalogued in E. Fleisher's Piyyut Project.

[רשות]

— — — — —
 1 [עטרני] כצנה רצון
 סיחי ענה בעת רצון
 נאמניך שים לעלצון
 מלטם מלחיצון
 5 לפנימי וחיצון
 כונן בחפצון
 עגני יי' בגשמי רצון

פירוש הפיוט

1. עטרני כצנה רצון: ההשלמה על פי תהלים ה, יג. 3. נאמניך: את בני ישראל הנאמנים לבריתך. עלצון: שמחה. 4. לחיצון: לחץ. 5–6. לפנימי וחיצון כונן בחפצון: כונן אותי בחפץ בבית ובחוץ. 7. גשמי רצון: השווה 'גשמי רצון ברכה ונדבה' (משנה, תענית ג, ח).

יְה בְנוֹה מַעֲרֻבוֹת
טְלָאִיד לְהַרְבוֹת
10 חוֹקֵר לְבָבוֹת
[זְכוּ]ר בְּרִית אָבוֹת
וְעוֹשֶׂה רַבּוֹת
[הִנֵּי]חָה תְּנוּבוֹת
עֲנִי יִי בְּגֶשׁ <מִי> נְדָבוֹת

15 דוֹרְשִׁיד בְּעֵתִירוֹת
דְּרוֹש לְהַפְרוֹת
גִּבֹּר מְלַקְשׁוֹת יוֹרוֹת
שִׁיחֵיו גִּשְׁמִי בּוֹרוֹת
בְּרָכוֹת כְּתוּרוֹת
20 אֶסֶם בְּגִבּוּרוֹת
עֲנִי יִי בְּגִשְׁמִי שִׁיחִים וּבּוֹרוֹת

ככתוב (תהלים קב, א): תפלה לעני [כי יעטף ולפני יי' ישפך שיחו]

[סדר יצירה]

אִיפֶן בְּמַעֲשֵׁי[נִי] אֵל [...]
[א....] מִים
בְּעוֹדָה [....] מִים
25 בְּהִיּוֹת [...]
[ג....]

8. נוה מערבות: נוה ערב, והוא כינוי לארץ ישראל. 9. טלאיד להרבות: הרבה את ישראל, שהם צאן מרעיתך. המקור משמש במקום ציווי. השווה: רנד, §19g. 10. חוקר לבבות: כינוי לה', על פי 'אני יי' חקר לב' (ירמיהו יז, י). 12. עושה רבות: כינוי לה', על פי 'רבות עשית אתה יי' (תהלים מ, ו). 13. הניחה תנובות: תן תנובה (על פני הארץ). 14. גשמי נדבות: ראה בפירוש לטור 7. 15. דורשיך בעתירות: את ישראל, הדורשים אותך בתפילותיהם. 18. שיהיו זכו': הנוסח נראה משובש, שהרי הוא לא מספק את אות האקרוסטיכון הדרושה. גשמי בורות: ראה בפירוש לטור 21. 19–20. ברכות כתורות אסם בגבורות: הגדש עלי בגבורתך ברכות המכתירות אותי. 21. גשמי שיחים ובורות: השווה 'גשמי בורות שיחין ומערות' (משנה, תענית ג, ח).

[ג....] אָצלוּ מִים
 [ד....] לְבִרְאוֹת אֶרֶץ וְשָׁמַיִם
 דָּגוּל הָיָה נִמְלָךְ בְּמִשׁוֹלַת מִים
 הַגָּלִיל וְקִירָה עֲלִיּוֹתָיו בְּמִים 30
 הָגַם תַּחְתִּיּוֹתָיו רָקַע עַל מִים
 וַיַּעַשׂ [....]

[....] בְּגִדְלֵי מִים
 [....] אֶרֶץ נַחְלֵי מִים
 [....] לְמַטֵּר הַשָּׁמַיִם 35
 שְׁבַעַה בְּנִיסוֹן [....]
 שְׁמִינִי לְבִקֵּשׁ [....]
 [....] מִמַּעוֹן [....]

[סדר פסוקים]

[א....]
 [א....] 40
 [מִים א....]
 [א....טָלָה]

[ב....]

[ב....]

מִים בְּעֵתָם [....] 45

[ב.... גֶּשֶׁם] יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ [בְּנִיסָן]

29. דגול היה נמלך במשולת מים: ה' היה מתייעץ עם התורה (בבראו את העולם). השווה: בראשית רבה א, ד (עמ' 2). דגול: כינוי לה', על פי 'דגול מרבבה' (שיר השירים ה, י). משולת מים: כינוי לתורה. השווה: מכילתא ויסע א (עמ' 154). 30. הגליל: פרש. קירה עליוותיו במים: על פי 'המקרה במים עליוותיו' (תהלים קד, ג). 31. הגם: אכן גם. תחתיוותיו רקע על מים: על פי 'לרקע הארץ על המים' (תהלים קלז, ו). 34. ארץ נחלי מים: דברים ח, ז. 35. למטר השמים: כנראה על פי דברים יא, יא. 36. שבעה בניסון: הפייטן רומז כנראה לניסוך המים בשבעת ימי חג הסוכות. השווה: משנה, סוכה ד, א. 37. שמיני לבקש: כנראה רמז לבקשת הגשמים ביום שמיני עצרת.

[ככתוב] (דברים יא, יד): ונתתי מטר >ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת דגן ותירשך ויצהרך<

[גִּשְׁם בְּרָכוֹת נְדָבוֹת ח] שׁוֹר
גִּדְל [מִטֶּע מַעֲקָר >י] שׁוֹר
מִים גִּלָּה [וְאֵל תִּקְשׁוֹר]
גְּדִישִׁים לְצָבוֹר בְּ כוֹחַ שׁוֹר 50

דְּאִיִּית מִים [בְּרִצּוֹן יר]
דְּ[שֵׁן וְשִׁמֶן] [בְּ] גִיא שׁוֹר
מִים דָּגָן וְתִירוֹשׁ לְבִרְכָּה [יִשׁוּ] יר
דָּגָן תְּבוּאָת אֶרֶץ כְּאִיר

כך >תוב< על יד נביאך (ישעיהו ל, כג): ונתן] מטר זרעך אשר תזרע את האדמה] ולחם תבואת האדמה] והיה ד[שן] ושמן >ירעה מקניך ביום ההוא כר נרחב<

55 [הר] עֵישׁ רוּחַ נְשִׂאִים וְדַעֲמִים
הָאִיר פָּנֵי עוֹטָה דְּאֻמִּים

חילופי נוסחאות

48 גדל גדל ה מעקר מעקר ה 51 ברצון יר ליתא (ושמא היה רשום בין השיטין וטושטש עד כדי מחיקה) ג 52 שויר יצויר ה 54 דגן דגן ג דגן ה 56 האיר האר ה ראומים דמים ה

47. נדבות: המילה משמשת כאן כנראה כתואר הפועל, היינו בנדיבות. חשור: המטר. הפועל נגזר מן 'חשרת מים' (שמואל ב' כב, יב). 48. מעקרי שור: כינוי לשמעון ולוי, על פי 'וברצונם עקרו שור' (בראשית מט, ו), המוסב כאן על כלל ישראל. 49. אל תקשור: אל תצרור (את המים בעננים). ללשון 'קשר' ראה בטור 57. 50. גדישים לצבור: כדי שבני ישראל יאספו את תבואתם ערמות ערמות. בכוח שור: בעזרת השור. 51. דאיית מים: את המים הפורחים באוויר, היינו הגשמים. יר: ירה. 52. שויר: נראה לי שהצורה המשובשת הזאת נגזרה כאן מן הטור דלהלן, ויש לגרוס 'צויר' על פי כתב יד ה. לפי הנוסח הזה, הפייטן מתפלל שהמקרא 'דשן ושמן' ייאמר על הארץ, היינו שהארץ תצויר כדשנה ושמנה. 53. מים דגן ותירוש לברכה ישויר: נראה לי שכוונת הפייטן היא שהמים יישלחו לברך את התבואה. ישויר: לשורש 'שור', לשון שליחות, השווה 'ותשרי למלך בשמן' (ישעיהו נז, ט). 54. דגן: הצמח כדגן. 55. הרעיש: השב ברעש. 56. עוטה ראומים: נראה לי לפרש ככינוי לארץ, לובשת השמים הרמים כביכול. ראומים: רמים. לשורש 'ראם' = 'רום' השווה 'ראמה וישבה תחתיה' (זכריה יד, י). נוסח כתב יד ה הוא 'רמים'. לחילוף זה, השווה: 'תאומים' – 'תומם' בלשון המקרא. ראה גם: "בשולי שיטת החריזה".

מים התר מקשר סתומים
הופיעך כמבין כרובי תאומים

וברכת גשם מדוק יכוון
ועל פני ארץ יתכוון 60
מים ורוחות כחוק נישובן
ועד לברך קציר סיון

ככ>תוב< (איוב ה, י): הנותן מטר על פני ארץ <ושלח מים על פני חוצות>

זרק גשם מלמעלן {מלמטן} למטן
זיו פני גור יעוטן
מים זילם {אל} אל יוסטן 65
זכור והרבה מחשה סרטן>

חלד מהשקות כל תבון
חשור בגשם וחסרה רפה ובון
מים חוק בעתו רמוז

57. התר] התר ג 58 כמבין] מבין ה 59 וברכת] וברכות ה מדוק] מרום ה יכוון] תכוון ה 60 יתכוון] יתכון ה
62 ועד] ועד ג וועד ד ה לברך] להדגין ה 63 מלמטן] ליתא ד ה 64 זיון] זיוו ד 65 אל אל] אל ה 66 זכור] זבוד ה
מחשה] מחסה ד ה 68 חשור בגשם וחסרה רפה ובון] חשור וחסיר בגשם [ ] ה וחסרה רפה ובון] וחסר בון ד

57. התר מקשר סתומים: התר את המים הצוררים מהיות קשורים בעננים – השווה טור 111. ללשון סתימה
בהקשר דומה ראה 'וכל מעיני מים תסתמו' (מלכים ב' ג, יט) ועוד. 58. הופיעך: בהופיעך. כרובי תאומים:
שני הכרובים שמעל ארון הברית. הצירוף משמש רמז לשבת לוי, המשרת במקדש. 59. מדוק: מן השמים, על
פי 'הנוטה כדק שמים' (ישעיהו מ, כב). יכוון: תישלח. קשה להסביר את אי ההתאמה במין – ראה בפירוש
לטור 76. 60. יתכוון: כמו 'כוון' דלעיל. השווה: רנד, §13xx. 61. נישובן: השבתן. 62. ועד: הזמן והבא
במועדס. 64. גור: רמז לשבת יהודה, על פי 'גור אריה יהודה' (בראשית מט, ט). יעוטן: ידושן (כבחלב). נראה לי
שהפועל גזורשם מן 'עטין' (ראה איוב כא, כד). 65. מים זילם אל יוסטן: הפייסן מבקש שלא תהיה שטנה
והתנגדות לנזילת המים. 66. מחשה סרטן: היינו המים, שבם חי הסרטן. 67. חלד: עולם, ארץ.
68. חשור בגשם: המטר (על הארץ) בגשם. הפועל גזורשם מן 'חשרת מים' (שמואל ב' כב, יב). וחסרה רפה ובון:
רפא את מחסור הארץ וביזיונה. ושמא יש להעדיף את נוסח כתב יד ד' 'חַסֵּר בּוֹז' (ראה בחילופי הנוסחאות).
רפה: הכתיב כנראה על פי 'רפה שבריה כי מטה' (תהלים ס, ד). 69. מים חוק בעתו רמוז: חוק המים, היינו
מידתם הקבועה, נקבע וניתן בעתו. מים חוק: סמיכות הפוכה.

70 חֲלָד תִּיתָה יְבוֹל תַּמוּז

כַּכְּ>תוֹב < (וּיקְרָא כו, ד): וּנְתַתִּי גַשְׁמִיכֶם > בַּעֲתֶם וּנְתַנָּה הָאָרֶץ יְבוֹלָה וְעַץ הַשֹּׁדֶה יִתֵּן פִּרְיוֹ <

טַהַר בְּגֶשֶׁם מַעוֹן אֲרִיָּה
טִיעַת רֵאשִׁיָּהֶם מְתִים יַחֲיָה
מִים טְמוֹנִים פִּעְנִיחַ אֲהִיָּה
טַעֲמִים לְהַמְגִיד בְּמִזֶּל אֲרִיָּה

75 יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ יַחְתֵּל מִכָּאֵב
יִרְדֵּית גַּשְׁמִים בְּרִכּוֹת יוֹשָׁאֵב
מִים יִרְדֵּ סְבִיבוֹת גְּבַעְתִּי לְשָׂאֵב
יַחְבְּשׁוּ מְזוֹר כָּאֵב אֵב

כַּכְּ>תוֹב < (יַחְזְקָאֵל לָד, כו): וּנְתַתִּי אוֹתָם וּסְבִיב[וֹת] גְּבַעְתִּי בִּרְכָה וְהוֹרְדֵתִי הַגֶּשֶׁם בַּעֲתוֹ גַּשְׁמִי בִּרְכָה יִהְיֶה

70 חֲלָד תִּיתָה] תִּתָּה ה' 71 טַהַר] טַהִיר ד' 72 מְתִים] מִתִּים ד' ה' 73 אֲרִיָּה] אֲרִיָּה ד' 74 בְּמִזֶּל] ל' [ה' 75 מִכָּאֵב] מִכָּאֵב
ד' 76 גַּשְׁמִים] גֶּשֶׁם ה' 77 גְּבַעְתִּי] גְּבַעַת בִּית (נִרְאָה שִׁי"ד נִמְחָקָה אַחֲרֵי 'גְּבַעַת' בִּידֵי הַמַּעֲתִיק שֶׁהוּסִיף 'בֵּית' בֵּין הַשִּׁטּוֹן) ד'
סְבִיבוֹת גְּבַעְתִּי לְשָׂאֵב] בֵּית שָׂאֵב ה' 78 כָּאֵב] כָּאֵיב ד' שֶׁרֵב ה'

70. חֲלָד תִּיתָה יְבוֹל תַּמוּז: כְּדִי שֶׁהָאָרֶץ תִּתֵּן אֶת יְבוֹלָה בַּחוּדֵשׁ תַּמוּז. חֲלָד תִּיתָה: אִי הַהִתְאָמָה בְּמִין נוֹבַעַת כְּנִרְאָה מִכָּן שֶׁהַמִּילָה 'חֲלָד' מִשְׁמַשֶּׁת בַּמָּקוֹם 'אָרֶץ'; הַשְׁוּוֹה גַם 'חֲסִסְרָה' בְּטוֹר 68. 71. מַעוֹן אֲרִיָּה: הַצִּירּוֹף עַל פִּי 'אִיָּה מַעוֹן אֲרִיּוֹת' (נַחוּם ב, יב). 72. טִיעַת רֵאשִׁיָּהֶם מְתִים יַחֲיָה: הַגֶּשֶׁם יַחֲיָה הֵן אֶת נְטִיעוּתֵיהֶם הַרְכוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל הֵן אֶת הַמְתִּים. הַשְׁוּוֹה: 'כֶּשֶׁם שֶׁתַּחֲיִית הַמְתִּים חַיִּים לַעוֹלָם כֵּךְ יִרְדֵּית גַּשְׁמִים חַיִּים לַעוֹלָם' (יְרוּשְׁלָמִי, בְּרִכּוֹת ה' ט ע"א). וְרָאָה גַם בְּרִאשִׁית רֵבָה יג, ו (עמ' 116). 73. מִים טְמוֹנִים: הַמִּים הַשְּׂמוּרִים בְּרִקִּיעַ. הַצִּירּוֹף רוֹמֵז לִשְׁבֹּט יִשְׁשַׁכֵּר, עַל פִּי 'כִּי שִׁפַּע יָמִים יִינָקוּ וְשִׁפּוּנִי טְמוּנֵי חוֹל' (דְּבָרִים לג, יט). פִּעְנִיחַ: לִשׁוֹן גִּילּוֹי, הַנִּגְזָר מִן 'צִפְנַת פִּעְנַח' (בְּרִאשִׁית מא, מה), שְׁמוֹ הַמִּצְרִי שֶׁל יוֹסֵף פּוֹתֵר הַחֲלוּמוֹת. צוֹרֵת הַמִּקְוֶה מִשְׁמַשֶּׁת כְּנִרְאָה בַּמָּקוֹם צִיּוּי. אֲהִיָּה: כִּינוֹי לַה', עַל פִּי 'אֲהִיָּה אֲשֶׁר אֲהִיָּה' (שְׁמוֹת ג, יד). 74. טַעֲמִים לְהַמְגִיד: לַהֲשִׁפִּיעַ מַגִּידִים טַעֲמִים. 75. יַחְתֵּל מִכָּאֵב: יִרְפָּא אֶת מִכָּאוּבֵי יִשְׂרָאֵל. 76. יִרְדֵּית גַּשְׁמִים בְּרִכּוֹת יוֹשָׁאֵב: מִי הַגֶּשְׁמִים הַיּוֹרְדִים עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה יִישָׁאֲבוּ בַּעֲדִינּוֹת בִּידֵי יִשְׂרָאֵל. לֹא הַהִתְאָמָה בְּמִין בֵּין הַנוֹשָׂא לְבֵין הַפּוֹעֵל רָאָה: רַנֵּד, §14y. 77. יִרְדֵּ: בַּמָּקוֹם הַ'וֹרֵד', מִפְּנֵי דוּחַק הָאֶקְרוֹסְטִיכּוֹן (הַשְׁוּוֹה טוֹר 88). גְּבַעְתִּי: מִשְׁמַשׁ כָּאֵן כְּכִינוֹי לִירוּשָׁלַיִם, עַל פִּי הַמִּקְרָא הַמוֹבָא לַהֲלֵן. לְשָׂאֵב: בַּמָּקוֹם 'לְשָׂאוֹב', מִפְּנֵי דוּחַק הַחֲרוּז. הַשְׁוּוֹה: רַנֵּד, §11b. 78. מְזוֹר כָּאֵב אֵב: מַכַּת אֵב הַמִּכָּאִיבָה. הַכּוּוֹנָה כְּנִרְאָה הֵן לַחוּרְבָן הַבֵּית הֵן לְיוֹבֵשׁ הַקִּיץ.

כלוליד בְּנוֹה טוֹב {כלולה} שְׁתוּלָה

80 [כְּנָתוֹ עַד צִידוֹן לְחִתִּילָה]

[מִיָּם כְּזָבִים אֶל יְהִתִּילָה]

כְּהִזִּילָךְ תִּשְׁמַח כָּלָה בְּתוּלָה

לְדוֹת כָּל עוֹמֵק וְתִלּוּל

[לָה נְדָבוֹת יְהִי שְׁלֹל]

85 [מִיָּם לְהִנִּיף בְּלִי זִילּוּל]

לְהוֹרִיד גֶּשֶׁם נְדָבוֹת בְּאִלּוּל

[כַּכְּתוֹב] בַּדְּבָרִי <קַדְשָׁךְ> (תהלים סח, י): גֶּשֶׁם נְדָבוֹת תִּנִּיף אֱלֹהִים נַח<לְתָךְ>

וְנַל<אָה> א<תָּה> כּוֹנֵנָתָה]

מַעֲלָה לָךְ יִשְׁאוּ עֵינַיִם

מָטָר לְאוֹם מַחֻלֶּת מְחַנֵּנִים]

[מִיָּם] מְאֵלֶּיךָ הֵט אֲזַנֵּי

90 מִידֶתֶךָ לְכֵן שׁוּוֹה בְּמֵאזְנֵי

79 כלוליד כלוליה ה בונה [בנאוה ד בנווה ה כלולה] כלולה ג ליתא ד ה 80 עד עדי ה לחתילה [לחתלה ד לחתלה ה 81 מים] בשולי העמוד ה 82 כלה [במחול ה 83 לריות ג 86 להוריד גשם נדבות באלול] לתירוש ויצהר גידול אלול ה 87 ישאו [נשואי ה 88 לאום] לזנק ידך ה 89 מידך [מדרד ה 90 מידתך לכן שווה] מדתם לכל שנה ה

79. כלוליד: את ישראל המאורסים לך כביכול. השווה: רנד, §9cc. בנוה טוב: על פי 'שם תרבענה בנוה טוב' (יחזקאל לד, יד). שתולה: צורת ציווי מוארכת. 80. כְּנָתוֹ עַד צִידוֹן לְחִתִּילָה: תוך כדי חיתול וחיזוק גבוליו ('כְּנָתוֹ') של הנווה הטוב, היינו ארץ ישראל, עד צידון. כְּנָתוֹ: כנראה כמו 'כְּנָו', היינו בסיסו. עַד צִידוֹן: היא הגבול הצפוני של הארץ. צידון משמשת כאן רמז לשבט זבולון, על פי 'וירכתו על צידן' (בראשית מט, יג). 81. מִיָּם כְּזָבִים אֶל יְהִתִּילָה: אל יתלו בי מים כוזבים. מִיָּם כְּזָבִים: צירוף הלשונות על פי 'אשר לא יכזבו מימיו' (ישעיהו נח, יא). והשווה גם 'מים אם כזבו' ('פֶּתַח אֶרֶץ', טור 2). 82. כְּהִזִּילָךְ: היינו כהזילך מים. כָּלָה בְּתוּלָה: כינוי לכנסת ישראל. 83. עוֹמֵק וְתִלּוּל: עמק והר. צמד הלשונות מתועד אצל הקילירי. ראה: רנד, §28m. 84. לָה נְדָבוֹת יְהִי שְׁלֹל: יינתן גשם נדבות לכנסת ישראל כשלל רב. 85. בְּלִי זִילּוּל: בלי זלזול וחסרון – השווה טור 67. 86. מָטָר לְאוֹם מַחֻלֶּת מַחְנֵנִים: נוסח כתב יד ה הוא 'מָטָר לְזֶנֶק' [ידן] מַחֻלֶּת מַחְנֵנִים. ושם הוא עיקר, שהרי 'לזנק' רומז לשבט דן, על פי 'דן גור אריה יזנק מן הבשן' (דברים לג, כב). והשווה גם 'מים כזנוק אגל'//יזנקו בשן במנוח עגל' ('פֶּתַח אֶרֶץ', טור 42). מָטָר: במקום 'המטר', מפני דוחק האקרוסטיכון. מַחֻלֶּת מַחְנֵנִים: כינוי לכנסת ישראל, על פי שיר השירים ז, א. 89. מִיָּם מֵאִזְנֵי: לפי השלמות, היא פנייה לה, המאזין לתפילות ישראל בעד המים. ונוסח כתב יד ה הוא 'מִיָּם מְדוּד'. 90. מִידֶתֶךָ לְכֵן שׁוּוֹה בְּמֵאזְנֵי: הפייטן מבקש שה' ישקול את הגשמים ויוריד אותם בכמות מועילה. נוסח כתב יד ה הוא 'מִדְּתָם לְכָל שָׁנָה בְּמֵאזְנֵי', ועניינו דומה. מִידֶתֶךָ: השימוש ב"ך" במקום "ם" כנראה על פי לשון חז"ל.

נְשִׂאֵי גֶשֶׁם רִי
 {שׁ} נָא מִהֵיוֹם בָּם הַכְשִׁירִי
 מִיָּם נָהַל לְאוֹם תְּשׁוּרִי
 נוֹאֲקֶת בְּעֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם בְּתִשְׁרִי

ככתוב (דברים ח, ז): [כי יי'] אלהיך מביאך >אל ארץ טובה ארץ נחלי מים עינת
 ותהמת יצאים בבקעה ובהר<

95 סיחי עדי גשם [יער]ב
 שבע רצון לגנון משרב
 מים סיפוק לגן לא יקרב
 לאסור שרף נחש ועקרב

ענני רוחות גשם [...]שובן
 100 ענה פוגעים בעדם [...]
 מים עדיפת ברכה [...]בן
 עשב בשדה מגדל מרחשון

91 רי' שחק אישורי ה 92 שנא נא ה 95 סיחי' שיחי ה 98 לאסור שרף שרף לאסור ה נחש ונחש ה 102 מגדל מגדל

ג

91. נְשִׂאֵי גֶשֶׁם רִי: ענני גשם רויס. רי: לשון לחות ורוויה, על פי 'אף ברי יטריח עב' (איוב לז, יא). הקריאה מסופקת במקצת. נוסח כתב יד ה הוא 'נְשִׂאֵי גֶשֶׁם שֶׁחַק אִישׁוּרִי', היינו ענני גשמי השמים המשפיעים עלי אושר. 92. נא: כתב היד מטושטש במקום הזה, אך נראה שבהתחלת הטור השירי נכתבה ש"ן. ושמא כוונת המעתיק הייתה לכתוב 'שֶׁא נָא' (מן הסתם במקום 'נְשֶׁא נָא'), וכשראה שנוסח זה מנוגד לאקרוסטיכון עזב את הש"ן ועבר ישירות אל 'נא'; ראה בחילופי הנוסחאות. הכשירי: הכשירני, תן לי כוח. 93. מִיָּם נָהַל לְאוֹם תְּשׁוּרִי: נהל את עם ישראל אל מים, על פי 'על מי מנחות ינהלני' (תהלים כג, ב). אום תשורי: כינוי לישראל, על פי 'תשורי מראש אמנה' (שיר השירים ד, ח). 94. עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם בְּתִשְׁרִי: הוא יום שמיני עצרת. ככתוב כִּי יִי' אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ וְגו': כתב יד ה גורס <ככ>תוב> (דברים יא, ז): כי הארץ אשר אתה וגו'; (שם, יא): והארץ אשר אתה (!) וגו'; (שם, יב): ארץ וגו'. יחד עם זאת המקראות רשומים שם במלואם בשולי העמוד בשיבושי נוסח חמורים. 95. סִיחֵי עֲדֵי גֶשֶׁם יַעֲרֹב: על פי 'ערב עליו שיחי' (תהלים קד, לד). 96. שֶׁבַע רִצּוֹן: כינוי לנפתלי, על פי 'נפתלי שבע רצון' (דברים לג, כג), המוסב כאן על כלל ישראל. 97. סִיפּוֹק: הספקה. 98. לַאֲסוּר שֶׁרֶף: הנוסח משובש, וצריך להיות 'שֶׁרֶף לַאֲסוּר', ככתב יד ה. שֶׁרֶף נֹחַשׁ וְעֶקְרֵב: סמלים ליובש, על פי 'המוליכך במדבר הגדל והנורא נחש שרף ועקרב וצמאון' (דברים ח, טו). 100. מוֹגְעִים: מתפללים. 101. עֲדִיפֶת בִּרְכָה: ברכה מרובה. 102. מִגְדֵּל מִרְחָשׁוֹן: החודש הוא כנראה נושא המשפט.

ככ>תוב< (זכריה י, א): שאלו [מיי'] מטר בעת מלקוש [יי' עשה] חזיזים >ומטר גשם
יתן להם לאיש עשב בשדה<

פקוד י[... מְבַקֶּשֶׁת
פועֶלֶה [...] בְּלִי מִתְנַקֶּשֶׁת
מִן [...] מְלֻקֶּשֶׁת 105
פֶּתַח אוֹצֵר [...] קֶשֶׁת

צוֹק מִים בָּם [...] 110
צָבָא קְשׁוּרִים עַל לֵב
[מִים] צוּה מִפְּלֶג לְגַי לֵב
[צ...] שְׁשִׁים לְזָרוּעַ בְּכֶסֶּלִיו

[ככתוב] (תהלים סה, י): פקדתה הארץ ותשוק[קה] >רבת תעשרנה פלג אלהים מלא
מים תכין דגנם כי כן תכנינה<

קִישׁוּר מִים תִּחְיֶה לָהּ [...] 111
[ק...] בְּרָקִים לְאֲשָׁרִי וְל־א [...] 112
מִים קָרִים לִשְׁבַע [...] 113
[ק...] יִיבֵשׁ מְרַעִית גְּדִי 114

103. מבקשת: הנושא כנראה כנסת ישראל, הפונה אל ה'. 104. בלי מתנקשת: נראה לי לפרש 'שלא תרעד'.
השווה גם: 'מים הזל למתנקשת' ('פֶּתַח אֶרֶץ', טור 20), וראה הדיון אצל רנד, §13gg. לשימוש ב'בלי' לשלילת
הבינוני ראה שם, §22l. 105. מלוקשת: מטופלת על ידי המלקוש, היינו הגשם. 106. פֶּתַח אוֹצֵר: ההשלמה
על פי דברים כח, יב (ראה אחרי טור 118). 107. צוֹק: יצוק. השווה: רנד, §12c. 108. צבא קשורים על לב:
כנראה כינוי לבני ישראל, האוהבים דברי תורה, על פי 'קשרם על לבך תמיד' (משלי ו, כא). 109. מיפלג: מן
הפלג השמימי, על פי המקרא המובא להלן. גרי לב: קשה, אך אולי הכוונה היא לשוכני לב ירושלים, על פי 'דברו
על לב ירושלם' (ישעיהו מ, ב). 110. לזרוע: נראה שהפייטן רומז לשבט גד, על פי 'וטרף זרוע' (דברים לג,
כ). 111. קישור מים תחיה: תתיר את צדור המים (השמור בעננים). השווה: 'להתיר קטר' ('פֶּתַח אֶרֶץ', טור
51). 112. לאשרי: לשמחני, והוא כנראה רמז לשבט אשר. ולא: האותיות 'ול' מופיעות בסוף הטור בכתב היד
כשמעליהן רשומה נקודה, והתחלת הטור הבא חסרה מפני קרע. ונראה לי שהמעתיק סירס את התיבה 'ולא'
מפני דוחק המקום – השווה טור 66. סוף הטור השירי הלכיל כנראה מקור נטוי – השווה טור 120.

115 [ר....]ם פְּרִיָּה מְנוּבָּת

[רבי]בי זֵיל נְרֻטָּבַת

[מים ר....]אוּצָר הַטּוֹב מְחוּטָּבַת

[ר....] פּוֹעֲלֵי טָבַת

כְּ<תוֹב> (דברים כח, יב): יפתח [י' לך] >את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך
בעתו ולברך את כל מעשה ידך והלוית גוים רבים ואתה לא תלוה>

שפַע נּוֹזְלִי חֶלֶד [...]

120 שְׁלִיט לְהַשְׁלִיטִי וְלֹא [לְהַחֲשִׁי]לִי

מִים שְׂאוּבִים בְּשִׁשּׁוֹן [...]

שְׁפוּף וְהֶרֶק כְּמוֹ מְדָלִי

[ת....]ם לְאַרְעֵי יוֹעֲבָט

תֵּבֵל [...]

125 מִים תַּת מוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ בְּמֶרְחֶשׁ [...]

תַּפְּלָתִי [...] עוֹד מִפּ [...]

כְּ<תוֹב> (יואל ב, כג): ובני ציון גילו ושמחו ביי' אלהיכם כי נתן [לכם את המורה]
לצדקה ויורד ל[כם גשם מורה] ומלקוש בראש[ון]

[לְהַחֲיוֹת] עִם נְדָכָאִים

לְמוֹ הָיָה [...] מְסוּגִים

מְיָם<עֶטֶר שׁוֹשָׁנָה [...]

115. מְנוּבָּת: מצמיחה ומגדילה. הנושא הוא כנראה הארץ. 116. רַבִּיבִי זֵיל נְרֻטָּבַת: נעשית רטובה על ידי
נזילת גשמים. 117. מְחוּטָּבַת: משמעותו כנראה 'מקושטת', על פי 'מחטבות תבנית היכל' (תהלים קמד, יב).
119. שפַע נּוֹזְלִי חֶלֶד: הורד מי חיים בשפע. 120. שְׁלִיט לְהַשְׁלִיטִי: לעשות אותי שליט. ושמא יש כאן רמז ל'גם
כל אדם אשר נתן לו האלהים עשר ונכסים והשליטו לאכל ממנו... זה מתת אלהים היא' (קהלת ה, יח). וְלֹא
לְחַשִּׁילִי: ברור שבמקום הלקוי עמד פועל המביע שלילה של רעיון ההשלטה. השווה: רנד, §22/1. ושמא צריך
להיות 'לְהַשְׁפִּילִי'. 121. מִים שְׂאוּבִים בְּשִׁשּׁוֹן: על פי 'שואבתם מים בששון' (ישעיהו יב, ג). 123. יוֹעֲבָט:
יִינָתָן (כנגד משכון). הנושא כנראה הגשם. 125. בְּמֶרְחֶשׁ: משמעותו כנראה 'בזכות הרחש', היינו התפילה.
127. לְהַחֲיוֹת עִם נְדָכָאִים: ההשלמה על פי 'להחיות לב נדכאים' (ישעיהו נז, טו). 128. לְמוֹ הָיָה ... מְסוּגִים:
קריאת המילה השנייה מסופקת במקצת, אך נראה לי שהפייטן מביע כאן את תקוותו שה' יגן על ישראל מסוגי
לב, היינו מסוטי דרך. 129. שׁוֹשָׁנָה: כינוי לכנסת ישראל, על פי שיר השירים ב, א ועוד.

130 עֲצִירַת כָּל רִמָּס וְדָגִים

[זֵיל] גֶּשֶׁם לֹא יוֹעֵדֶר
 זֶה בָּם בֶּק[....]
 מִיָּם רִיחַ גִּיא וְכֶה תֶּה[דֶּר]
 רִם מְקוֹלוֹת תִּתְעַלֶּה בְּאֶדֶר

כַּכְּ>תוֹב< (תהלים צג, ד): מקולות מים רבים >אדירים משברי ים אדיר במרום יי'<

130. עֲצִירַת כָּל רִמָּס וְדָגִים: עניין הטור הוא כנראה שהיעדרות המים מקשה על חיי החיות. הצמד מופיע ב'ותעשה אדם כדגי הים כרמש לא משל בו' (חבקוק א, יד). 131. זֵיל גֶּשֶׁם: להשלמה השווה טור 65. 132. זֶה: כנראה כינוי לה', על פי שמות טו, ב.

Piyyut No. 15

Manuscript: T-S NS 115.113

Notes: I was informed of this source by Shulamit Elizur, whose information came from B. Löffler.

1 [גֶּשֶׁם ....] לָנוּ שׁוֹבֵן
 רְבִיעוֹת בְּחוֹדֶשׁ מְרַחֲשׁוֹאֵן

עוֹנֵג וְחֹגֵג הַמַּעֲרֵב
 שִׁיחֵי בָּם יַעֲרֵב

5 גֶּשֶׁם> לָנוּ יִקְרֵב
 נְדָבוֹת לְהִנִּיף בְּעֶקְרֵב

פירוש הפיוט

2. רְבִיעוֹת: השווה 'אמר רבי אבהו מאי לשון רביעה דבר שרובע את הקרקע כדבר יהודה דאמר רב יהודה מיטרא בעלה דארעא הוא' (בבלי, תענית ו ע"ב). 3. עוֹנֵג וְחֹגֵג: שבת ושמיני עצרת. הכינוי לשבת על פי 'קראת לשבת ענג' (ישעיהו נח, יג). 4. שִׁיחֵי בָּם יַעֲרֵב: על פי 'ערב עליו שיחי' (תהלים קד, לד).

כַּכְּתוּב <בְּדָבָר> קִדְשָׁךְ (תהלים סח, י): גִּשְׁם [נְדִבּוֹת תְּנִיף אֱלֹהִים <נַחֲלֶתְךָ וְנִלְאָה אֶתָּה כּוֹנֵנָתָה>

כּוֹנֵנָתָה [פ....] ב
א[....] נַחַת לְהַשְׁלִי
גִּשְׁמָךְ <ס....>
10 בְּעֶרְכָּת בְּרִכָּתִי

צָבִי אֶרֶץ צוֹרֶת [מְקוֹדֶשֶׁת
[....]
[גִּשְׁמָךְ] הַמְטִיר תַּח[....]
[....] בְּךָ וְלֹא בַקְשָׁת

[כַּכְּתוּב עַל יַד נְבִיאֶךָ] (זכריה י, א): שֶׁאֵלּוּ מִיִּי מִטֶּר [בַּעַת מִלְקוֹשׁ] <יִי עֲשֵׂה חֲזִיזִים וּמִטֶּר גִּשְׁם יִתֵּן לָהֶם לֶאֱשֹׁב עֵשֶׁב בַּשָּׂדֶה>

15 בְּשִׂדָּה ק[.] ש[....]
[....]
[גִּשְׁמָךְ] נִירְטֶבֶת
לְעֶגְג זֹרְעִי [.... טִבֵּת]

רִבִּיבִי נִזֵּל לְהַמְגִידִי
20 [....] וְ[....] [הַגִּידִי
גִּשְׁמָךְ <ס....> גְּבוּהִים יִרְעִי[פּו ...]
בְּ[מִרְעָה טוֹב לְהַרְבִּיעַ עֹדְרֵי כְּגָדִי

8. להשליט: גזור־שם מן 'שלו, שלוה'. 10. בר כסליו: תבואת כסלו. 11. צבי ארצות: כינוי לארץ ישראל, על פי 'צבי היא לכל הארצות' (יחזקאל כ, ו, טו). 14. בך ולא בקשת: הפייטן רומז כנראה ל'כי לא בקשתי אבטח' (תהלים מד, ז). 17. נירטבת: הנושא כנראה הוא הארץ. השווה: 'רביבי זיל נרטבת' (...עטרני כצנה, טור 116). 19. להמגידי: לתת לי כמתנה נעימה. 21. גשם גבוהים ירעיפו: השווה 'הרעיפו שמים ממעל' (ישעיהו מה, ח). 22. במרעה טוב להרביץ: על פי 'במרעה טוב ארעה אתם... שם תרבצנה' (יחזקאל לד, יד).

ככ>תוב< בתו>רתך< (דברים יא, י-יב): כי הארץ אשר אתה בא >שמה לרשתה לא
 כארץ מצרים הוא אשר יצאתם משם אשר תזרע את זרעך
 והשקית ברגלך כגן הירק> והארץ אשר אתם באים (!) שמה
 לרשתה ארץ הרים ובקעת למטר השמים תשתה מים> ארץ
 אשר יי' אלהיך דורש אותה תמיד עיני >יי' אלהיך בה מראשית
 השנה ועד אחרית שנה<

שְׁנָה שְׁנַת טוֹב טוֹב
 פְּרִי עֵץ לֵבַל יוֹלֵבֵט
 25 גֶּשֶׁם< בְּכַפֵּל תוֹעֵבֵט
 הָיוּת מְכֻלֶּלֶת בְּשִׁבְטֵי

[ש]אַנְנוּת תְּגִדִּילִי
 [...] מל[...]
 [גֶּשֶׁם] בְּרָכָה יְגִדִּילִי
 30 [...] מלא ל[שו]קק גִּיא כְּדִלִי

ככ>תוב< בד>ברי< [קדשך] (תהלים סה, י-יב): [פקדת] הארץ ותשוקקיה >רבת
 תעשרנה פלג אלהים מלא מים תכין דגנם כי כן תכנינה>
 תלמי[ה רוח] >נחת גדודיה ברביבים תמגגנה צמחה תברך>
 עיטרתה ש[נת טובתך] >ומעגליה ירעפון דשך<

[דשך ...רתה ש[...]]
 [...]תה[...]
 [גֶּשֶׁם ...הדר]
 ל[...אֶדְר]

23. שנה שנת טוב טובט: הלוואי ששנה זאת תיראה ותיגלה עלינו כשנת טוב. 24. לבל יולבט: לא יתקשה
 בצמיחתו. 25. תועבט: תקבל (כנגד משכון). הנושא הוא הארץ. הפועל הזה מופיע במקום המקביל ב'...עטרני
 כצנה', טור 123. 26. מכוללת: מוכתרת. ראה: רנד, §29n. 27. שאננות תגדילי: תשפיע עלי שאננות.
 30. כדלי: היינו כמדלי.

[....] 35

[....]

[גשם ....]

[....] הדגים

כב<כתוב> [על יד נביאך] (יואל ב, כג, כו): [ובני ציון גילו ושמחו ביי' >אלהיכם כי
נתן לכם את המורה לצדקה ויורד לכם גשם מורה ומלקוש
בראשון< [ואכלתם אכ] ול ושבוע והיללתם >את שם יי'
אלהיכם אשר עשה עמכם להפליא ולא יבשו עמי לעולם<

לעולם שפע ברכה תרבה

[....] רה ונרבה 40

גש<ם> תבואה [...]

[מ]תוך מעט להוציא הרבה

[....] ה יי' [....] ה טוב

שקוט במה נעים [ומה טוב]

44. מה נעים ומה טוב: ההשלמה על פי תהלים קלג, א.

